

100 år for naturen

Gjennom 50 år har jeg hatt gleden av å følge Naturvernforbundet tett og med stor interesse, i kraft av å være organisasjonens beskytter. Naturvernforbundet har utviklet seg i takt med tiden og nye problemstillinger knyttet til natur- og miljøsituasjonen både i Norge – og i verden forøvrig. I dag kan vi takke Naturvernforbundet, deres mange frivillige og lokallag, for at de blant annet har vært pådrivere for at vi har fått flere nasjonalparker.

Naturvernforbundet spiller en viktig rolle i vårt samfunn. Det blir spesielt tydelig i år, siden organisasjonen fyller 100 samtidig med at grunnloven vår fyller 200. Dette er et sammentreff det er verdt å reflektere over.

Det er nedfelt i grunnloven at vi alle har rett til et miljø som sikrer oss sunnhet – og at naturen må forvaltes bærekraftig, så denne retten også kan komme senere slekter til gode. Grunnloven gir dessuten borgerne rett til kunnskap om naturens tilstand og om planer som innebærer alvorlig inngripen i naturen.

Her gjør Naturvernforbundet en tredelt viktig oppgave – som er med på å oppfylle grunnlovens intensjon: Det er pådriver for langsiktig vern av naturen, det formidler kunnskap om naturens tilstand og det som kan true den – og kanskje viktigst av alt: Naturvernforbundet arbeider for at vi kan leve i et sunt miljø.

For mange av oss er naturen en livsviktig kilde til glede, helse og rekreasjon – enten det er skogen, fjellet eller sjøen vi er mest glad i å bruke. I Norge er vi fremdeles så heldige at vi har mye natur, sammenlignet med andre steder i verden. Jeg ønsker Naturvernforbundet lykke til i sitt videre arbeid for å verne om denne viktige kvaliteten ved landet vårt.

Gratulerer med 100 årsjubileet!

Tjern i Dørdalen og fjell i Rondane Nasjonalpark.
FOTO: BÅRD LØKEN

ET GRØNT PUNKT FOR FREMTIDEN

Til sammen sørger Grønt Punkt Norges medlemmer for at Norges CO²-utslipp reduseres med mer enn 350 000 tonn hvert år gjennom effektive gjenvinningsløsninger. Sørg for at din bedrift er med på næringslivets emballasjedugnad og tar vare på miljøet for fremtiden.

100 sider for 100 lag gjennom 100 år

Naturvernforbundet er 100 år! Den 18. februar 1914 ble Landsforeningen for naturfredning i Norge stiftet. Nå har Naturvernforbundet cirka 100 fylkes- og lokallag, med over 20 000 medlemmer. I denne jubileumsutgaven er det dem det handler om. Over 100 sider forteller vi deg historier fra 100 års kamp for det viktigste vi har; planter, dyr, skoger, fjell, vann, luft, klima – kort sagt; naturen.

Innhold

Førsteside:

Orrhane; foto: Jan Rabben*
Rondane; foto: Bård Løken
Værøy, Lofoten; foto Bård Løken
Ulv; foto: Kjekol/Istockphoto
Fjellrev; foto: Jamepercy/Istockphoto
Spurvehauk; foto: Jon Østeng Hov*
Hjort; foto: Steve Halsetrønning*
Stemorsblomst; foto: Øivinn Bruce
Torsk; foto: Per Eide/Scanpix
* Bildet er gitt som gave til Naturvernforbundet.

Utgiver av Natur & miljø:

Naturvernforbundet
Mariboegs gate 8, 0183 Oslo, Norge.
Tlf: 23 10 96 10
E-post:
redaksjonen@naturvernforbundet.no
Bankgiro: 7874 0556028
Redaktør:
Kristian Skjellum Aas
ka@naturvernforbundet.no
Tlf: 23 10 96 37

Journalist:

Tor Bjarne Christensen
tbc@naturvernforbundet.no
Tlf: 23 10 96 36

Annonser: GMK, tlf 55 10 10 97
Design: Ketill Berger, Film & Form
Trykk:
AS MERKUR-TRYKK grafisk
produksjon

Abonnement:

Institusjoner: kr. 700,-
Enkeltpersoner: kr. 360,-
Bestilles hos
medlreg@naturvernforbundet.no
eller www.nogm.no

Naturvernforbundet innestår ikke
for miljøvennligheten til de bedrifter,
tjenester eller produkter som det
annonseres for.

 Naturvernforbundet

Kong Harald:	Vår høye beskytter 2
Leder Lars Haltbrekken:	Å skape historie 7
	Naturvernforbundets historie 10, 64, 84
Finnmark:	Stans sjødumping 12
Troms:	Mellom villhet og ro 14
Nordland:	Brems fiskeoppdrettet 16
Svalbard:	På tynn is 18
Nord-Trøndelag:	Lætt Forra vårrå! 24
Sør-Trøndelag:	Beundret elv 26
Klimaendringer:	Kjent siden 1896 28
Møre og Romsdal:	Vernekamp i Romsdal 30
Sogn og Fjordane:	Fødd inn i vassdragskampen 32
Hordaland:	Atomkampen 34
Rogaland:	Alternative oljetanker 36
Miljøgifter:	50-milliardersseieren 41
Portrett:	Erik Sture Larre 42
	Medlemsbutikken 46
Internasjonalt:	Fra Kola til Mosambik 48
Vestfold:	Grønne saker 50
Telemark:	Forurenset Frierfjord 52
Vest-Agder:	Bynær naturperle 54
Aust-Agder:	Da nedbøren drepte 56
Buskerud:	Turbulens i Trillemarka 58
Østfold:	Monstermøller 60
Oslo og Akershus:	Markas voktere 62
Skogvern:	Lappkjuke og tyske forlag 66
Gasskraft:	Politisk bombe 70
Oppland:	Elveredderne 72
Hedmark:	Mjøsas fuglehovedstad 74
Vassdrag:	En blå tråd gjennom historien 76
Gjennom tiden:	Fakta om Naturvernforbundet 79
Pioner:	Hanna Resvoll-Holmsen 80
Fremtiden:	Hvor bør Naturvernforbundet gå? 86
	Fotokonkurranse 90
Jens Petter Toldnæs:	Født sånn, eller blitt sånn? 92
Jubileumsåret:	Hva skjer? 96

28

42

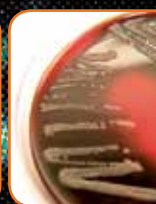
92

HAVET

– en stor og gåtefull verden

Vårt lille land har enorme havområder, og under de vidstrakte flatene fins det en hel verden å utforske. Jo mer vi vet om havet, jo bedre kan vi ta vare på det.

Vi trenger stadig nye forskere – nye biologer, fysikere, kjemikere og matematikere – som kan bidra til å sikre oss rike og rene hav.

HAVFORSKNINGSINSTITUTTET
INSTITUTE OF MARINE RESEARCH

www.imr.no

Behandler alle sider ved plukking og bruk av viltvoksende bær.

Småhistorier fra bærplukkere over hele landet. Lærerike, tankevekkende og ikke minst morsomme. Masse praktiske råd om hvor man finner bærene, presentasjon og omtale av utstyr for plukking. Fylldig framstilling av bærplukkingens kulturhistorie, bær og helse, fakta om bærplukkeren samt viktige lovregler. Ca. 50 spennende bær oppskrifter.

Sunnhetsbladet skriver: Ei særdeles nyttig og inspirerende bok som vi varmt anbefaler våre lesere. Til deg selv og som en gave til familie og venner.

Medlemsbladet til Sopp- og nyttevekstforening skriver: Fornøylelig og informativt stoff med svært god geografisk spredning. Boken anbefales på det varmeste for din egen del eller som gave til noen andre.

Boka selges fra bokhandlere og nettbutikker.

Å skape historie

HVA VILLE DE TENKT, de som en gang for hundre år siden stiftet Naturvernforbundet, om de så oss i dag? Jeg tror de ville vært stolte.

Fra en forsiktig start har organisasjonen vokst gjennom hundre år. Den har spredt seg fra Sør-Varanger i nord til Mandal i sør, fra Askøy i vest til Aremark i øst. Den har løftet blikket ut over Norges grenser og spredd seg til Nigeria, Tadsjikistan, Russland og mange andre land.

Fra å være en organisasjon for noen utvalgte, har den blitt en organisasjon for deg og meg. For om lag 50 år siden var vi en organisasjon som i første rekke ble avhengig av folks fritid og naturvernengasjement. I dag teller vi mange hundre ildsjeler rundt om i det ganske land. Ildsjeler som bruker fritida si på noe av det aller viktigste – å sikre at vi også i fremtiden skal ha en levelig natur.

Det er alle dugnadstimene som er lagt ned, som tilsammen har skapt Naturvernforbundets historie – og som slik har skrevet norsk historie. Landet vårt ville sett annerledes ut uten Naturvernforbundet. Noen sier det er vanskelig å få øye på Naturvernforbundets seire. De har rett. Hvordan skal du få øye på atomkraftverkene som ikke ble noe av? Motorveien som aldri ble bygget eller demningen som aldri ble reist? Men samtidig: Hvem har vel så store, ruvende og vakre monumenter over seirene som oss – Vettisfossen, Rondane Nasjonalpark, sola som speiler seg i ei fortsatt oljefri havoverflate utenfor Lofoten eller moskusen på Dovre som slipper å ha landets giftigste avfall som nærmeste nabo? Alt er seire Naturvernforbundet har vunnet gjennom med, og som også ungene våre vil få oppleve.

Det starta med «Den gamle mester», eika som står på Krødsherad prestegård hvor eventyrsamleren og dikteren Jørgen Moe bodde i en periode. Denne eika fikk Naturvernforbundet fredet allerede i 1914.

Elvene har alltid vært viktige for oss nordmenn. De er blodårene i vår natur og de har vært viktige forbindelseslinjer

FOTO: JO STRAUBE

Lars Haltbrekken
Leder, Naturvernforbundet

mellom bygdene og byene. Allerede i den første årsmeldingen kan vi lese: «Endnu dundrer nogen fosser inde mellem fjeldvæggene som de gjorde det, da landet blev bygget.» Vernet om disse blodårene har stått sentralt i alle våre hundre år. Hadde stifterne våre sett oss da vi troppet opp til olje- og energiministeren nylig for å sikre flere elver mot kraftutbygging ville de nok blitt oppgitt. Driver dere med dette enda? Er det fortsatt politikere som – etter hundre år – ikke ser verdien av fossene våre?

Gjennom vår snart ett hundre år lange historie har vi alltid sett de farer som truer norsk natur. Både nye og gamle. Som en reaksjon på den sterke tørrelegginga av vassdragene foreslo vi verneplaner for vassdrag. Kampen mot sur nedbør starta da vi så de ødelagte fiskevannene. Klimarendringene advarte vi mot allerede på begynnelsen av syttitallet.

Jeg tror våre stiftere ville undret seg. For dem må både oljeboring til sjøs, atomkraftverk og firefelts motorveier hørtes ut som science fiction. For våre stiftere var det kanskje utenkelig at organisasjonen skulle bli 100 år og bli en av

de viktigste organisasjonene i Norge. Vi vet heller ikke hvilke trusler som kommer de neste 100 årene, men vi kan gjøre vårt for at grunnmuren er solid. Vi kan fortsette å bygge stein for stein – verve medlem for medlem – for å møte framtidens utfordringer. Og vi kan møte nye problem og mulige løsninger slik vi har gjort gjennom 100 år, med nysgjerrighet, kunnskap og vitebegjær, diskusjon og debatt. Så kan vi med kampvilje og fellesskap forme framtiden.

Du som holder dette bladet i hånden har kanskje først nå tenkt tanken å skulle bli medlem i Naturvernforbundet? Eller du har akkurat kanskje – for tiende, tyvende eller førtiende gang – betalt den lille summen med støtte for nok et års medlemskap og for fortsatt å være med på laget. Det trengs veteraner og det trengs nykomlinger. Det trengs stadig flere, og din støtte trengs både i år og neste år. Det er sammen vi kan skape grønne fortellinger og miljøhistorie i nye hundre år.

Jeg gleder meg.

Naturvernforbundet er til stede på alle nivåer, godt rustet til å gjøres det som trengs for å bevare natur og miljø.

FOTO: NATURVERNFORBUNDET

Den gamle vinen

De fleste viner surner med åra. Det er bare de aller beste som holder seg til de er hundre, og da fremstår rikere, mer komplekse og mer innbydende enn noen gang.

Naturvernforbundet er en slik vin. En organisasjon som har endret karakter etter hvilket samfunn den har eksistert i, men som aldri har mistet målet av syne: det at vi skal ha en jord å leve **på**, i tillegg til å ha en jord å leve **av**.

Når man lever **av** jorda på en slik måte at man enten truer andre ressurser man kan leve av, eller verdien av den jorda man lever på, da er Naturvernforbundet der. Når man vil

bore etter olje i Lofoten, med stor risiko for fugler, fisk, fjellnatur, strandsone, fiskerier, kystkultur og klima. Da er Naturvernforbundet der og sier: «Vent nå litt, risikerer vi ikke å miste mer enn vi får?»

Tenk deg hvis Norges siste foss ble lagt i rør. Da hadde gamle professor Nor-

dal Wille fått rett i sine bekymringer fra 1909, da han sa: «Vi bør ialfald gjemme nogle Exempler av Fosse fra den gamle Tid, saa vore Etterkommere kan faa Anledning til at se, hvad man før forstod ved et Fossefald og ikke tror, at det er et Jernrør med Vand i, som kalles saa.»

I deler av landet er mer enn 90 prosent av det såkalte «vannkraftpotensialet», et kodeord for flott, artsrik vassdragsnatur, utbygd. Willes fremtidsvisjon kunne ha vært en realitet uten Naturvernforbundet. Da kunne vi ha bygd ut hele naturen etter vår bekvemmelighet og pengelyst, uten å ta vare på andre arters leveområder, uten å tenke på verdien i det bestående. Vi hadde endt opp fattigere.

Vi er lokale, har kunnskapen ned på detaljnivå og kjenner saksbehandlere og politikere. Samtidig er vi regionale, med en regionssatsing som begynner å bære frukter, og en vilje til å se landsdelers utfordringer i sammenheng. Vi er nasjonale, med et godt kontaktnett og supre støttespillere i Storting, regjering, byråkrati og andre organisasjoner. I tillegg til dette er vi internasjonale, med deltakelse

i internasjonale nettverk, klimaforhandlinger og med en skattekiste med miljø- og utviklingsprosjekter i et tjuetalls land.

I dette jubileumsmagasinet forsøker vi å favne bredden av engasjementet som Naturvernforbundet har vist gjennom hundre år, og samtidig vise en retning fremover. Vi vil vise hva vi var, hva vi er og hva vi skal bli. Hva vi er opptatt av i dag og hva som kommer til å bli miljøutfordringene fremover. Hva vi kan gjøre med det, og hva makthaverne bør gjøre med det. For miljøproblemene er ikke løst. Klimakrisen begynner å bli overhengende, og vi er avhengige av å få ned utslippene raskt. Tapet av arter øker, og vil ihvertfall ikke bremse om klimaendringene kommer ut av kontroll. Dette er problemer som må løses med tiltak på alle nivåer. Og der er Naturvernforbundet. På alle nivåer, godt rustet til å gjøre det som trengs, og ta de nødvendige kampene.

God bursdag alle sammen! En skikkelig feiring skal det bli, gjerne med en gammel, god vin. Men vær skjerpet i toppen for de neste hundre. Det er flere slag som står for tur.

Kristian Skjellum Aas
Redaktør, Natur & miljø

Til deg som tar vare på både
naturen og andre verdier

Kontakt oss i dag så kan du få opptil
15 % rabatt på alle forsikringene dine

WaterCircles forsikring er et selskap som vokser raskt takket være vårt fokus på å samle miljøbevisste og ansvarsfulle mennesker i samme selskap. Vi vet nemlig at mennesker som tar vare på miljøet også tar vare på tingene sine – og det betyr færre skader, færre utbetalinger og dermed lavere premier.

På kort tid har vi fått mer enn 50.000 ansvarsfulle mennesker som kunder hos oss. Det betyr at du deler risiko med folk som i mindre grad enn andre kræsjer, mister eller skader tingene sine. Resultatet er bedre service og lavere premier for deg.

Telefon 67 20 60 50

E-post post@watercircles.no

watercircles.no

WaterCircles

Den Gode Sirkelen gir deg
gunstigere forsikring

Naturvernforbundet

Fra Naturvernforbundets historie

Professor Nordal Fischer Wille.
FOTO: UKJENT FOTOGRAF

1909

I 1909 holdt professor Nordal Fischer Wille en tale som markerer starten på det moderne miljøvernet i Norge.

Wille ser ut over forsamlingen, kremter og taler med stø røst. Han vet det ikke ennå, men talen skal både føre til naturfredningslov og naturvernforbund.

– Naturens Udseende forandres mere og mere i vort Fædreland, ligesom i alle andre kultiverede Lande, og den Jord-overflade som Naturkræfterne har tildannet i Tidernes Løb, blir forandret, og ofte ødelagt ved Menneskenes Indgriben, sier Wille.

STIFTET NATURVERNFORBUNDET

Møtet fant sted i Geografisk selskap i Gamle festsal på Universitetet i Oslo. Forsamlingen ble begeistret, og på Willes forslag ble det straks nedsatt en komité som skulle jobbe med et utkast til Norges første lov om naturfredning. Året etter ble loven vedtatt, og komiteen startet arbeidet med å etablere en organisasjon som kunne jobbe med naturfredning. Noen år senere kalte komiteen sammen «representative mænd landet over», og den 18. februar 1914 ble Landsforening for naturfredning i Norge stiftet. Naturvernforbundets historie starter.

1914

Noe av det første Naturvernforbundet gjorde var å frede «Den gamle mester», kjempeeika i Krødsherad som Jørgen Moe skrev dikt om i 1865. Flere titalls andre gamle, merkverdige og sjeldne trær ble fredet over hele landet i årene som fulgte. Østlandske kretsforening sto bak verneforslaget.

FOTO: SVEIN HARKESTAD

1914

Den 18. februar 2014 fyller Norges Naturvernforbund 100 år.

Naturvernforbundets historie startet i et møterom i Domus Academica, urbygningen i Universitetet i Oslo 18. februar 1914. Samme år ble Østlandske og Nord-Norges kretsforening stiftet, og i årene som fulgte ble det kretsforeninger på Vestlandet og i Trøndelag.

I 1916 startet Landsforeningen for naturfredning i Norge, som organisasjonen da het, sitt arbeid. Hjalmar Broch var den første lederen, og i styret satt Thorbjørn Heyerdahl og Carl Dons.

Hjalmar Broch var Naturvernforbundets første formann fra 1916 til 1920.
FOTO: ØRNERUD/OSLO MUSEUM

1924

Foss etter foss var lagt i rør, og det var planer om å temme Vettisfossen i Sogn også. Det fikk Naturvernforbundet hindret.

Vestlandske kretsforening startet en kronerulling for å kjøpe fossen, hvor blant andre statsminister Mo-winchel, skipsreder Westfal-Larsen, Årdal kommune og godseier G.F. Heiberg deltok. Turistforeningen bidro med 7 500 kroner. Fossen ble kjøpt av Jørgen Vetti for 15 000 kroner, og 8. februar 1924 ble den fredet ved kongelig resolusjon. Med et fritt fall på 275 meter er den Nord-Europas høyeste uregulerte fossefall.

FOTO: PER OLAV, FLICKR

1945

Naturvernforbundets leder er arrestert. En politimann sikter på ham med en pistol. Det mest dramatiske øyeblikket i Naturvernforbundets historie fant sted 11. mai 1945.

Den andre verdenskrig er nettopp over, og Adolf Hoel sitter i garasjen bak politistasjonen i Møllergata 19 i Oslo sammen med flere andre arrestanter. De andre vender blikket bort fra fotografen, men Hoel stirrer rett inn i kameraet.

Adolf Hoel ledet Naturvernforbundet fra 1935 til 1945. Han var en kjent vitenskapsmann og polarpionér. Men han var

Adolf Hoel, rett etter arrestasjonen i 1945.
FOTO: UKJENT FOTOGRAF

også var medlem i Nasjonal Samling, og i 1941 takket han ja til nazistenes tilbud om stillingen som rektor på Universitetet i Oslo. Derfor ble han arrestert og siden

dømt for landssvik i rettsoppgjøret etter krigen. Hoel ble dømt til 18 måneders tvangsarbeid, mistet stemmeretten og ble fratatt sin St. Olavs medalje.

Vil stanse gruvedumping

Norge er et av svært få land som tillater dumping av gruveslam i sjøen. Dumping skjer allerede ved to gruver bare i Finnmark, og Naturvernforbundet kjemper hardt for å stanse planene om et nytt prosjekt med sjødumping.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

Letingen etter verdifulle mineraler fortsetter i Finnmark. Flere internasjonale selskaper er med i et rush etter gull og andre mineraler i nord. Naturvernforbundet i Finnmark vil forhindre miljødelegger fra gruvedrift, og har tatt initiativ til «Finnmarksaksjonen mot forgiftning fra gruver». Spesielt reagerer de på planer om dumping av gruveavfall i sjøen.

TRUER LAKSEFJORDER

– Det er veldig få land som tillater dumping av giftig gruveavfall i sjøen. Men bare i Finnmark er det tre gruver der dette gjøres eller er planlagt gjort. Det vil få alvorlige følger for livet i fruktbare fjorder, sier Gunnar Reinholdtsen, leder i Naturvernforbundet i Finnmark.

Sydvaranger Gruve startet opp igjen gruvedriften i 2009. Avfallet dumpes i Bøkfjorden, blandet med til dels farlige kjemikalier. Bøkfjorden er definert som nasjonal laksefjord.

Fakta

Naturvernforbundet i Finnmark

JOBBER NÅ MED

- Gruvedrift
- Olje og gass
- Motorferdsel
- Fiskeri og oppdrett
- Verneområder
- Rovdyr

NØKKELINFO

Antall lokallag: 3
Leder: Gunnar Reinholdtsen
Fylkessekretær: Geir Jørgensen
E-post: finnmark@naturvernforbundet.no

HISTORIE

Stiftet 1966.

Viktige saker:

- Gruvesaker
- Reindrift
- Rovdyr
- Motorferdsel i utmark
- Vernesaker

Pasvikelva renner ut i Bøkfjorden ved Elvenes, Norges smaleste punkt. Den er ikke lenger en lakseelv etter massiv kraftutbygging på 1960- og 70-tallet, men Bøkfjorden er likevel definert som nasjonal laksefjord på grunn av nærheten til Neidenelva. Den er en svært god lakseelv,

som spesielt er kjent for det tradisjonsrike Kåpälä-fisket, fiske med kastenot.

«KOBBER-KLONDYKE» TRUER LAKS

Lenger vest vil selskapet Nussir dumpe avfall fra en kobbergruve i Repparfjorden. Dette har tidligere vært beskrevet

Urskog i grenseland

I Pasvikdalen finnes Norges største urskog. Naturvernforbundet kjemper hardt for utvidelsen av Øvre Pasvik nasjonalpark i 2003.

– Øvre Pasvik er nærmest fritt for tekniske inngrep. Utvidelsen av nasjonalparken vil bidra til å sikre dette naturområdet som er enestående både i nasjonal og internasjonal sammenheng, sa miljøvernminister Børge Brende da parken ble utvidet.

Nasjonalparken grenser opp til Vätsäri ødemarksområde i Finland og Pasvik Zapovednik i Russland. Det som på norgeskartet ser ut som et langt og tynt område, er i realiteten et enormt verneområde på over 1800 kvadratkilometer.

FOTO: ESPEN AARNES

Repparfjorden er en nasjonal laksefjord som er truet av gruveavfallsdumping.

FOTO: SVEIN LUND

på Regjeringens nettsider som «Kobber-Klondyke i Kvalsund», og mange har tro på at gruveprosjektet skal redde lokal-samfunnet. Men Repparfjorden er også nasjonal laksefjord, og Repparfjordelva er ei svært god fluefiskeelv med mye laks.

Målet med ordningen med nasjonale laksefjorder er å gi viktige villaksområder «særlig beskyttelse mot skadelige inngrep og aktiviteter i vassdragene og mot opp-drettsvirksomhet, forurensning og mun-ningsinngrep i de nærliggende fjord- og kystområdene». Å fylle igjen fjordene med gruveslam er ikke i tråd med dette, mener Naturvernforbundet. Til alt over-mål er enda en nasjonal laksefjord, Førdefjorden i Sogn og Fjordane, truet av planer om dumping. I Finnmark skjer også sjødumping i Stjernøysundet, av fir-maet Sibelco Nordic.

LANGVARIG KAMP

Kampen mot sjødumping av gruveslam markerte på mange måter starten på miljøbevegelsens aksjoner mot industri-

forurensning. Aksjonene mot Titanias slamdumping i Jøssingfjorden i Rogaland i 1983-1987 ble Natur og Ungdoms første store sivil ulydighetsaksjoner. Dumping av gruveavfall i sjø er således en sak som har fulgt Naturvernforbundet og vår organisasjonsfamilie lenge. I dag finnes det aktive sjødeponier i Frænfjorden (Hustadmarmor), Ranfjorden (Rana Gruber), Tysfjord (Norwegian Crystallites) og Bergsfjorden (Skaland Graphites), i tillegg til lokalitetene i Finnmark.

– VÅR OPPGAVE

– Vi sier ikke nei til alt, men det er vår oppgave å si fra når det er fare for alvorlige konsekvenser for natur og livsmiljø. I bunn og grunn handler dette om at vi skal levere en levende jord videre til de neste generasjoner, sier Reinholdtsen.

Finnmarksaksjonen mot forgiftning fra gruver har tre hovedkrav: stans i sjødumping, stanse arealtap for bærekraftige næringer og å si nei til gruvedrift som forgifter land eller vann.

FOTO: ARBEIDERPARTIET

Jeg kjenner Naturvernforbundet som en klar og tydelig stemme for naturen og klimaet. Naturvernforbundet er blant de som alltid stiller opp med innspill til god politikk og det er en styrke for Norge at vi har en demokratisk og kunnskapsorientert naturvernbevegelse. At Naturvernforbundet etter 100 år fortsatt er en tydelig og viktig kraft i det norske samfunnet er imponerende. Jeg ser fram til å samarbeide med Naturvernforbundet videre, og gratulerer med 100-årsdagen.

Jens Stoltenberg

Leder i Arbeiderpartiet og tidligere statsminister

På grensen mellom det ytre og det indre

– Vi var på grensen mellom det ytre og det indre, mellom villhet og ro. Jeg glemmer aldri opplevelsen, sier Hans Kristian Eriksen i Naturvernforbundet i Troms om sitt første møte med Ånderdalen, et møte så sterkt at det ble nasjonalpark av det.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

– Vi gikk gjennom tåken og sto brått i sol på en tinde og hadde et fagert utsyn mot hav og innland. Det var første gang jeg sto på en knivsegg av et fjell og hadde bare et hopp ut i blå luft til det evige havet i vest – og nesten like brå overgang til de brede furumoene nedover Ånderdalen.

Det skriver Eriksen i en artikkel om Ånderdalen i Naturvernforbundets årsmelding for 1962, da kommunestyret i Tranøy fredet 31 000 mål med skog og høyfjell som naturpark, den første i Troms. Men det skulle bli mer, mye mer.

GAMMEL FURUSKOG

Det var Eriksen som først foreslo å verne Ånderdalen. Han fikk i stand en befaring med skoginspektør Kristen Krogh, skogforvalter Per Grindstad, zoologen Svein Myrberget, Johan Hofsføy fra Tranøy og skogvokter Palmer Kampevoll i 1960. Alle ble de slått av den vakre naturen.

– Her måtte være sted for en naturpark. Digre furutrær sto og strakte runde,

Fakta

Naturvernforbundet i Troms

JOBBER NÅ MED

- Å hindre naturødeleggende vind- og vasskraftutbygging
- E 8, nye traseer fra Riksgrensa til Tromsøya
- Vern av sårbare kyst og havområder; hindre petroleumsaktivitet og fiskeoppdrett
- Samarbeid på Nordkalotten

NØKKELINFO

Antall lokallag: 2
Kontaktperson: Ragnhild Sandøy
E-post: troms@naturvernforbundet.no

HISTORIE

Stiftet: 21. juni 1914, Nord-Norges kretsforening, Tromsø.

31. mai 1957: Troms Naturvernforening
Første leder: Konservator Olaf I. Rønning.

Viktige saker:

- Opprettelse av nasjonalparker: Ånderdalen (1970, 1975, 2004), Øvre Dividal (1971, 2006), Reisa (1986), Rohkunborri (2011),
- Sør-Fugløy (etablert som naturreservat 2004)
- Nei til utbygging av Skibotn- og Signaldalsvassdraget (1973 -)
- Ulovlig skuterkjøring (1970 og -80-tallet)
- Straumneselva, vernet i 2005
- Fornybarsatsinga og naturødeleggende kraftutbygging (2008 -)
- Havforurensing

gamle kroner mot himmelen. Elven gikk gjennom gjel og over sletter. Innhule trær minnet om sommerens hulerugende fu-

gler. Et eneste sted så vi at øks hadde vært brukt, det var et par trær som var felt nokså langt nede mot Gammelseter. Trærne lå der ennå. Ellers er Ånderdalen urørt land, skriver Eriksen.

Kamp mot vindmøller

De siste årene har Naturvernforbundet i Troms vært pådriver i arbeidet med å hindre naturødeleggende vind- og vannkraft. – Vi sliter med følgene av en dårlig planlagt «fornybarsatsing», med nesten hundre utbyggingssaker bare i Troms, sier nestleder Ragnhild Sandøy i Naturvernforbundet i Troms.

Det gjelder utbygging i sårbare høyfjellsnatur og storslåtte fjordlandskap i Sørfjorden, Lyngsalpene, Storfjord, på

Hinnøya og steder langs hele kysten.

– Det er så mange saker samtidig at vi ikke rekker å uttale oss om halvparten engang, forteller Sandøy.

– Det samme ser vi for offentlige myndigheter. Prosessene som NVE nå gjennomfører er hastverk, og beslutningsgrunnlaget er altfor dårlig. Naturødeleggelserne er dramatiske, og verst av alt, de skjer til ingen nytte, sier Sandøy.

ENSTEMMIG JA

Da saken kom til behandling i Tranøy kommunestyre, ventet Eriksen vanskeligheter. Men det var lite å frykte. Ikke bare ble verneforslaget vedtatt, det var et enstemmig kommunestyre som sa ja til naturparken i 1962.

– Det viser at folk begynner å se verdien av naturfredning. Norge har altfor lenge inntatt sisteplass når det gjelder å ta vare på naturen. Det er på tide at vi begynner å verne noe av den store og rike

naturen vår. Den skrumper inn år for år ettersom kraftverkene gror opp. Noe må også vi kunne bevare av den uberørte villmarken, skriver Eriksen.

NASJONALPARK

Den store seieren kom 6. februar 1970, da Ånderdalen nasjonalpark ble opprettet ved kongelig resolusjon – og det skulle ikke stoppe der. I 1973 sendte Eriksen forslag om utvidelse til Miljøverndepartementet. Hensikten var å sikre bedre vern av den opprinnelige furuskogen. To år senere var nasjonalparken utvidet med ytterligere 15 kvadratkilometer. I 2004 ble parken igjen utvidet, også da etter påtrykk fra Eriksen og Naturvernforbundet i Troms. Denne gangen ble 59 kvadratkilometer lagt til, slik at nasjonalparken i dag dekker et område på hele 124 kvadratkilometer. Det tilsvarer mer enn 17 000 fotballbaner. Ikke rart Eriksen blir kalt Ånderdalen nasjonalparks far.

– SATT SENJA PÅ DAGSORDENEN

Eriksens kamp for Ånderdalen og Senja har betydd mye for naturen på Norges nest største øy. Sør-Senjas landskap er preget av vakre fjell og daler med furuskog, store vann og elver, mellom indre skipslei og de rike fiskebankene i Andfjorden og på Svensgrunnen. I løpet av de siste tiårene har mye av den verdifulle naturen andre steder i området også blitt vernet; Lemingvær, Lekangsøya, Stangodden, Vardnesmyra, Skatvikfjellet, Leirpollen-Halsvatnet og Brannmyra.

Arbeidet for å holde Lofoten, Vesterålen og Senja oljefritt nyter i dag godt av innsatsen til naturvernere som Eriksen, mener Ragnhild Sandøy, nestleder i Naturvernforbundet i Troms.

– Det er Hans Kristian Eriksens fortjeneste at Senja er satt på dagsorden. I snart 50-60 år har Senja blitt markedsført for å ha en vakker og mangfoldig natur, mye takket være hans innsats, sier Sandøy.

– TAKK

Eriksen har slitt med sykdom den siste tiden og var selv ikke i stand til å la seg intervju om saken. I 2012 ble han utnevnt som æresmedlem i Naturvernforbundet i Troms.

– Takk for det du har gitt oss. Hjertelig til lykke som æresmedlem i Naturvernforbundet Troms, skriver Sandøy i utnevnelsesbrevet til Eriksen.

Ånderdalen ble vernet som nasjonalpark i 1972. Nasjonalparken er utvidet to ganger og består nå av 124 kvadratkilometer storslått senjanatur.

FOTO: HANS KRISTIAN ERIKSEN

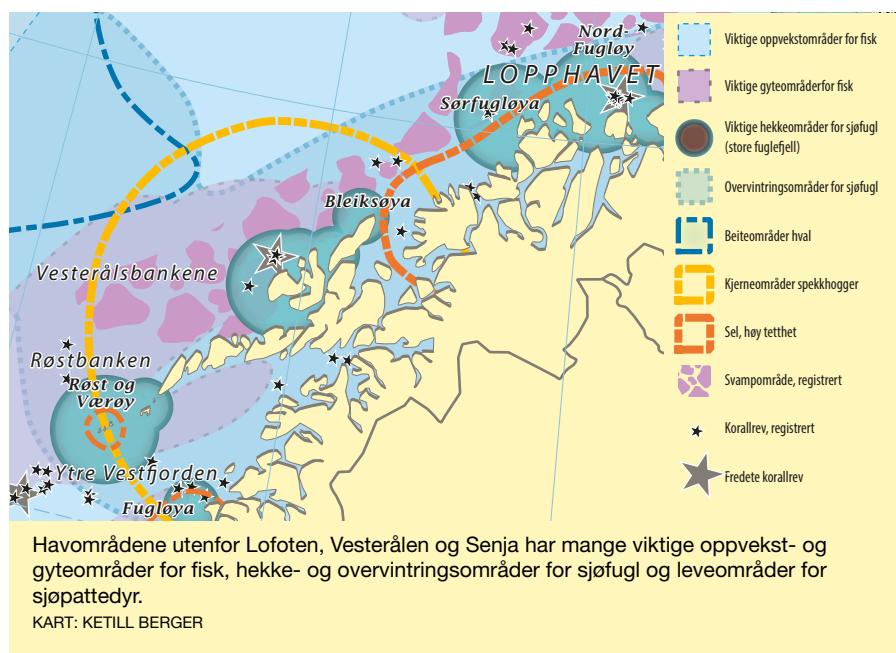

FOTO: JANNE LINDGREN

Kjære medlemmer i Naturvernforbundet: Dere er med i Norges største og viktigste miljøorganisasjon. Dere har kjempet for miljøet siden første verdenskrig, og skal ha mye av æren for at det finnes så mye urørt natur i Norge i dag. SV er en utålmodig kraft for miljø og rettferdighet, og er helt avhengig av et tett samarbeid med alle som vil i samme retning. Jeg gleder meg til å samarbeide med dere i vår tids viktigste miljøstrid – kampen mot de menneskeskapte klimaendringene. Den kampen må vi vinne. Gratulerer med dagen!

Audun Lysbakken

Leder i Sosialistisk Venstreparti

Stanset torskeoppdrett

Skjerstadfjorden er en kjent, artsrik og produktiv fjord. Takket være innsatsen fra lokale naturvernere, blant annet i Naturvernforbundet, er fjorden nå fri for torskeoppdrett.

Tekst: ERLING SOLVANG og
KRISTIAN SKJELLUM AAS
redaksjonen@naturvernforbundet.no

Alle kjenner Saltstraumen, verdens sterkeste tidevannsstrøm like ved Bodø. Den oppstår når vannet strømmer inn og ut av Skjerstadfjorden, den vakre fjorden som strekker seg fra havet og inn mot Fauske og Saltdal. I Rognan, ved fjordbunnen, renner Saltdalselva ned i fjorden. Torskestammen i Skjerstadfjorden er stor og rik, og det ble derfor oppstandelse når det ble gitt konsesjon til torskeoppdrett i fjorden.

LOKALKUNNSKAP AVGJØRENDE

Rolv Sigurdsen, leder av den helt lokale arbeidsgruppa «En frisk Skjerstadfjord», har siden høsten 2007 engasjert seg i forvaltningen av fjorden. I arbeidet har lokal fjordkunnskap vært avgjørende. Rolv har selv sin yrkesbakgrunn i oppdrett. I tillegg har han vært kunnskapsøkende og skaffet seg et nettverk blant de mest kompetente fagpersoner i landet. Rolv har de siste 5-6 år formidlet kunnskap om kystallmenningen og hvorfor kyst- og fjordtorsken har dårlig beskyttelse slik at den nå er på «rødlisten» over truede bestander. Hans kunnskapsbaserte innspill til konsesjons-

Fakta

Naturvernforbundet i Nordland

JOBBER NÅ MED

- Fiskeoppdrett
- Verneområder
- Kystskogvern
- Kraftutbygging

NØKKELINFO

Antall lokallag: 6
Fylkesleder: Erling Solvang
Fylkessekretær: Geir Jørgensen
E-post: nordland@naturvernforbundet.no

HISTORIE

Stiftet desember 1938.
Første leder: Forfatter Håkon Evjenth

Viktige saker:

- Etablering av nasjonalparker
- Hindre oljevirksomhet
- Vern av vassdrag, spesielt Vefsna

myndighetene, presentert på en mild og troverdig måte, førte til at konsesjonene for torskeoppdrett i Skjerstadfjorden ble opphevet fordi de var gitt på feil grunnlag. Kommunene Bodø og Fauske måtte gjøre om sine arealplaner for fjorden basert på den nyvunne kunnskap.

BLIR LYTTET TIL

Sigurdsen sitt arbeid med saken har vært basert på engasjement og frivillighet,

konstruktive innspill framført med inspirasjon og humor. Saken om Skjerstadfjorden har tatt den retning arbeidsgruppa han ledet ville. Sigurdsen, som også er medlem av Naturvernforbundet, er nå den mest kompetente talsperson innenfor de ideelle natur- og friluftslivorganisasjonene når det gjelder forvaltningen av arealene i fjord-/kystområdene i Nord-Norge, og en person myndighetene og kompetansemiljøene lytter til.

Fra Bodø til Bodo: Fylkesleder Erling Solvang knyttet bånd med aktivister og befolkning i Bodo i Niger-deltaet i Nigeria, et område som virkelig har fått smake oljeindustriens bakside. Nå har han internasjonal støtte for å spare Lofoten for oljevirksomhet.

Verner om kystnaturen

Nordland er et fylke med en særdeles rik kystnatur, det skjønner man bare man ser på et kart. Truslene mot denne naturen er mange og store, og Naturvernforbundet i Nordland arbeider mot mange av dem. Oljevirksomhet utenfor Lofoten og Vesterålen er en av de store sakene. Fylkesleder Erling Solvang har vært på tur til Nigeria for å møte lokale aktivister mot oljevirksomheten der, og for å se på de enorme naturodeleggelserne oljevirksomheten har ført til i Niger-deltaet.

Planer om fiskeoppdrett mange steder, vindmølleutbygginger der planene på Sleneset i Lurøy kommune kanskje er de verste, veiutbygginger, kystskogvern og kraftutbygging blir også jobbet med.

Saltstraumen er verdens sterkeste tidevannsstrøm. Skjerstadfjorden, innenfor straumen, er en rik og produktiv fjord med en sterk torskestamme. Derfor var det en stor seier å hindre torskeoppdrett i fjorden.

FOTO: JOHN CATO JOHANSEN/SCANSTOCKPHOTO.COM

MARINT VERNEOMRÅDE

Arbeidet Sigurdson har gjort har også bidratt til at Saltstraumen marine verneområde ble vedtatt opprettet 21. juni 2013. Saltstraumen regnes som verdens sterkeste tidevannsstrøm. Området ved Saltstraumen har et rikt dyreliv, herunder fastsittende former som sjøanemoner, skjell, svamper og koraller. De spesielle strømhendene er bestemt av de geologiske strukturene, og har stor betydning for plante- og dyrelivet i området. Verneformålet knytter seg i første rekke til sjøbunnen. Naturvernforbundet var også en avgjørende kraft for at miljøvernminister Erik Solheim opphevet Bodø kommune sine vedtatte planer om bygging av konsentrerte fritidshus i strandsonen i Straumløpet.

SAMLET NATURVERNERE OG FISKERE

Økosystemene i fjordene er i endring. På grunn av endringer i klima og algeplager langs kysten lenger sør, har oppdrettsbransjen kommet nordover. Interessekonflikter mellom fiskeri og oppdrett har

økt, men også friluftliv og fritidsfiske har kommet på banen med sine interesser. Kampen mot torskeoppdrett i Skjerstadfjorden samlet naturvernere og fiskere med felles interesse.

TREKKER MED ANDRE GRUPPER

Underveis i arbeidet for «En frisk Skjerstadfjord» oppdaget Rolv Sigurdson grupper rundt om i hele Nord-Norge som jobbet mye med den samme typen saker. Han tok derfor initiativ til å komme sammen for å

utforme en felles plattform om forvaltningen av arealene i fjord-/kystområdene i Nord-Norge. Møtet ble holdt i Narvik i 2011 og resulterte i en uttalelse som fremhever at lokal og regional forvaltning av kystområdene skal tilstrebes, at naturmangfoldloven, akvakulturloven og plan- og bygningsloven skal praktiseres strengt og konsekvent, at man skal innhente kunnskap om økosystemene før man planlegger nye utbygginger, og at mangfoldet både over og under havoverflata må sikres.

FOTO: BJØRN E. MELBYE

Fra fjell til fjord, vidde og bymark. Dere tar kampen. For urørt natur og vern og bruk. For klimapolitikk, biomangfold og utfasing av miljøgifter. For allemannsrett og friluftsliv, rein energi og oljefritt Vesterålen, Lofoten og Senja. For rovdyr, kollektivtransport, urskog og strandsone.

Høy kunnskap, ingen lettvinheter, stort engasjement. Utfordringa er hvordan bygge opp og ikke ned miljøvernministeren, alliansepartneren i regjeringa?

Gratulerer og velkommen til viktige seire de neste 100 år!

Guro Fjellanger

Tidligere miljøvernminister og organisasjonssjef i Naturvernforbundet

Naturvernforbundet og Svalbard

Allerede på 1920-tallet arbeidet Naturvernforbundet for vern av områder, planter og dyreliv på Svalbard. Hanna Resvoll-Holmsen og Adolf Hoel la frem forslag til verneområder allerede i 1925. Da vernet endelig ble vedtatt i 1973, fulgte det langt på vei disse grensene.

Hvordan står det til med det vakre islandet i nord nå? Vi har bedt en av Norges dyktigste naturfotografer, Ole Jørgen Liodden, om en rapport fra isbjørnens rike. Flere av bildene i denne serien er prisbelønte.

På tynn is. Dette bildet illustrer isbjørnens hverdag. Usikkerheten, hvilken retning den skal gå og et spørsmål til oss som er satt til å forvalte dette paradiset: Hvor er min framtid?

På tynn is

Økte havtemperaturer, tynnere havis og isbreer på retur påvirker dyrelivet i Arktis sterkt. For mange arter er det et spørsmål om å tilpasse seg raskt nok, eller dø.

Finner man drivis, finner man ofte isbjørner. På drivisen lever isbjørnen i sitt rette element. Med lite is er det også tettere med sel, og bjørnene i slike områder er ofte vel-fødde.

Tekst og foto: OLE JØRGEN LIODDEN
redaksjonen@naturvernforbundet.no

Min erfaring med Arktis startet på midten av 1990-tallet med ett år i Alaska, men det var først i 2004 at jeg fikk oppleve det sårbare Arktis på nært hold under en båtekspedisjon til nordlige deler av Svalbard. Etter dette har det blitt 18 nye reiser til Svalbard, derav 15 båtekspedisjoner, hvor jeg med egne øyne har sett et arktisk miljø i endring. Som fotograf har jeg vært bevisst på å dokumentere det og synliggjøre det fra dyrenes perspektiv.

VIKTIGHETEN AV IS

For de som ikke har sett inn i øynene til en utsultet isbjørn eller sett endringene av isbreer og havisdekke, så er det kanskje ikke så lett å bry seg. Jeg vil i denne artikkelen fokusere på viktigheten av isen og hvilken hverdag dyrene må forholde seg til «på tynn is». Drivisen rundt Nordpolen er et samlingspunkt for arktiske marine pattedyr, og på grunn av isen kan man finne rikt dyreliv på godt over 80 grader nord. Det er nesten uvirkelig å komme til drivisen og se tusenvis av hvilende grønlandsseler, eller isbjørner som fortærer dagens selfangst. Langt fra land, og i et ugjestmildt miljø. Disse dyrene er svært godt tilpasset dette miljøet og utgjør et svært sårbart økosystem nå som havtemperaturene øker og isens tykkelse og utbredelse minker.

SULTNE STRANDBJØRNER

Havisen gir flere selarter hvileplasser, og dermed også lett tilgang på mat for isbjørnene. Uten drivisen har bjørnene ikke annet valg enn å bli «strandbjørn». Man finner isbjørner på øyer og strender, spesielt på nordsiden av Svalbard, som bare ligger og venter på at isen skal komme tilbake. Uten is, ingen mat!

Isbjørn kan ikke over natta skru om egenskaper og instinkter fra å være spesialdesignet for seljakt på is til for eksempel å bli en fryktet reinjeger. Mange isbjørner går derfor i en dvaletilstand om sommeren og sover seg igjennom ettersommeren, høsten og forvinteren før isen forhåpentlig kommer tilbake på nyåret. Det skal mye sel til på vinter- og våresongen for å overleve 6-7 måneder uten skikkelig næring.

Høygravid ringsel. Ved selfødsler på isen blir det lett tilgang på selunger for isbjørnen.

Strandet isbjørn venter på drivisen. Denne bjørnen var i «dvaletilstand» og løftet hodet bare én gang på den tiden vi var ved denne øya på nordsiden av Svalbard. Dette er en hverdag flere isbjørner må venne seg til – sult og overlevelsesmodus i påvente av drivisen.

ISEN SOM FERDSELSÅRE

For isbjørnen er isen veldig viktig som ferdselsåre. Enkelte isbjørner kan vandre enorme avstander, opp til Nordpolen eller over til russisk territorium, og de er stadig på farten hvis de har mulighet til det. Uten drivisen blir dette langt vanskeligere, eller umulig. Med økte havtemperaturer har isen også blitt tynnere, så selv om utbredelsen ser bra ut på enkelte satelittkart, er isen for tynn å gå på for tunge pattedyr.

Svømmende isbjørn. Isbjørnen svømmer svært godt, også over lengre avstander. Aller helst vil den bruke drivisen for å forflytte seg over lengre avstander.

Hvilende isbjørn.
Isbjørn hviler ut etter
mislykket seljakt ved
en isbre på vestkysten
av Svalbard. Vakkert
bilde, men også litt
trist.

ISBJØRN OG BREIS

De som reiser til Svalbard vil se at mange fjorder er smekkefull av kalvingsis fra brene. Det finnes alltid noen storkobber eller ringseler som ligger på denne vakre blåisen, men de ligger mer tilfeldig enn på drivisen og i langt færre antall. Jeg har selv sett hvordan isbjørn har brukt lang tid på å snike seg innpå seler på blåis, men hver gang har bjørnelabben vært 10-15 centimeter for kort. Bjørnen har ikke kommet skikkelig opp over iskanten, og den får heller ikke overkroppen opp på isen. Det ser rett og slett litt klønete ut, og det kan virke som at den ikke er spesielt designet for dette.

FRAMTIDEN

Det er lett å bli pessimistisk når man leser klimaundersøkelser og ser prognoser for Arktis om 10-20 år. Jeg har selv hatt mange dystre tanker om dette, men har valgt å fokusere på å oppleve disse flotte dyrene mens de fortsatt er å finne i sitt rette element, og formidle deres historie gjennom bildene. Uten at folk får vite hvilke verdier vi har i Arktis, vil man heller ikke sette inn tiltak for å bedre klimautfordringen som tynger nordområdene. Så lenge det er liv og noe is igjen i Arktis, så er det håp.

Lætt Forra vårrå!

I 1979 deltok over 700 aksjonister på Forramarsjen, kanskje Trøndelags største massemønstring for naturvern. Kampen ble til slutt kronet med seier.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

Som miljøverner i Trøndelag får du innblikk i mange tidligere kamper for naturen, oftest presentert som bruddstykker av historier, fortalt i lystig lag. «Å, Orkla-Grana, ja, det var tider, ja. Nord-Fosen, ho ho, da var det ordentlig liv, ja. Forra, huske du Forra? Lætt Forra vårrå? Ho ho, ja!»

Det er lett å gå seg vill i alle historiene og anekdotene. Men det var bitre kamper som ble utkjempet, og mange spennende historier kan fortelles om hvert enkelt prosjektnavn som blir spilt på bordet. Noen av kampene, som Orkla-Grana, endte med store utbygginger. Andre, som Forra, endte med vern. Seierne gjør at store deler av Trøndelags natur fortsatt er vill, tøff, produktiv og flott.

STJØRDALENS PERLE

Forra er ei sideelv til Stjørdalsvassdraget, som møter hovedelva ikke langt unna Hegra. Utspringet finnes i fjellene rundt

Fakta

Naturvernforbundet i Nord-Trøndelag

JOBBER NÅ MED

- Vassdragsvern mot kraftutbygging
- Fjellområder fri for vindkraft
- Rovdyr
- Snøskutervedtaket
- Bymiljø

NØKKELINFO

Antall lokallag: 6
Fylkesleder: Rune Logstein
Fylkessekretær: Per Flatberg
E-post: Rune.Logstein@ntfk.no
P.Flatberg@gmail.com

HISTORIE

Stiftet 17. november 1966
Første leder: Fylkeslandbrukssjef Modolf Sjøgard

Viktige saker:

- Vern av Forra
- Kamp mot gasskraftverk på Skogn
- Vern av Tromsdalen og Ørin, Verdal
- Rovdyr

den enorme innsjøen Feren, rett nord for Meråker. I de øvre delene av elva finnes et våtmarkssystem med unike fuglesamfunn. Lenger ned i dalen finner man skog, kulturlandskap, fosser og stryk. Det var reindrift i området, og laksen i Stjørdalsvassdraget brukte Forra som gyteplass.

Kraftutbygging hadde blitt diskutert helt siden 1919, men først i 1970 ble det sendt melding om regulering av Feren. Planene var enorme. Forramyrene, med det unike våtmarks- og fuglelivet, skulle settes under vann. I tillegg skulle flere vann og vassdrag overføres til Feren, og kjøres gjennom samme kraftverk.

Naturvernforbundet i Nord-Trøndelag markerer seg på flere områder og vi har god aktivitet. Fylkeslaget har månedlige møter på Dampsaga bibliotek i Steinkjer. Foruten fylkeslaget er det lokallag i Stjørdal, Levanger, Verdal, Inderøy, Steinkjer og Namsos. To saksområder som vi kommer til å prioritere i jubileumsåret er:

VINDKRAFT I NORD-TRØNDESK VILLMARK?

De siste par årene har kampen mot vindkraftanlegg i fjellområder i Nord-Trøndelag blitt en opplagt sak for Naturvernforbundet i Nord-Trøndelag. Energigiganten E.ON ønsker å etablere vindkraftanlegg i Meråker (Kopperå), Verdalen (Kverndalen) og i områdene mellom Steinkjer og Namsos.

Rune Logstein
Fylkesleder

SNØSKUTERFRISLEPP?

Den rødgrønne regjeringen åpnet opp for fornøyleseskjøring med snøskuter i noen utvalgte kommuner. Men Høyre og Frp endret spillreglene underveis og åpnet for alle kommuner som søkte om å få delta i forsøket. 16 kommuner i fylket har søkt om å få være med på ordningen. Naturvernforbundet kommer til å engasjere seg mot dette.

VILLE HINDRE NY NEDALSUTBYGGING

Samtidig kom planene rett etter at en tilsvarende utbygging var gjennomført. Nedalsmyrene, noe lenger sør, ble vernet allerede i 1917. I 1967 ble vernet opphevet, og myrene ble neddemt. Til dags dato er dette det eneste verneområdet i Norge der vernet har blitt totalopphevet. Mange var provosert over utbyggingen i Nedalen, og var villige til å gå langt for å hindre at Forramyrene led samme skjebne.

VILLE VERNE 165 KM²

De første årene av motstandskampen var preget av kartlegging og biologiske undersøkelser. I 1971 ble «Samarbeidskomiteen for bevaring av Forravassdraget» startet av Naturvernforbundet i Nord- og

Sør-Trøndelag. Deres første mål var å dokumentere naturverdiene i området, og gjøre dette kjent. I 1975 ga de ut heftet «Verneverdiene i Stjørdalsvassdraget», som konkluderte med at verneverdiene var svært store. I en rapport fra 1979 ble hele 165 kvadratkilometer foreslått vernet etter naturvernloven.

STOR MOBILISERING

I 1971 ble det dannet en lokal aksjonskomite i Meråker, og da industrikomiteen var på befaring fikk de overrakt et protestskriv mot utbygging underskrevet av de aller fleste fastboende over 16 år i kommunen.

Da forslaget til verneplan 2 for vassdrag kom i 1976, var Forra foreslått midlertidig vernet i 10 år. Energiverket, på sin side, sendte inn konsesjonssøknad om utbygging i 1978. Dermed ble «Aksjon Vern Forra» stiftet. De arrangerte Forramarsjen i august 1979, en massemønstring som beviste at naturvern favnet bredt. Marsjen startet både fra Stjørdals- og Verdalssiden, og møttes på Sillermoen ved Forras bredd. Her var det taler av Per Flatberg og Jon Leirfall, sang av Hans Rotmo og stor kamplyst blant over 700 fremmøtte.

DEN STØRSTE SEIEREN

I 1980 ble konsesjonssøknaden avvist av Stortinget, og i 1986 ble Forra varig vernet. I 1990 ble Øvre Forra naturreservat opprettet, etter 20 års kamp. Området er

Norges nest største naturreservat, og fikk i 2002 internasjonal vernestatus gjennom Ramsarkonvensjonen.

«Etter mer enn tjue års innbitt kamp kunne det frivillige naturvernet innkas-

sere seieren i en av de aller største enkeltsaker i Trøndelag», skriver biolog og Forra-aktivist Arne Moksnes i historiebo-ka «Naturvernforbundet i Trøndelagsfylkene», som kom i 2005.

Molo til besvær

I 1976 ble øya Tautra i Trondheimsfjorden knyttet til fastlandet med en molo. Fyllingen hindret vanngjennomstrømmingen, og dette bremsset næringstilgangen for det rike fuglelivet på øya. Samtidig var det ikke bare folk som brukte brua. Rovdyr som mink, mår, grevling og rev kunne for første gang ta seg til Tautra. Dette hadde svært negative følger for fuglebestandene. Likevel ble øya vernet i 1984 som fuglefrednings- og Ramsar-område. På 90-tallet ble det foreslått å åpne moloen med ei bru. Naturvernforbundet kjempet hardt for dette, og etter en merkelig politisk prosess ble det til slutt bevilget penger. Denne ble bygd med rovviltssperre i 2003. Tiltakene har vært vellykket, og fuglebestanden har økt siden da.

BERNT ROSTAD/Flickr.com

FOTO: THOMAS HAUGERSVEEN

Gratulerer med 100 viktige år!

Global oppvarming er vår tids største utfordring, og Naturvernforbundet har mye av æren for at miljø og klima står sentralt på den norske dagsorden.

Enda viktigere, så bidrar Naturvernforbundet konstruktivt med gode løsninger. Det var Lars Haltbrekken som introduserte meg for ideen om et regnskogfond. I dag er det en del av norsk politikk som bidrar til å bevare biologisk mangfold og begrense klimagassutslipp. Lykke til med de neste 100!

Erna Solberg
Statsminister

Alle kjenner Gaula

Den må være en av Norges mest beundrede elver. Fra Rørosvidda til Trondheimsfjorden, langs svært trafikkerte dalfører og på historisk grunn renner Gaula majestetisk, uutbygd og vernet. Men truslene er mange og merkelige, sammenlignet med andre vassdrag.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

Det var i Gauldalen trellen Kark tok livet av sin bror Håkon jarl, bare for selv å bli drept. Det var her Einar Tambarskjelve bodde, og det var her Olav Trygvason kom med sin hær, før han reiste hus ved bredden av Nidelven, bare ei lita mil nord for utløpet av Gaula, og grunnla det som i dag er Trondheim.

TRANG, BRED, VILL, MAJESTETISK

Gaula renner fra ei høyfjellsslette, Rørosvidda, og gjennom Gauldalen, en av de mest varierte dalene vi har. Fra trang og vill til bred og majestetisk på få kilometer. Gauldalen har alltid vært den foretrukne ferdselsåre fra sør inn mot Trondheim, og dette utgjør en av hovedtruslene mot Gaula. Elva, som jevnt og trutt er en av Norges beste lakseelver, ble

Fakta

Naturvernforbundet i Sør-Trøndelag

JOBBER NÅ MED

- Kystnasjonalpark
- Vindkraft
- Lokalisering av godsterminal
- Energi i bygg
- Miljøvennlig transport

NØKKELINFO

Antall lokallag: 8
Leder: Steinar Nygaard
Fylkessekretær: Hallgeir Opdal
E-post: sortrondelag@naturvernforbundet.no

HISTORIE

Stiftet 17. november 1966. Trondelagens kretsforening stiftet 2. november 1915.
Første leder: Einar Møller

Viktige saker:

- Vern av Gaula og andre vassdrag
- Kollektivtrafikk
- Skogvern
- Nasjonalparker: Dovrefjell, Forollhogna, Grytdal

først midlertidig vernet i verneplan 2 for vassdrag. Vernet strekte seg til 1985, og i 1982 ble det lagt fram planer om kraftut-

bygging. Til sammen ble det planlagt ni kraftverk og pumpeanlegg i Gaulavassdraget.

FOTO: KNUT OPEIDE, STATENS VEGVESEN

Bussen vinner i Trondheim

Fra 2010 til 2012 økte busstrafikken i Trondheim by med 23 prosent, og i Trondheimsregionen med hele 49 prosent. I samme tidsrom gikk biltrafikken ned. Dette skyldes en bevisst satsing på buss fremfor bil, som Naturvernforbundet har støttet helhjertet opp om. Blant annet har

bussene fått gjennomgående kollektivfelt i hele Trondheim.

I 1991 utarbeidet Naturvernforbundet i Sør-Trøndelag, sammen med Natur og Ungdom, en alternativ transportplan for byen. Denne ble revidert i 1995. Her foreslo de en massiv satsing på kollek-

tivtrafikk, gang og sykkel, og full brems i veiutbyggingen. Andre tiltak som ble foreslått var sporbuss, økt lokaltrafikk på tog og ekspressbuss inn til sentrum. Naturvernforbundet gikk til og med inn for et veiprojekt som ennå ikke er bygd: Ny Sluppen bru.

Gaula bukker seg gjennom Gauldalen, med mye intakt, artsrik kantskog. Men både sanduttak og veiutbygging truer naturverdiene.

FOTO: TORE WUTTUDAL/NN/SAMFOTO/SCANPIX

VERNET ETTER KAMP

Vernearbeidet ble frontet av Holtålen Naturvern, det lokale Naturvernforbund-laget. De dannet foreningen Gaulas framtid sammen med andre utbyggingsmotstandere, og oppfordret alle til å melde seg inn. I foreningens arbeidsutvalg satt blant annet forhenværende statsminister Per Borten og Naturvernforbund-nestor Røald Evensen fra Holtålen, som ble tildelt Trøndersk natur- og miljøpris i 2012.

Foreningen fikk raskt over 650 medlemmer, og med medlemmer som hadde gode forbindelser med maktmennesker på Storting og i regjering fikk de møter med alle viktige parter. I forbindelse med behandlingen av Verneplan III for vassdrag i 1986 ble skjebnen til Gaula koblet med Vefsna i Nordland. Sperstadutvalget, som utarbeidet innstillingen til verneplanen, anbefalte Vefsna vernet fremfor Gaula, men forslaget ble forkastet av stortingskomiteen. Gaula ble vernet. Vefsna ble holdt utenfor, men supplert inn i verneplanene i 2009.

FERDSELSÅRER TIL BESVÆR

E6 og jernbanen går langs Gaula fra Støren til Klett. Rørosbanen følger Gaul-

dalen helt til Rørosvidda. Planene om utbygging av disse ferdselsårene har truet naturverdiene langs vassdraget mange ganger. Kantskogen langs Gaula er spesielt variert og artsrik, med innslag av gammelskog og flommarkskog.

På 1990-tallet skulle E6 legges om forbi Melhus sentrum. Det var første gang en veiutbygging ble behandlet etter vassdragsloven, men konsesjon ble gitt. Det ble en bitter strid i kommunen om hvor veien skulle plasseres. Enten langs elva, delvis i fylling ute i elveløpet, eller i tunnel gjennom Vassfjellet. Statens vegvesen og kommunen ønsket elvealternat-

tivet, men gikk på en smell da Stortinget i 1996 vedtok at det skulle «foretas en justering av prosjektet slik at man finner løsninger som sparer landskapet langs elva, og forutsetter at elva ikke blir berørt». To år senere kom den justerte planen til behandling. Hovedforskjellen var at veien på en liten strekning var trukket et par meter lenger vekk fra elva, noe som muliggjorde firefelts vei på en lengre strekning. Denne ble godkjent, tross at kantskogen ble hogget og elva ble berørt.

KRYSS I ELVA

Nå skal ny E6 videreføres gjennom Gauldalen. Hovedstriden denne gangen har vært kryssløsningen ved Lundamo, som vil ødelegge kantskog og elvenatur langs Gaula. Striden er uavklart, men Naturvernforbundet i Sør-Trøndelag er klare på at elvenaturen må bevares. Hvis ikke må E6-planene endres eller skrinlegges.

Sanduttak har også vært et stort problem i Gaula. Flere grunneiere har benyttet sin elveparsell som grustak, noe som har ført til ødelagt bunnvegetasjon, oppmudring og ødeleggelse av laksekulper.

TYSK HOVEDSTAD?

Ingen av disse planene slår likevel truslene under krigen. Der Gaula møter fjorden finner vi i dag en av Trøndelags rikeste våtmarksområder, Gaulosen. Akkurat her skulle Adolf Hitler bygge sin nordlige hovedstad, Nordstern, med 300 000 innbyggere, 55 000 bolighus, ubåtbase, autobahn til Tyskland, tunnel til Trondheim og et stort kunstgalleri med en utstøkt samling tysk kunst. Byen skulle bli et «tysk Singapore», ifølge Hitler. Men krigens vinder snudde, og gigantomani-prosjektet ble stanset. Gaulas utløp forble fuglenes hovedstad.

FOTO: RUNE BAASHUS

Jeg vil gratulere Naturvernforbundet med 100 års utrolig viktig arbeid for å ta vare på natur og miljø! Uten Naturvernforbundet ville norsk natur i dag ha vært fattigere. Norge og verden trenger folk som utrettelig står på for en økologisk bærekraftig fremtid, slike folk har jeg møtt mange av i Naturvernforbundet. Det er inspirerende å se hva dere har fått til, jeg håper organisasjonen får 100 nye gode år. Hurra for jubilaranten!

Hanna Marcussen

Nasjonal talskvinne, Miljøpartiet de Grønne

«Det er gode grunner til å tro at et øket innhold av karbondioksyd i luften blant annet vil føre til at temperaturen på jordoverflaten stiger. Det kunne føre til at breene på Grønland og i Antarktis begynte å smelte med den følge at havnivået begynte å stige», skrev professor Eilif Dahl i Norsk Natur i 1971.

FOTO: RITA WILLAERT/FLICKR.COM

Klimaendringenes inntog

Mange ser på klimaendringene som et «nytt» miljøproblem. Men Naturvernforbundet har vært bekymret for menneskeskapte klimaendringer i snart 50 år. Og grunnlaget for vitenskapen strekker seg tilbake til 1896.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

København, desember 2009. Mer enn 100 000 mennesker marsjerer gjennom gatene, og krever en sterk internasjonal avtale for å stanse klimaendringene. Men verdenspressen blir vitne til en politisk kollaps, kronet med et hastig fremforhandlet ark som blir presentert av USAs president Barack Obama på video. Klimaforhandlingene er verdens største nyhet. Naturvernforbundet er der, like fortvilet som resten av delegatene. Sjansen til å vedta en avtale for å redde klimaet glapp i København. De siste årene har forhandlerne samlet sammen bitene, og skal gjøre et nytt forsøk på å få vedtatt en avtale i desember 2015 i Paris.

GAMMEL KUNNSKAP

Ofte ses klimaendringene på som et «nytt» miljøproblem. Men kunnskapen er

eldre enn de fleste tror. Den svenske forskeren Svante Arrhenius beskrev allerede i 1896 hvordan endringer i CO₂-innhold i lufta ville påvirke den globale temperaturen gjennom drivhuseffekten. Beregningene tok utgangspunkt i målinger av infrarødt lys fra månen, og forsøkte å kalkulere absorpsjonen av den infrarøde strålingen i atmosfæren som følge av CO₂ og vanndamp-innhold. Og Arrhenius var ikke så veldig langt unna dagens anerkjente sannhet: Han predikerte at en doubling av CO₂-innholdet ville føre til en temperaturøkning på 5-6 grader, mens en halvering ville gi en nedkjøling på 4-5 grader. FNs klimapanel anslår i dag at en doubling vil gi en temperaturøkning på mellom 2 og 4,5 grader.

RASK ØKNING

Arrhenius' beregninger var langt enklere enn de som gjøres i dag, og hadde naturligvis utelatt mange variabler. Arrhenius

selv mente oppvarmingen ville bli et gode for menneskene, all den tid det etter hans beregninger ville ta rundt 3000 år før utslippene var så høye at CO₂-innholdet i atmosfæren ville ha doblet seg. I dag ser det ut som om en slik fordobling kan skje på 100 år. Det er grunn til å tro at de siste hundre års vekst i utslippene også ville ha gjort Arrhenius mer urolig enn han var på slutten av attenhundretallet.

SIDESPOR I 60 ÅR

Arrhenius' antakelser ble i stor grad lagt til side, fordi forskere mente at havet var en effektiv regulator, og tok opp så mye CO₂ at utslippene ikke ville gi nevneverdig effekt på klimaet. I dag vet vi at havet tar opp mye av utslippene, men langt fra nok til å hindre temperaturøkning. Samtidig fører dette til forsuring av havet, som igjen gir alvorlige effekter for livet der. Først sent på 1950-tallet økte bekymringen blant forskere om at utslippene

Ola Skaalvik Elvevold (tv) følger de internasjonale klimaforhandlingene for Naturvernforbundet. Her i Warszawa i november 2013, sammen med Norges forhandlingsleder Aslak Brun.

FOTO: KRISTIAN SKJELLUM AAS

Den svenske forskeren Svante Arrhenius beskrev allerede i 1896 hvordan CO₂-utslipp ville påvirke klimaet.

FOTO: WIKIMEDIA COMMONS

kunne gi en global oppvarming. På midten av 1970-tallet ble det funnet at metan, klorfluorkarboner og andre gasser også bidro til oppvarmingen, noe som forsterket klimaendringene. I dag er det allment akseptert, både i forskermiljøer og av alle land i verden, at klimaendringene er en av verdens mest presserende problemer.

TIDLIG UTE

Naturvernforbundet har imidlertid vært urolige siden 1960-tallet. Norsk oljepolitikk har vært kritisert helt siden starten, ikke bare med bakgrunn i forstyrrelse av fisk ved seismikk, fare for utslipp og forurensning, men også på grunn av klima. I 1971 skrev professor Eilif Dahl i Norsk Natur, forløperen til Natur & miljø:

«Ved det forbruk vi har hatt av kull og olje har karbondioksyddinnholdet i atmosfæren øket merkbart, og en sterk økning i industriproduksjonen ville sikkert føre med seg en vesentlig større økning. Det er gode grunner til å tro at et øket innhold av karbondioksyd i luften blant annet vil føre til at temperaturen på jordoverflaten stiger. Det kunne føre til at breene på Grønland og i Antarktis begynte å smelte med den følge at havnivået begynte å stige, noe som igjen kunne få beklagelige følger for dem som bor i store byer langs havet.»

GJENNOMBRUDD PÅ ÅTTITALLET

I 1979 ble verdens første klimakonferanse holdt av Verdens meteorologiorganisasjon. Men det som regnes som starten

på den moderne klimakampen skjedde i 1988. Professor James Hansen, direktør ved NASA Goddard Institute for Space Studies, holdt da en tale for Kongressen i USA om at klimagassutslipp forsterker drivhuseffekten, og at dette med stor sannsynlighet allerede påvirket temperaturen i USA. Deretter begynte klimaballen å rulle for fullt. Klimapanelet ble opprettet i 1988, for å gi vitenskapelig basert informasjon om klimaendringer. I 1992 kom FNs klimakonvensjon, som skal forsøke å finne politiske løsninger. Nær sagt alle land i verden er medlem av klimakonvensjonen. Siden 1995 har de arrangert årlige klimatoppmøter, og målet er nå at de skal komme frem til en verdensomspennende avtale under toppmøtet i Paris i 2015.

– LOKALE LØSNINGER BLIR VIKTIGE

– Vi skal fortsette å følge de internasjonale forhandlingene, som vi har gjort hele

veien. Men mest sannsynlig får vi ikke den ene, store, omfattende internasjonale avtalen som vil redde klimaet. Derfor blir Naturvernforbundets rolle enda større, fordi det viktigste blir å kutte utslippene der de skjer. Vi må presse på for lokale utslippskutt, og drive frem løsninger på klimakrisen nedenfra. Det tror jeg vil vise seg å være den riktige, mest optimistiske og mest realistiske strategien fremover, sier Ola Skaalvik Elvevold. Han følger de internasjonale klimaforhandlingene for Naturvernforbundet.

En slik strategi vil fordre stor deltakelse fra lokale lag i Naturvernforbundet. For selv om klimaendringene er globale, er alle utslippene lokale. Og de må stanses der de skjer.

– En omlegging til lavutslippsløsninger kan gi nye arbeidsplasser, vekst og bedre lokalsamfunn. Vi må arbeide for å finne de gode løsningene, sier Elvevold.

Kjære partnere i kampen for naturen, takk for at dere gjennom disse 100 år har stått trofast ved naturens side i tykt og tynt. Fra vassdrag, kyst og sur nedbør til ulv og hubro i skog og fjell har dere brukt kunnskap og engasjement til å holde naturen på den offentlige agendaen. Det setter vi i WWF-Norge umåtelig stor pris på, og kan bare håpe at organisasjoner som våre ikke trengs i 100 år til. Gratulerer – og lykke til med de neste 100!

Nina Jensen
Leder, WWF Norge

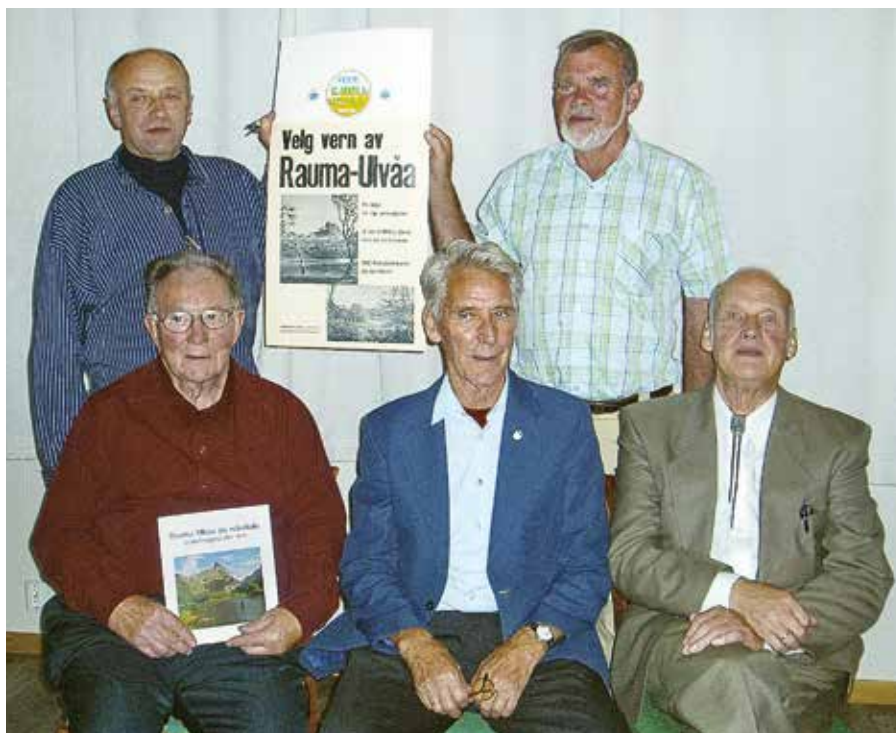
Evig vernekamp i Romsdalen

7. februar 2007 avslo Olje- og energidepartementet søknaden frå Kvannkraft, og Kvanndøla i Isfjorden i Rauma kommune kan framleis renne fritt. Avslag på småkraftverksakene på 2000-talet var så få at dette måtte reknast som eit lite underverk, og ei stor oppmuntring til å stå på vidare.

Tekst: ØYSTEIN FOLDEN
redaksjonen@naturvernforbundet.no

Kvanndøla var verken den første eller den største saka innan vassdragsvernet i Rauma. Det har i mange tiår vore interesse for å bygge kraftverk langs Rauma. Då det var ein gjennomgang av vassdragskvalitetane på slutten av 1970-talet blei Rauma-Ulvåa rekna som det mest verdifulle av alle vassdrag i heile Sør-Noreg, sjølv etter inngrep i samband med Verma kraftverk nokre tiår før.

Planane om å bygge kraftverk og dammar i Romsdalen tok fart tidleg på 1970-talet. Konsesjonssøknad blei sendt i 1980, og same året blei motstandskampen fastare organisert. Boka «Rauma/Ulvåa på vektskåla, kraftutbygging eller vern» som kom i 1980 gir ein gløtt inn i arbeidet som Fellesutvalget for bevaring av Rauma/Ulvåa og Naturvernforbundet gjorde i denne saka. Boka i seg sjølv kan sjåast på som ein motdokumentasjon til utbyggingsinteressene: Vassdraget hadde langt større verdi utan utbygging, og denne informasjonen måtte ut. Her var kunst og kulturhistorie, seminarar og ikkje minst eit utal med samtalar med politikarar og andre som hadde med saka å gjere. Dei var til stades på minst 11 fylkestingsamlingar og fekk til og med taletid i fylkestinget. Saka bølga fram og tilbake til

Foran frå venstre Bjarne Kylling, Oddmund Unhjøm og Bjørn Jøran Pedersen, bak Roe Setnes og Alf Jevanor. Oddmund Unhjøm var engasjert med Mardøla, dei andre fire var sentrale i Fellesutvalget for bevaring av Rauma/Ulvåa, saman med Arne Skiri og Kåre Fostervoll som ikkje er med på biletet.

FOTO: ØYSTEIN FOLDEN.

det blei sett ein endeleg sluttstrek i 1993 då vassdraget blei med i Verneplan IV. Då var mange naturvernarar glade – og slitne, etter årelang kamp. Men det gjekk ikkje meir enn eit par tiår før stortingspo-

litikarar tok til orde for å ta opp kraftplanane på nytt. Kor varig er varig vern?

Heile det siste tiåret har opprusting av Verma kraftverk vore ei sak. No står slaget om ei regulering av eit naturreservat, eller å bygge ein ny dam ved sidan av den gamle, ein dam som Naturvernforbundet har teikna og rekna på. I Ørsta, Volda og Vanylven har ei stor småkraftverkpakke passert med Naturvernforbundet sine innspel i 2013. Småkraftutbygginga er så omfattande at ein står i fare for at sjølv «triviell vassdragsnatur» kan bli sjeldan vare. Naturvernforbundet i Møre og Romsdal brukte meir enn 600 dugnadstimar i løpet av 2013 for å få fram omsynet til biologisk mangfald og friluftsliv berre i småkraftverksaker.

Kjære Naturvernforbundet. Gratulerer med jubileum! Det har vært behov for dere i de 100 årene dere har eksistert, og det vil nok være behov for dere de kommende 100 årene også. Mange miljøkamper er vunnet, men nye miljøkamper står foran oss. Selv om miljøvernet har skiftet karakter i de 100 årene dere har eksistert, vil betydningen av naturen og ivaretagelsen av den aldri gå av moten. Takk for alt dere har bidratt med, og lykke til videre.

Trine Skei Grande
Leder, Venstre

Slått på Vollasetra

Det har ikkje vore slått på Vollasetra sidan midten av 1950-talet. Naturvernforbundet tok opp igjen skjøtsel på Vollasetra øvst i Sunndal hausten 2011. Dette er ei sak med berre vinnarar. Eigaren av setra får hjelp til å halde landskapet ope. Turistfo-

reininga sitt kvarter får ei blomstereng som blir finare for kvart år. Vernestyresmaktene får hjelp til å ta vare på eit område med biologisk mangfald. Dei som er med på slått får ein eller fleire fine dagar med slått, fellesskap og tur for liten og stor.

Engbakkesøte og andre planter, sopp og sommarfuglar takkar for hjelpa med å møte opp fleire for kvart år. Det blir slåttetreff for dei som er interessert også i jubileumsåret.

Fakta

Naturvernforbundet i Møre og Romsdal

JOBBAR NO MED

- Fiskeoppdrett
- Ulovlege søppelfyllingar
- Vasskraft
- Vindkraft
- Energisparing

NØKKELINFO

Antall lokallag: 9
Leiar: Øystein Folden
E-post: moreromsdal@naturvernforbundet.no

HISTORIE

Stiftet 13. juni 1969
Første leiar: Sverre Berg

Viktige sakar:

- Mardølaaksjonen (1970)
- Vern av Trollheimen (1987)
- Vern av Rauma og Ulvåa (1993)
- Holtaskarvegen i Surnadal blir stoppa (1995)
- Sunndalsfjella blir verna (2002)
- Vern av Reinheimen (2006)
- Miljøfestivalen arrangert på Standalseidet (2008)
- Djupvasskai i Kristiansund blir stoppa (2012)

Paddetelling i Volda

Kvar er den største paddebestanden i Europa? Det veit Oddvar Olsen og Gunnar Wangen og Naturvernforbundet i Ørsta og Volda. Dei har nat-testid på våren tald paddar på veg til Littlevatnet i Austefjorden i Volda, ja dei har til og med ausa opp 12000 paddar i bøtter og løfta dei over anleggsvegen eit år. Då Kvivsvegen tvinga seg fram fekk Naturvernforbundet gjennomslag for at det skulle byggast paddetunnelar under den nye vegen, og det blei heile 7 tunneler som saman med omfattande leiegjerder gir håp om at det også i framtida blir eit eventyrlig paddeliv ved Littlevatnet.

Osfossen i Gaularvassdraget, som vart verna i 1993.
FOTO: ARILD NYBØ

Fødd til vassdragsvern

Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane vart fødd inn i vassdragskampen. Fylkeslaget vart skipa som Sogn og Fjordane Naturvern i 1978, med Knut Mork, bonde i Oppstryn, som første leiaren. Det var fem år etter at Statskraftverka, som det heitte den gongen, i 1973 hadde presentert den største planen i landet for ei samanhengande kraftutbygging i Jotunheimen. Tanken var å føre Øvre Otta over til Vestlandet, med kraftverk og utløp i Loen.

Av ERIK SOLHEIM
redaksjonen@naturvernforbundet.no

Året før, i 1972, hadde Sogn og Fjordane Energiverk levert søknad om ei total utbygging av Gaularvassdraget. Etter 20 års kamp vedtok Stortinget i 1993 varig vern av begge vassdraga.

Forsvaret av elvenaturen var nasjonalt den store og veksande naturvernsaka frå

slutten av 1960-talet. I 1969 gav Stortinget løyve til å byggje ut Aurlandsdalen, etter ein langvarig og intens debatt. I 1970 toppa konflikten seg med Mardøla-aksjonen. Men det vart òg gjort vedtak om å starte arbeidet med ein verneplan for vassdrag. Stortinget var på gli. På den andre sida hadde både Statskraftverka og andre selskap større planar enn nokon gong før over heile landet. Argumenta

likna på dei vi høyrer om oljeutvinninga i dag: Arbeidsfolk, industrien og landet treng meir kraft.

Sogn og Fjordane Naturvern kunne ikkje makte å gå tungt i mot alle søknadene. Vi konsentrerte oss om å berge Breheimen (Jostedalen og Stryn), Gaularvassdraget, Gjengedalsvassdraget og Nausta. I Gaular, Naustdal og Stryn vart resultatet til slutt varig vern. I Gjengeda-

Kjempar for Førdefjorden

Fleire millionar tonn gruveavfall kan bli dumpa i Førdefjorden kvart år. Det kjempar Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane for å hindre.

Gruveselskapet Nordic Mining har planar om å vinne ut rutil frå Engebøfjellet i Vevring og dumpe opp til fire millionar tonn gruveslam sjøen kvart år. Det vil få alvorlege konsekvensar for livet i fjorden, særleg for fisk og annan fauna som lever på botnen, og for torsk og laks. Førdefjorden har

status som nasjonal laksefjord.

Store gruveland som Kina, India og Australia har forbod mot dumping i havet. Det er berre Tyrkia, Indonesia og Papua Ny Guinea som let gruveavfall gå i sjøen. I fleire år har Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane kjempa for å stanse prosjektet, i lag med Førdefjorden miljøgruppe. Det har vore fleire folkemøte og demonstrasjonar, med stor oppslutning. Fråseigner og medieinnslag har spreidd argumenta, og svært mange støttar motstanden.

len sette grensene for eit landskapsvernområde den store magasinplanen ut av spel. Varig verna vart òg ei rekkje andre vassdrag i fylket, og summen er nå 30. I Jostedalen var nok utbygging uråd å hindre etter katastrofe flaumen i 1979, men dei eineståande Fåbergstølsgrandane vart berga. Nå står kampen om eit nytt kraftverk i Vigdøla. Statkraft og NVE vil ta det vatnet som er igjen i elva.

Bak det lukkelege utfallet av den store kampen låg ein enorm innsats frå mange over lang tid. For kvart vassdrag vart det organisert vernegrupper. I Sogn og Fjordane var Informasjonskomiteen for Gaularvassdraget den som held på lengst, i 20 år. I 1983 hadde dei over 7000 medlemmer, og var den desidert største politiske organisasjonen i fylket. Berg Breheimen vart skipa i Stryn etter at Statskraftverka la fram nye utbyggingsplanar i 1980. Begge organisasjonane satsa på kunnskapsbasert og nøktern argumentasjon for å få fram ulempene ved inngrepa.

Begge hadde god kontakt med forvaltninga, forskingsinstitusjonar, nasjonale politikarar og media. I kommunane og Sogn og Fjordane fylkeskommune var det ikkje mykje å hente. Ei klar overvekt i kommunestyra og fylkestinget var heile tida for utbygging. Men det svekte nok tyngda av vedtaka når statsrådar og stortingsrepresentantar oppdaga at den lokale motstanden var mykje større enn politikarane gav inntrykk av. Motstanden

var retta mot utbyggingsplanane, men grunnlaget var ein sterk vilje til å forsvare kvalitetane i dei frie elvane, vilje til vern av rike livsmiljø i bygdene. Det var to livsryn som kolliderte.

Det var ikkje lett å snu stemninga i nasjonalforsamlinga i eit land som heilt sidan krigen hadde hatt stor økonomisk vekst på grunn av vasskrafta, det kvite kolet. Men gradvis vaks opinionen mot dei stadig større inngrepa, og mange stilte spørsmål ved om landet framleis hadde særleg nytte av å legge fleire fossar under jorda. Prosjekta var større enn før, og dei var mange. Motstanden gjorde det umogeleg å avgjere sakene like raskt som før. Krav om nye utgreiningar var vanskeleg å avvise. Kraftutbygging var avisstoff over heile landet. Redaktørane var nok oftast usamde i motinnlegga, men dei tok dei inn. Det var godt stoff. Tidene endra seg.

FOTO: KRISTIAN SKJELLUM AAS

HURRA for alle i Natur og Voksen! 50 år på hvert lår, det fortjener en skikkelig feiring. Men viktigere enn det, så fortjener det at Naturvernforbundet blir enda større og sterkere! For selv om det er 100 år siden Norges største demokratiske miljøorganisasjon ble starta opp, så er ikke behovet for Naturvernforbundet blitt noe mindre med årene. Heller tvert imot! Kjære alle dere i Naturvernforbundet: dere går aldri av moten. Og enten dere er 30, 60, 80 eller 100 år: på tide å brette opp erma, vi har miljøkamper å vinne!

Silje Lundberg

Nylig avtroppet leder i Natur og Ungdom

Fakta

Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane

JOBBAR NO MEST MED

- Vern av Vigdøla
- Førdefjorden
- Vern av Gjengedalsvassdraget
- Mange småkraftverk
- Øydeleggende vindkraftplanar

AKTUELL INFO

Tal lokallag: 2
Leiar: Torleif Jacobsen
E-post: l-hjelme@online.no

HISTORIE

Skipa: 28. april 1978, Sogn og Fjordane Naturvern
Første leiar: Knut Mork, bonde i Oppstryn

Viktige sakar:

- Gaularvassdraget, verna 1993
- Vassdraga i Stryn, verna 1993
- Jostedalsbreen nasjonalpark, oppretta 1991
- Nausta, verna 2005
- Motstand mot kraftlinjer i sårbar natur
- Nærøyfjorden landskapsvernområde, oppretta 2002, verdsarvområde frå 2005
- 34 verna vassdrag

Under debatten om Verneplan IV den 1. april 1993 stod vekstpartia Høgre og Arbeidarpartiet og kappsnakka i Stortinget om kven som var mest vernevillig. I dag har elvenaturen ikkje mange vener i den forsamlinga.

Strilekrig mot atomkraft

Det ble snakket om kraftkrise på 1960- og 70 tallet. Det private strømforbruket økte, aluminiumsindustrien gikk for fullt, og det var krefter i sving for å bygge et nytt aluminiumsverk på Mongstad. Atomkraft skulle være løsningen.

Tekst: HONORIA BJERKNES HAMRE
redaksjonen@naturvernforbundet.no

Aluminium lukket arbeidsplasser. Men det var økende motstand mot vannkraft-utbygging i landet. Spørsmålet var om atomkraft kunne avløse vannkraft som energikilde?

Slagordet «atomer for fred» gikk verden rundt på 1950- og 60-tallet. I andre land planla og bygget de atomkraftverk. Så hvorfor ikke i Norge? Også naturvernere lot seg rive med og mente vi kunne produsere ren kraft uten å ødelegge et eneste vassdrag. Farene var det lite kunnskap om, men naturvernerne snudde da det ble kjent at atomkraft kunne gi uopprettelige skader på naturen. I Stortingsmelding 97 (1969-70) sa Stortinget i prinsippet ja til at planlegging av det første kjernekraftverket i Norge kunne begynne. Det ble bevilget penger til arbeidet, og Norges vassdrags- og energiverk (NVE) fikk ansvaret for kartlegging.

ATOMKRAFTVERK PÅ EIDETRÆ?

Lindås ved Fensfjorden nord for Bergen ligger i et område med solid grunnfjell. I 1973 ga lensmann Olav Jordal tillatelse til at NVE kunne drive grunnundersøkelser. Han krevde at NVE varslet grunneierne i god tid. NVE kartla Lindås og kom frem til at Eidetræ på Ostereidet var det best

Morgenavisens tegning av strilebonden som jaget NVE-folkene fra gården.

egnete stedet. Bygdefolket ble holdt uvi-tende inntil 3. mai 1974. Da skrev Vidar Lehmann, leder av Arbeidsutvalget mot kjernekraftverk på Ostereidet, en stor artikkel i avisen Strilen. Her fikk nordhordlendingene for første gang se et kart over Eidetræ med atomkraftverket inntegnet. Bygda var i sjokk.

19. mai ble gymsalen på Ostereidet ungdomsskole fylt til randen på informasjonsmøte. Professor Harald Wergeland

fra NTH gjorde greie for farene ved stråling fra kjernekraftverk, en stråling en verken kan lukte eller smake, den kan bare påvises med dyre måleapparater. Lagringen av avfall var også et stort problem.

Ingvald Haga fra NVE forteller en annen historie. Den årlige strålingsdosen fra et atomkraftverk er ikke større enn den folk utsetter seg for på en påsketur i fjellet. Et kraftverk er så trygt at en kan bygge et hotell oppå det, og lagringen av avfall er ikke noe stort problem. Det er sjanse for en ulykke per 1/4 million år, og da ikke noe verre enn en flyulykke.

SJOKKERTE OVER PLANENE

Vi i (daværende) Vestlandske Naturvernforening var sjokkerte over planene. Vi deltok på protestmøter, undertegnede husker spesielt møtet på Ostereidet der vi var 3-4 representanter fra VNV. Aksjon Mot Atomkraft (AMA) hadde også representanter til stede på folkemøtet. Aksjonen hadde sitt utspring i Oslofjordområdet der kjernekraftplanleggingen

Bellona gratulerer Naturvernforbundet med 100 års standhaftig miljøkamp! Dere har vært en pionér når det gjelder å sette natur og miljø på agendaen, og er flinke til å engasjere lokalt for miljøkampen. Naturvernforbundet og Bellona har hatt et godt og konstruktivt samarbeid på mange områder, og vi vil takke for deres innsats for norsk natur- og miljøvern. Vi ser frem til i å kjempe videre side om side for å sikre en bærekraftig og trygg verden i generasjoner fremover.

Frederic Hauge
Bellona

FOTO: DAG THORENFELDT

Olav M. Hodneland og Berge M Hodneland demonstrerer på sin måte.
FOTO: HELGE SUNDE

Fakta

Naturvernforbundet i Hordaland

JOBBER NÅ MED

- Beskyttelse av naturmangfold og vassdrag
- Redusere energiforbruk i bolig og bygg og utfasing av oljefyr
- Redusere luftforurensing og arealbruk til samferdsel.
- Naturlig onsdag: foredrag, diskusjon og handling.

- Gir ut medlemsbladet Naturvest

NØKKELINFO

Antall lokallag: 7
Leder: Signe Sandberg
Fylkessekretær: Nils Tore Skogland
E-post: hordaland@naturvernforbundet.no

HISTORIE

Stiftet 1918
Første leder: Jens Holmboe

Viktige saker:

- Vern av vassdrag
- Stølsheimen
- Atomkraft
- Bymiljø
- Energieffektivisering
- Vettisfossen

startet, men hadde egen avdeling i Bergen. Aksjonistene ville gjerne samarbeide med Arbeidsutvalget, men Vidar Lehmann ønsket at aksjonen i Lindås skulle stå på egne bein. AMA-folkene fikk likevel dele ut brosjyrer og slippe til med innlegg på folkemøtet.

På forsommeren sendte NVE uten forvarsel folk ut for å foreta grunnundersøkelser. 27. juni banket avdelingsingeniør Dag Roti på døren til grunneier Sigurd Smådal. Smådal forteller: «Han sa han heitte Roti. Han kom med ein lapp på at han hadde løyve frå lensmannen til å gjera grunnundersøkingar på min eigedom, sa han. Dette var ein torsdag. Måndag skulle han koma att og gjera prøveskytingar. Eg hevda at eg hadde tre vekers ankefrist. Roti sto på sitt. Han mislikte seg då han gjekk, det forsto eg.»

FOLKELIG MOTSTAND

I NVE forsto de at de hadde «gått på trynet». Roti fikk beskjed om å komme hjem til Oslo.

Det ble store oppslag i bergensavisene om hendingen på Ostereidet. «Bonden jaget atommannen» skrev BA. Morgenvisen hadde en karikaturtegning der bonden jager NVE-folkene med høygaffel.

Hodneland er et annet sted i Lindås der NVE ønsket å undersøke grunnforholdene. Planen var å tappe ut et vann og legge atomkraftverket der. Folkene fra NVE trengte båt, men ingen ville låne dem båtene sine. Dit kom Dag Roti og landmåler Terje Aasen med en aluminiumsbåt på biltaket. Da de skulle bære båten ned stien mot vannet ble de møtt av en mur av folk. Tre av dem steg opp i båten. Grunneier Olav M. Hodneland sa:

«Forstår de no at det er alvor?» NVE-folkene måtte snu.

STANSET PLANENE

Arbeidsutvalget mot atomkraftverk forsøkte å nå frem til styresmaktene med det meningsløse i å bygge atomkraftverk på i Lindås. De anket til Justisdepartementet. Men allerede før anken var behandlet meldte NVE at de vil starte grunnundersøkelser 7. oktober. I avisene ble det satt frem påstander om trusler om vold mot personer som forbereder grunnundersøkinger. «Vi føler oss truet av folk på Ostereidet», sier NVE til Morgenavisen. Påstandene om voldstrusler satte sinnene enda mer i kok på Ostereidet. «Eg kan ikkje hugse at nokon her på Ostereidet har sagt at dei vil bruka vald mot folka frå NVE», uttalte Sigurd Smådal til Bergens Tidende.

NVE fikk så mye motbør at de oppga planleggingen. Lindås-aksjonen satte nytt mot i folk alle stedene der det var snakk om å bygge atomkraftverk; i Fusa, Os og ved Oslofjorden. De lovet å bruke samme oppskrift som var brukt i Lindås, de skulle hindre NVE i å få gjort arbeidet

Kampen om Stølsheimen

I 1960 ble det fremlagt planer om en kjempeutbygging av vannkraft i Stølsheimen i Nordhordland, mellom Vikafjellet, Modalen, Masfjorden og Sognefjorden. Dette førte til en bitter kamp om vassdrags- og fjellnaturen i området. Naturvernforbundet kjempet for å få hele området vernet. I 1975 ble et kompromiss vedtatt, der mye av naturen ble spart. Men verneområdet kom ikke på plass før i 1990, etter mange, lange og harde kamper. 30 års kamp for Stølsheimen ble kronet med det som kanskje er Naturvernforbundet Hordalands største seier noensinne, ifølge deres blad NaturVest.

sitt. Kjernekraftsaken måtte legges på is til Stortinget hadde diskutert om vi skulle ha atomkraft i Norge. For atomkraft, det skulle vi ikke ha!

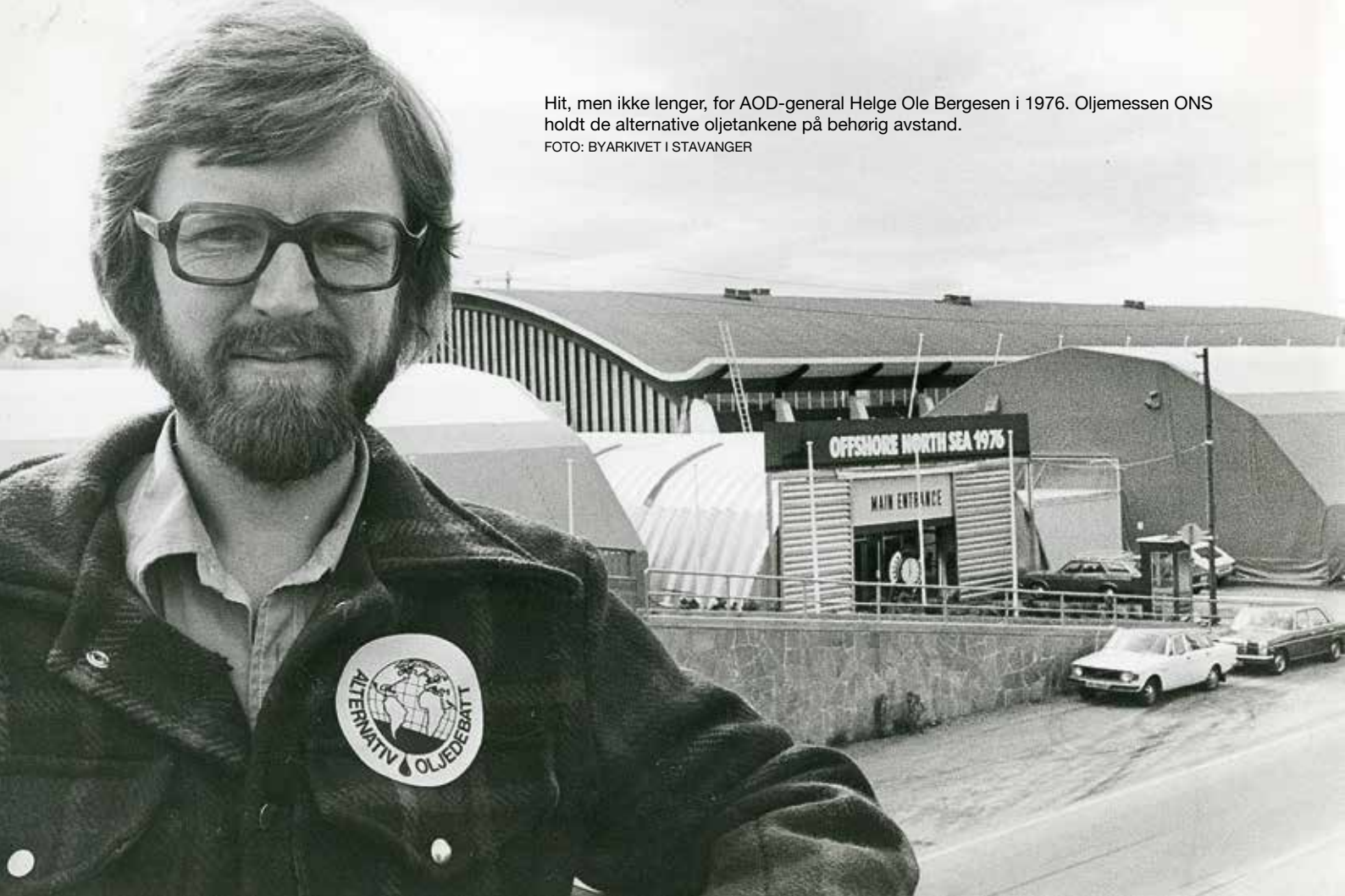

FOTO: TROND ISAKSEN, LO

Gratulerer med hundre grønne år! Som den eldste og største natur- og miljøorganisasjonen i Norge, har Naturvernforbundet bidratt til mye viktig naturvern og mange miljøseire, gjennom en innsats det står stor respekt av.

LO og Naturvernforbundet har samarbeidet godt gjennom mange år i små og store miljø- og klimasaker, i forurensningsaker, i internasjonale klimaforhandlinger og gjennom Jernbanealliansen og Kollektivkampanjen. Dette har vært nyttig for miljøet, og nyttig for oss. Gratulerer med hundreårsdagen!

Gerd Kristiansen
Leder, LO

Hit, men ikke lenger, for AOD-general Helge Ole Bergesen i 1976. Oljemessen ONS holdt de alternative oljetankene på behørig avstand.

FOTO: BYARKIVET I STAVANGER

Alternative oljetanker i oljebyen

Lille julaften 1969 ringer Philips-sjefen i Norge til Industridepartementet med følgende beskjed: «I think I have an oilfield here».

Tekst: ERIK THORING
redaksjonen@naturvernforbundet.no

Norge ble over natten en oljenasjon, og Stavanger ble landets oljehovedstad. Etter to tiår med nedgangstider veltet velstanden innover pietismens høyborg. I løpet av forbausende kort tid ble befolkningen mer liberal, mer høyreorientert og mindre opptatt av likhet. I dette stemningsskiftet forsøkte lokale naturvernere å reise en kritisk debatt. Det var ikke lett.

EN OLJEMESSE VERDT

Politikere og lokalt næringsliv mente oljeboomen var en messe verdt. I 1974 inviterte Stavanger til Offshore North Sea (ONS), og Rogaland Naturvern svarte med «Alternativ Oljebatt» (AOD). Det var på alle måter historien om David og Goliat. ONS hadde pengene, den politiske

Få i Stavanger flagget sin motstand mot oljevirksohmety tydeligere enn fiskehandlery på Fiskeforget. Fra AOD i 1974.

FOTO: ERIK THORING

støtten og selveste kronprins Harald som sin høye beskytter. AOD hadde ingen ting annet enn de gode debattene.

Meldingen om en alternativ oljebatt i oljebyen førte ikke til lokal, folkelig mobilisering. En håndfull aktivister fra Rogaland Naturvern måtte ta på seg ar-

rangørøppgaven med Unge Høyres nestleder, Helge Ole Bergesen som frontfigur. Natur og Ungdom kom til å spille en viktig rolle. Aktivister fra Stavanger, Bryne og Oslo bemannet stands, spredte løpesedler og bidro til å fylle opp foredrags-salene.

Fakta

Naturvernforbundet
i Rogaland

JOBBER NÅ MED

- Naturmangfold i Rogaland
- Nasjonalpark i området rundt Preikestolen
- Kulturlandskapsskjøtsel på Store Marøy og ved Mosvatnet
- Flyttblokker i Stavanger
- Takhekkende sjøfugl
- Vind og vannkraftutbygginger
- Oljefri

NØKKELINFO

Antall lokallag: 3
 Leder: Eirin Hivand Haneberg
 Fylkessekretær: Erik Thoring
 E-post: rogaland@naturvernforbundet.no

HISTORIE

Stiftet 30. januar 1928
 Første leder: Overmaskinist Ole Isaksen

Viktige saker:

- Langvarig kamp mot kraftutbygging
- Kulturlandskapsvern og -skjøtsel
- Begrensning av oljeaktiviteten
- Bevaring av strandsone og fjellnatur
- Stanse utbygginger, spesielt i sårbart kystlandskap

Historien på en-to-tre

1928-1945: Rogaland kretsforening blir stiftet i Stavanger 30. januar 1928. Samme år foreslår foreningen etablering av nasjonalpark i Setesdal og Ryfylkeheiene. I 2000 blir restene av fjellområdet vernet som landskapsvernområde.

I kretsforeningens første 10 år står kjøp, sikring og vern av fornminner øverst på dagsorden. Stavanger Museum overtar disse oppgavene, og foreningen bruker deretter mye av sin tid på vern av det rike fuglelivet på Jæren.

I motsetning til andre fylkeslag fortsetter foreningen sin virksomhet gjennom krigsårene «for å gjøre det beste ut av situasjonen» som daværende formann Anders Bernhoft-Osa uttalte.

1945-1990: Etterkrigsårene er preget av lav aktivitet og få medlemmer, men på slutten av 1960-tallet kommer oppsvinget, utløst av Norges største kraftutbygging, Ulla-Førreverkene. Foreningen, som har skiftet navn til Rogaland Naturvern, klarer å berge viktige naturområder i Suldal og Hjelmeland fra neddemming og regulering.

De to første lokallagene blir etablert på begynnelsen av 1970-tallet, i Sauda og på Haugalandet.

Fylkeslaget starter medlemsbladet «Rygjavern» i 1975 og flytter inn i leide lokaler samme år.

1980- og 1990-tallet er preget av høyt aktivitetsnivå, flere lokallag og større fokus rundt naturmiljøet i byene.

1990-2014: Nedgangen i medlemstallet starter på slutten av 1980-tallet, men foreningen klarer likevel å finansiere i fylkessekretær i halv stilling i hele perioden. Fra 2001 går medlemstallet svakt oppover, men foreningen har da mistet flere av sine tidligere lokallag.

I 2011 starter fylkeslaget Mostun natursenter, og året etter får foreningen ansvar for det nasjonale Jæren våtmarkssenter. I 2014 sysselsetter fylkeslaget 2,4 årsverk.

FOLKEMØTE I MISJONSHUSET

Mens oljefolkene holdt sine foredrag i lukkede fora, inviterte AOD til folkemøter med innledere fra politiske partier, forskning og organisasjoner. Det var en suksess, selv om lokale medier gjorde sitt for å «skrive ned suksessen». Internasjonale

medier hadde ingen lokale bindinger og interesserte seg sterkt for de alternative oljetankene.

I 1974 var Misjonshallen midt i Stavanger sentrum byens største forsamlingssal. Den var kristenfolket i stand til å fylle, men hva med en miljøbevegelse i

startgropa? Og kunne et folkemøte med tittelen «Skal oljeinntektene lindre verdens nød eller forsterke våre egne overflodsproblemer?» friste Stavanger-folk ut av stuen og inn i Misjonshallen?

Det var nystartete «Fremtiden i våre hender» med Erik Dammann i spissen

Da Naturvernforbundet ble grunnlagt i 1914, kunne ingen forestille seg det 21. århundres utfordringer for miljøbevegelsen. Vi står nå ved et veiskille, det mest dramatiske siden den industrielle revolusjon, men denne gangen skal vi ikke endre kurs for å få høyere materiell levestandard, men det motsatte. For å få utviklingen inn i et bærekraftig spor må vi kjempe mot nedarvede instinkter, global kapitalisme og politikere som ikke forstår stundens alvor. Både klimakonferanser, strandrydding og kampanjer

for å redde sjeldne dyr er nødvendige. Ved å bidra til bevissthet om økologisk sårbarhet og kjærlighet til naturen vi er en del av, har Naturvernforbundet alltid vært en motvekt til ufølsom og kortsiktig vekstideologi, og organisasjonen trengs mer i dag enn noen gang. Gratulerer og til lykke med de neste 100!

Thomas Hylland Eriksen

Professor ved Universitetet i Oslo og forfatter

som inviterte sammen med professorene Arne Næss og Torolf Rafto. Det holdt i massevis. Misjonshallen ble fylt til siste stol, av i hovedsak ungdom.

BORTVIST FRA ONS

Alternativ oljedebatt var uønsket på messeområdet til oljefolket. Forsøk på å vise kronprins Harald at det fantes en bakside av medaljen ble bestemt avvist av politiet. Demonstranter ble bortvist og henvist til en krattskog nesten ute av syne for kronprinsen og andre notabiliteter.

Men ingen kunne hindre AOD i å leie gymsalen på St. Olav videregående skole, et steinkast fra ONS-messen. Der benket 300 tilhørere seg for å høre en politisk debatt om hva vi vil med olje-Norge. Bøndene og fiskernes organisasjoner fryktet at oljeeventyret ikke ville bli et eventyr for sine medlemmer og deltok aktivt både som medarrangører og med økonomisk støtte til AOD.

OSLO OVERTAR

I 1974 hadde Rogaland Naturvern like mange medlemmer som fylkeslaget har i

Storingsrepresentant Berge Furre (SV) og statssekretær Bjørn Skogstad Aamo (Ap) debatterte olje-Norges framtid foran 300 tilhørere i Stavanger i 1974.

FOTO: ERIK THORING

dag. Men økonomien var skral, kontorlokaler manglet og ildsjelene var få. To år seinere, i 1976, kom Norges Naturvernforbund på banen og tok ansvaret for Alternativ Oljedebatt i Stavanger. Arrangementene ble doblet, økonomien styrket og fotsoldatene flere. Hver dag utkom rykende ferske konferanseaviser «Alternative Oljetanker» og «Eco», sistnevnte

redigert av fire aktivister som kom ens ærend fra Friends of the Earth i USA.

INGEN «BRAVO-EFFEKT»

I 1977 skjedde det som AOD hadde fryktet: en ukontrollert utblåsning fra oljeplattformen «Bravo» på Ekofiskfeltet. I 18 dager strømmer tusenvis av tonn olje fritt ut på havet før amerikanske spesialister klarer å temme den løpske oljebrønnen. Men oljebransjen kommer raskt til hektene. I 1978, når AOD arrangeres for tredje gang, har lufta gått ut av ballongen. Bravo-ulykken har ikke klart å mobilisere oljemotstanderne, og toget ruller ufortrødent videre nordover. Forsøket på å stanse oljeborerne ved 62. breddegrad har mislyktes.

Den alternative oljedebatten avvikles, oljerusen i Stavanger fortsetter og Naturvernforbundets forsøk på å organisere en motgruppe i oljemiljøet i byen fører ikke fram. Fylkeslaget blir ikke arbeidsledig, for det er ikke bare i Nordsjøen det bygges og bores. Nyrike rogalendinger har pengene som skal til for å bygge ned rogalandsnaturen i et foruroligende tempo.

Medlemstur til Månafossen i 1973 ledet av to av fylkets mest profilerte vassdragsvernere, Asbjørn Simonsen (i midten) og Per F. Pallesen (bak).

FOTO: ERIK THORING

Månafossen i jubileumsgave – 15 år etter

Rogaland Naturvern fyller 50 år i 1978 og har ett eneste jubileumsønske: Varig vern av Frafjordvassdraget med fylkets største foss, Månafossen.

Tekst: ERIK THORING
redaksjonen@naturvernforbundet.no

De har grunn til bekymring. To verneplaner for vassdrag har passert Stortinget og Månafossen er fortsatt fredløs. Utbygging av Frafjordvassdraget tilsvarer halvannet Altakraftverk.

– Ingen vernesak er viktigere, skriver tidligere fylkesleder Asbjørn Simonsen i jubileumsåret 1978.

– Det ti mil lange vassdraget med 90 meter høye Månafossen må bli vernet for all framtid, fastslår han.

I 1986 kommer den tredje verne-

planen for vassdrag, og den er en ny nedtur for verneinteressene. Frafjordvassdraget og flere andre viktige vassdrag er holdt utenfor.

Den dårlige uttellingen for vassdragsvern i Rogaland begynner å gjøre inntrykk. I 1991 får Rogaland Naturvern fylkespolitikkerne med på et historisk vedtak om å verne cirka 12 prosent av fylkets gjenværende vassdrag. Frafjordvassdraget er blant de utpekte verneforslagene, men vil det ende lykkelig i et vernevedtak i Stortinget? Begge vertskommunene, Forsand og Gjesdal, går nemlig mot vern.

I 1993 blir all usikkerhet feid til side. Stortinget vedtar Verneplan IV og Månafossen og Frafjordvassdraget er «sikret for all framtid» – 15 år etter at foreningens jubileumsmål ble formulert. Vernet blir forsterket i 2003 da fossen og heiene ble sikret som landskapsvernområde.

La naturen gå i arv!

Naturvernforbundet
100 år
1914-2014

I hundre år har Naturvernforbundet vist at naturvern nytter. Uten din støtte hadde naturen vært fattigere, elvene tørrere, skogene mindre, forurensningen større og løsningene lengre unna.

Som fastgiver bidrar du til langsiktig arbeid for natur og klima.

Fyll ut skjema nedenfor for å bli Naturvenn (fast giver)

Riv av, brett og stift sammen og send inn. Porto er allerede betalt.

Jal Jeg vil bli Naturvenn (fast giver):

Fyll ut hvite felter. Vennligst bruk blokkbokstaver.

Mottaker:
Norges Naturvernforbund

Mottakers konto:
7874 05 56025

Belast mitt konto nr:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

KID:
(fylles ut av oss)

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

☐ Jeg ønsker ikke varsel i forkant av hver betaling.

Jeg ønsker at min konto bli trukket hver måned med:

☐ 125 kr

☐ annet beløp:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Beløpsgrense pr trekk:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Beløpsgrense pr trekk kreves av Finansavtaleloven. Hvis beløpsgrense ikke fylles ut, vil den bli satt til 800,- pr trekk. Du vil ikke trekkes som avtal.

Sted, dato og underskrift

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Kupongen sendes med evarsendingsavtale eller til:
Naturvernforbundet, Mariboesgate 8, 0183 OSLO

Avtale Giro

Personopplysninger

Navn:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Adresse:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Postnr:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Sted:

Telefon:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Epost:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Personnummer
11 siffer*:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Naturvernforbundet

*Oppgi personnummer dersom du ønsker skattefradrag for gaver som årlig utgjør mellom 500 og 12000 kr. Vi vil rapportere støtten til Skattedirektoratet. I januar/februar vil du få tilsendt en bekreftelse på innberettet beløp, og beløpet kommer på selvangivelsen.

Ønsker du å etterlate noe for å sikre natur og miljø for framtiden?

Naturvernforbundet
100 år
1914 - 2014

Familie og venner kommer alltid først når det er snakk om arv. Ved å sette opp et testament kan du enkelt selv bestemme hvordan arv skal fordeles. Du kan også gi en testamentarisk gave til bevaring av natur og miljø for kommende generasjoner.

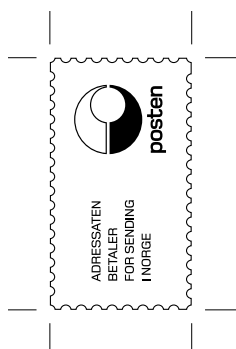
Ønsker du en fortrolig og uforpliktende samtale om arv og testament?
Ta kontakt med vår økonomi- og administrasjonssjef Eli Voksø.

Les mer på www.naturvernforbundet.no/testament

Eli Voksø
Telefon: 911 09 280
ev@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet vil arbeide for et samfunn der menneskene lever i harmoni med naturen. Dette er et samfunn hvor livsgrunnlaget og livsmangfoldet er sikret for framtidige generasjoner, og hvor naturens egenverdi legges til grunn for arbeidet med å øke menneskers respekt for og kjærlighet til liv og landskap.

Naturvernforbundet
Svarsending 0362
0090 Oslo

Riv av, brett og stift sammen og send inn. Porto er allerede betalt.

Natur & miljø nr. 3-1999

50-milliarders-seieren

Hva er Naturvernforbundets største seier? Hvis vi måler i kroner og øre, kan lite måle seg med handlingsplanen for opprydding i norske fjorder. Kostnadsrammen er på 50 milliarder kroner. Det koster å gjøre opp for gamle synder.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

Sommeren 1998 dro Naturvernforbundet og Natur og Ungdom på tur. Med giftjeger Per-Erik Schulze som prosjektleder ble «Den store giftjakten» en dundrende suksess i sommermagre lokalaviser langs norskekysten.

PCB SKUMLEST

Miljøorganisasjonene mente myndighetene gjorde alt for lite for å avdekke forurensning i norske fjorder og kystområder. De mente at giftstoffer spredte seg fra langt flere kilder enn de som var kjent, og ønsket å ta prøver for å bevise dette. Den skumleste miljøgiften var PCB.

– Den manglende forståelsen for hvor farlig PCB er, har ført til at store mengder er på avveie. Spesielt på og rundt gamle og nedlagte skipsverft. I tillegg flyter mange titalls tonn rundt på skip. Dette er gift som før eller senere havner i miljøet dersom det ikke blir stoppet. Vi jakter imidlertid mest på gamle synder, forklarte Schulze til Natur & miljø sommeren 1998 på «en rufsete mobiltelefonlinje fra utenfor Lillesand et sted».

SØKELYS PÅ GIFT

Giftjakten fikk oppslag i mange medier. Sommeren etter ble det gjennomført et lignende tokt, med miljøbåten «Kame-

leon». I tillegg til prøvetaking og fokus på miljøgifter ble det arrangert dukketeater, fisking, dykking, konkurranser, artssafarier og mange andre tilbud til ferierende langs Sørlandskysten og opp Telemarkskanalen. Toktene førte til et skarpt søkelys på utlekking av miljøgifter til fjordene og kysten, og de gamle syndene som hadde blitt dumpet på sjøbunnen under mottoet «ute av syne, ute av sinn».

BLE SAMLET PLAN

Naturvernforbundet kritiserte Statens forurensningstilsyn (SFT) kraftig i forbindelse med giftjakten.

– SFT sier det vi gjør er bra. Deretter stopper det opp. De vil ikke støtte oss, og vi får hele tiden følelsen av å trække i deres bed. For så vidt trækker vi ganske bevisst – det er den eneste måten vi kan få resultater på, sa Schulze sommeren 1998.

Og resultater ble det. I 2000 kom en SFT-rapport som estimerte kostnadene for opprydding til mellom 10 og 50 milliarder kroner, med 25 milliarder som beste anslag. De skulle rydde opp i forurensede fjorder, og hindre nytt tilsig av miljøgifter fra de aktive kildene.

– Før våre tokt var det ingen som helst planer om en samlet oppryddingsplan. De hadde ikke engang tatt inn over seg at det fantes punktkilder som skipsverft i havnene, forteller Schulze.

17 PRIORITERT

I stortingsmeldingen «Sammen for et giftfritt miljø» ble det skissert hvordan oppryddingen skulle gjennomføres. Fylkesvise handlingsplaner ble laget, og i dag er 17 fjordområder prioritert for opprydding. Oppryddingen i Bergen havn starter i disse dager, mens både Oslo, Trondheim, Tromsø og flere sterkt forurensede havneområder allerede har gjennomført tiltak.

– Økonomisk sett er dette en større seier for oss enn milliardene til bevaring av regnskog, forteller Schulze.

OPPRYDDINGEN FORTSETTER

Men fjordoppryddingen er ikke det eneste som er gjort med miljøgifter. I 1985 gjennomførte Natur og Ungdom to aksjoner på Hydro Rafnes og Unger fabrikker som markerer starten på «tønnegravingsepoken» i norsk miljøvern. Naturvernforbundet i Østfold var delaktig i aksjonene mot Unger fabrikker. Aksjonene mot gruveavfallsdumping ved Titania i Jøssingfjorden i 1983-87 viser også vei mot mange av de forurensningskampene vi står overfor i dag. Alt PCB-holdig avfall skal nå samles inn og destrueres forsvarlig, ikke dumpes på sjøen. Natur- og miljøvernernes innsats har spart norske fjorder, fisker og mennesker for store mengder miljøgifter. Og oppryddingen fortsetter.

Det var da han lå i Gestapos fengsel, utmagret og med skjørbuk, med hender og føtter låst bak på ryggen, at Erik Sture Larre bestemte seg for hva han ville bruke livet sitt til hvis han overlevde.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

– Det celleoppholdet, det bestemte mye av min fremtid. Det er årsaken til at jeg har brukt mesteparten av min fritid på natur og friluftsliv, sier Larre.

Han sitter i stolen, rett overfor meg, og er blant de siste vitnene fra en brutal fortid, som formet så mye og så mange. Siden ble han forretningsadvokat og investor med en formue på flere hundre millioner kroner, men han er også naturverner og kalles «markagrensas far». For Larre startet det hele på ei celle i nazistenes fengsel, da både liv og helse lå i Gestapos hender.

GRINI, BÆRUM, 1945:

Kommandant Alfred Zeidler står i døråpningen sammen med en soldat. Han tar et par ustø skritt inn i den trange cella. Støvlene subber tungt på det skitne betonggulvet, der Erik Sture Larre har ligget i isolat i over to år. Det er den 6. mai 1945, og Det tredje riket faller på alle kanter. Om to dager er det hele over. Tyskland har tapt krigen, og her står kommandant Zeidler i cella til Larre. Han er full, helt dritings, og fullt bevæpnet. Skal han skyte ham, her og nå, mens han kan?

– Slapp av! kommanderer Zeidler. Blikket hans flakker. – Vi militære må sørge for at dette ikke blir noe blodbad, snøvler han.

AVSNITTSSJEF I MILORG

Larre er en av de viktigste fangene på Grini, nazistenes største fangeleir i Norge. Tyskerne vet at han sitter på mye viktig informasjon, men det er ikke stort de har fått ut av ham. Larre var sjef for avsnitt 1 i den militære delen av Milorg i Oslo,

Erik Sture Larre (99) er markagrensas far

Ble naturverner i

med 5000 mann under sin kommando. Da Norge ble okkupert i 1940 var han med og gravde ned våpen, og i årene som fulgte var han med i kampen mot nazistene. Vinteren 1943 ble Larre narret ut av deknning, og i to år har han levd med tyskernes dødsdom hengende over seg. Fire ganger har de skullet henrette ham, men hver gang har det kommet noe i veien. At han fortsatt lever, er et under. Skal han dø her i dag, nå da det snart er over?

ROLLENE SKIFTER

Zeidler stirrer på ham med blodskutte øyne. Kanskje forstår han at rollene er i ferd med å skifte, at det snart er han som er fange. Er det derfor han har kommet?

Zeidler holder et foredrag om de militæres innsats under krigen og ber Larre om hjelp, om å legge inn gode ord for ham i oppgjøret som kommer. Zeidler har vært leirkommandant på Grini siden våren 1942. Etter krigen skal han bli tiltalt

Den 31. mars fyller Erik Sture Larre 100 år. Han er født få uker etter at Norges Naturvernforbund ble stiftet. I dag er han æresmedlem i Naturvernforbundet i Oslo og Akershus på grunn av sin enestående innsats for Oslomarka.

FOTO: TOR BJARNE CHRISTENSEN

Gestapos fengsel

for brutal behandling av fangene og bli dømt til livstid i fengsel. Men nå står han her. Larre sier lite, lover ingenting, håper Zeidler ikke skal gjøre noe.

– Til slutt sa han at jeg kunne få lov til å ta med meg sakene mine og gå ut i leiren. Sakene! Det var ikke stort. Jeg hadde bare de klærne jeg gikk i og et lommeørkle som det bare var ei rand igjen av, forteller Larre.

– INGEN SENIL HUNDREÅRING

Natur & miljø møter ham hjemme i den herskapelige boligen på Frogner i Oslo.

– Dere kommer fem minutter for tidlig, sier han og fører oss inn i stua der store bokhyller dekker det meste av veggene. Midt i rommet står en peis med en peishylle overfylt av lysestaker, begre og pokaler, alt sammen i sølv, dekorert med border og utpregninger. På veggene henger bilder av Munch, Aulie, Munthe,

Wentzel og Salicath, og i trappa opp til annen etasje står det en rustning, blankpusset og i full størrelse. Kontrasten til cella på Grini kunne knapt vært større.

– Først av alt vil jeg si at det ikke er noen senil hundreåring dere snakker med, sier Larre.

Den 31. mars fyller han 100 år. Larre er født måneden etter at Norges Naturvernforbund ble stiftet. I dag er han æresmedlem i Naturvernforbundet i Oslo og

Akershus på grunn av sin enestående innsats for Osloområdet. Helt siden han slapp ut av nazistenes fangenskap har han jobbet for å bevare de unike skogområdene rundt hovedstaden. Han var utmagret og pint, men det var ingen slagen mann som spaserte ut av Grini 8. mai 1945. Og med seg hadde han noen klare mål.

TORTUR, SLAG OG SPARK

– Jeg satt på enecelle uten lufting, uten bading, uten lesetillatelse, uten brev eller kontakt med andre. Jeg lå tidvis med håndjern på bena og hendene i håndjern på ryggen. De tok det av meg en halvtimes tid om morgenen. Der lå jeg og gjorde i bukse og pisset i bukse. Da jeg kom ut hadde jeg ligget på gulvet ett års tid. Jeg var ikke ute av cella hele det siste året. Da veide jeg bare 48 kilo. Tennene danset rundt i munnen på meg, og jeg hadde skjærbuk, forteller Larre.

Han tar seg god tid. Forteller alt i tur og orden.

– Den første tiden var jeg bare opptatt av neste forhør. Jeg var med i tretti skjerpede avhør med Gestapo.

– *Skjerpede avhør, hva betyr det?*

– Det betyr at jeg ble utsatt for vold.

Slag og spark. Jeg ble også utsatt for tortur. De drev på med tærne mine og satt på meg benklemmer, blant annet. Etterhvert lærte jeg meg å besvime og slapp unna en del på den måten. Jeg hadde fått dødsdom av tyskerne, men den ble aldri eksekvert fordi de trodde jeg satt på mer enn de hadde fått ut av meg. Og det gjorde jeg også, forteller Larre, og ansiktet sprekker opp i et gutteaktig smil.

VÅR GUD HAN ER SÅ FAST EN BORG

Etterhvert avtok avhørene og Larre ble liggende i cella, dag etter dag. Tid er noe han har nok av, men tid er også noe han kan miste, når som helst. Livet forstås baklengs, men må leves forlengs. Og fra der Larre satt tydet alt på at han skulle miste det. Hver gang det kom noen i gangen, var det som hjertet skulle stanse. Var det hans tur nå? Kom de for å hente ham? Men ukene og månedene gikk, og han levde fortsatt. Dag etter dag.

– Jeg satt på den cella. Da forhørene avtok, fikk jeg tid til å begynne å tenke på noe annet. Jeg begynte å resumere hva jeg visste om lengden på elver, både norske og utenlandske. Deretter begynte jeg

med fjelltopper. Så tok jeg salmevers. Til å begynne med kunne jeg bare ei linje her og der, men de kom etter hvert. «Vår Gud han er så fast en borg, han er mitt skjold og verge ...» Jeg kan bare huske at jeg hadde vært i kirken to ganger, likevel klarte jeg å hoste opp førti salmer!

– VILLE SKYTE MEG FRI

Larre fortsetter sin beretning. Å intervju ham er som å slå opp i en bok, et leksikon. Han husker navn, datoer, hva folk sa, bakgrunn og forhistorie. En telefon ringer. Det er sønnen, men han bryter ham av, selv om sønnen har viktige ting på hjertet. For det Larre har på hjertet i dag, det stikker dypt. Og han vil ikke avbrytes.

– Jeg hadde rømningsplaner, jeg ville rive til meg et maskingevær og skyte meg fri. Jeg er ganske god til å skyte. Dette hadde jeg planlagt og studert til minste detalj. Så var jeg ferdig med det, og jeg tenkte «kanskje jeg overlever!» Men hva skulle jeg beskjefte meg med?

Larre ble tidlig tatt med ut i Osloområdet av faren. Som 11-åring ble han speider og siden startet han med orientering. Han trålte skogene på kryss og tvers. Ingen telt, ingen sovepose. Det eneste han trengte var en møllpose, som han fylte med granbar.

– Så fant jeg ut at det jeg hadde hatt mest glede av, det var friluftsliv. Det var alle turene i marka. Det var da jeg bestemte meg for å gjøre en innsats for

gledene jeg hadde hatt, for at andre kunne oppleve det samme, sier Larre.

MØTTE GERHARDSSEN

Larre følger ustøtt med leirkommandant Zeidler ut av cella. For første gang på ett år er han ute i frisk luft. Det er en utrolig følelse.

– Zeidler spurte meg om hvor jeg ville sitte. Jeg ba om å bli plassert i brakke åtte, for jeg hadde hørt at der satt det mange intellektuelle. Jeg hadde en svoger der også. Der satt også Einar Gerhardsen. Han ble oppnevnt til min oppasser. Og så satt vi der og spiste på kjøkkenet, Einar og jeg, forteller Larre.

Og utenfor leiren kapitulerer Tyskland. Krigen er over. Den 8. mai stiller fangene til en siste oppstilling på appellplassen. Larre er fri, og Einar Gerhardsen har et land å ta over.

OSLOMARKAS FRILUFTSRÅD

Da krigen var over, snudde lykken for Larre. I august 1945 traff han statsminister Gerhardsen tilfeldig på Løvebakken. Arbeiderpartiet trengte en jurist, og Gerhardsen ansatte Larre, der og da. Det viste seg at et advokatkontor var blitt ledig, fordi Gustav Sjaastad nylig var blitt advokat for LO, og Gerhardsen ordnet det slik at Larre fikk overta kontoret.

– Ved at du er jurist for oss blir du med i oppbygningen av landet, sa Gerhardsen.

Erik Sture Larre med planene om utvidelse av Frognerseieren Friluftssenter, som drives av en stiftelse han står bak.

FOTO: TOR BJARNE CHRISTENSEN

Grini, 8. mai 1945. Siste oppstilling på nazistenes appellplass, før Erik Sture Larre og de andre fangene sendes hjem i busser.

FOTO: NTB/SCANPIX

Stangfamilien hadde hatt det advokatkontoret. Det er den eldste juristpraksisen i Norge, den går helt tilbake til 1828, og den driver jeg i dag sammen med min sønn, forteller Larre.

Landet skal bygges, og Larre har nok å gjøre. Men han har ikke glemt løftet fra cella på Grini. En dag ser han en artikkel om Oslomarkas Friluftsråd. Foreningen var akkurat det Larre lette etter, en mulighet til å jobbe for Oslomarka. Fra 1945 til 1965 huset han foreningen på sitt eget kontor. Deretter fungerte han som leder frem til 1987, og etter det har han vært ordfører. Noe han fortsatt er, i en alder av 99 år.

– Jeg har jobbet for Oslomarka i friluftsrådet siden 1945, forteller Larre.

MARKAGRENSAS FAR

– Den første tiden var problemet at vi ikke hadde noen lovbestemmelse for å verne større områder. Du kunne frede fugler og planter, men det var ganske enkelt umulig å frede ei hel mark. Jeg var jo jurist, glad i marka, hadde mange politiske kontakter og jobbet hele tiden for å finne muligheter. Jeg presset stadig på. I 1965 fikk vi en ny plan- og bygningslov, og der fikk vi puttet inn de helt nødvendige bestemmelsene. Det var et gjennombrudd for vern av norsk natur, forteller Larre.

Og med den nye loven var grunnen reidet for ei grense mellom by og skog, mel-

lom hverdagsliv og eventyr. Allerede året før loven ble vedtatt, startet Larre. Kilometer etter kilometer, over åser og ned i daler, gjennom skog og mark, i 19 kommuner og fem fylker, gikk han. Han gjorde det alene, og han trakk grensa utelukken- de av naturhensyn.

– Det er mitt forslag som stort sett ligger til grunn for markagrensa slik den er i dag. Men vi var mange som jobbet for vern av marka på den tiden, forteller Larre.

INGENTING KAN SLUKKE GLEDEN

Siden har Larre vært med og forsvart markagrensa med nebb og klør. Sterke krefter har presset på for å bygge seg inn i skogene rundt Oslo, men de har ikke vunnet frem. Markagrensa står, akkurat der Larre gikk den opp i 1964. De siste årene har han jobbet med Frognerseieren Friluftss-

senter, som drives av *Erik Sture Larres stiftelse til friluftslivets fremme*. Nå skal stedet utvides med et biologisk senter og tursti ned i eventyrskogen i Lulledalen.

Alt dette skulle Larre ha visst, da han lå fastspenn på gulvet i Gestapos celle på Grini. Da var det murer og lenker, nå er det alderen som hindrer ham i å gå innover i skogene. Men ingenting, hverken fengsel eller tid, kan slukke naturgleden i ham, ikke så lenge han lever.

– For meg har dette vært en del av livet mitt. Jeg har gledet meg til søndager og dager jeg kunne gå dit. Jeg er veldig opptatt, men jeg var oppe på Frognerseieren Friluftssenter i høst. Da satt jeg der, ute på balkongen, i timevis og bare glante. Jeg gjorde ingen verdens ting. Jeg snakket ikke med noen. Jeg bare satt der – og nøt det.

FOTO: LINE LØNNING/NATUR OG UNGDOM

Kjære Natur og Voksen. Dere er en sprek jublant! Vi i Natur og Ungdom er stolte over å ha en så flott moderorganisasjon, og vi er stolte over å ha en så bra organisasjon å sende våre medlemmer til når de passerer 25-årsgrensa og blir voksne. Vi heier på dere, og satser på at dere blir enda sprekere i året som kommer. Vi lover å stå på med dere for å sikre rene fjorder, stoppe tapet av naturmangfold og ta knekken på klimaendringene. Det gjør vi best sammen. Godt jubileum!

Arnstein Vestre
Leder, Natur og Ungdom

www.naturvernbutikken.no

Du får rabatt ved kjøp av varer i medlemsbutikken og støtter Naturvernforbundet!

Earth Positive t-skjorte

Produsert i 100% sertifisert økologisk bomull. L. Størrelse X-small – Xlarge.

Ikke-medlem 165,-

Vi har jubileum i år

I den sammenheng har vi på et utvalg av våre produkter jubileumslogo. Alle produktene kan også leveres med vanlig logo om dette er ønskelig.

Se noe av sortimentet her, andre produkter finnes på www.naturvernbutikken.no

Naturvernforbundet
100 år
1914 - 2014

Merinoullhals

Deilig, myk ullhals laget for å holde hals og hode varmt på de kaldeste dager. Merinoull puster godt, holder varmen selv i fuktig tilstand og tørker raskt. Halsen leveres med Naturvernforbundet sin jubileumslogo. Kommer i fargene rosa, blå og sort.

Ikke-medlem 250,-

Ikke-medlem 220,-

Bordbrikker, sett av fire

Pakketilbud på bordbrikker ved kjøp av dette settet med bordbrikkene "Sjøfugl", "Fugl", "Fisk", "Småfugl". Brikkene er en fin og morsom inngangsport for å gjøre seg kjent med mangfoldet av arter dyr, fisk, fugl i norsk natur.

Mikrofiber håndkle

En meget praktisk klut/lite håndkle i ultrafin mikrofiber som er praktisk å ta med på turer i skog og mark, fiske, golf, sykling, klatring etc. Kluten er 40x40 cm og festet til en liten pose som du kan henge opp med karabinkrok. Den har en helt spesiell evne til å suge til seg fuktighet. Sort pose og grå klut. Antibakterielt behandlet. Naturvernforbundet sin jubileumslogo på kluten.

Ikke-medlem 130,-

Se flere flotte produkter på vår medlemsbutikk: www.naturvernbutikken.no

Medlem
275,-

Dagstursekke

Ikke-medlem 320,-

Tøff dagstursekke med 3 rom, samt utvendige flaskelommer på hver side. Kraftig polstring med god ventilasjon i rygg, samt justerbar bryststropp og kompresjonsstropper på hver side. Reflekser foran og bak. 30 års garanti.

Medlem
451,-

PC sekke

Ikke-medlem 525,-

PC-sekke med god polstring i rygg og bærestropper. 2 store rom og frontlomme. Polstret PC-rom med sideinngang. Lomme til CD/mp3, separat regntrekk. Passer like godt på kontoret, på skolen som på tur i skogen. 30 års garanti.

Medlem
258,-

Sykkelsekke

Ikke-medlem 300,-

PC-sekke med god polstring i rygg og bærestropper. 2 store rom og frontlomme. Polstret PC-rom med sideinngang. Lomme til CD/mp3, separat regntrekk. Passer like godt på kontoret, på skolen som på tur i skogen. 30 års garanti.

Medlem
301,-

Vaffeljern

Ikke-medlem 350,-

Ta med i sekken på tur. Brukes over flamme. Lett aluminium og hendig i bruk. Vekt 600 gr.

Medlem
233,-

Bålkjele 1,5 l

Ikke-medlem 270,-

Rustfritt stål med kobberbelagt bunn. Håndtak som er perfekt over bål. God helletut.

Medlem
353,-

Mat-termos 2,0 l

Ikke-medlem 410,-

Eagle mattermos for tur og villmark. Stor diameter for varm/kald mat. Leveres i stålfarge.

Medlem
103,-

Ikke-medlem 120,-

Eco shoppingveske

Eco pvc fri shoppingveske med glidelås og lange bærehåndtak. Vesken har innvendig lomme med glidelås. Format: 40 x 16 x 36 cm. Vesken leveres med Naturvernforbundet sin jubileumslogo trykket på siden. Kommer i fargene grønn og blå.

Medlem
103,-

Ikke-medlem 120,-

Bomullsnett

Organisk Fashion bomulls nett i økologisk bomull.

Leveres med Naturvernforbundet sin jubileumslogo trykket på siden. Kommer i fargene svart, hvit og grønn.

Naturvernforbundet

BESTILLING

Porto og ekspedisjonsgebyrer 95,- ved kupongbestilling.

VENNLIGST OPPGI TELEFONNUMMER FOR POSTENS SPORING AV PAKKEN.

Vennligst bruk blokkbokstaver.

FORNAVN		ETTERNAVN	
ADRESSE			
POSTNR	POSTSTED		
MEDLEM JA ☐ NEI ☐	E-POST(valgfritt) / TLF		
☐ Ønsker å bli medlem (Hovedmedlemskap er kr 200,- første år og kr 390,- de resterende år.)			
ANTALL	VARENAVN	FARGE	STR
ANTALL	VARENAVN	FARGE	STR
ANTALL	VARENAVN	FARGE	STR
ANTALL	VARENAVN	FARGE	STR

☐ Ønsker ikke jubileumslogo. (Varene leveres med vanlig logo.)

Sendes til Aksess & Daylight AS, Verpetveien 30, 1540 Vestby.

Kundetelefon: 940 02 300. Nettbutikk: www.naturvernbutikken.no

Se flere flotte produkter på vår medlemsbutikk: www.naturvernbutikken.no

Fra Kola til Mosambik

Det startet med prosjekter for å stoppe svovelforurensning fra Russland og måle sur nedbør. Nå bidrar Naturvernforbundet til å bygge sterke miljøorganisasjoner i over 20 land.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

Dag Arne Høystad og Yngvild Lorentzen har vært med på Naturvernforbundets internasjonale eventyr siden starten. Lorentzen er i dag leder for internasjonal avdeling, som har utviklet seg til en profesjonell avdeling med stor stab, prosjekter i et tjuetalls land og en omsetning på over 30 millioner kroner årlig. Alt er eksternt finansiert, og kommer dermed i tillegg til Naturvernforbundets arbeid i Norge.

RUSSLAND OG SKOLEPROSJEKT

– Internasjonal avdeling har to utspring, Russlandsprosjektet og skoleprosjektene. Russlandsprosjektet kom i stand i 1989, da man fikk kontakt med de som skulle bli kimen til miljøorganisasjonen GAIA. Naturvernforbundet i Sør-Varanger søkte og fikk pengestøtte for å hjelpe til med å bygge opp russiske miljøorganisasjoner. Ideen var å bygge press i Russland for å redusere forurensningen fra verket i Nikel, som fortsatt er den største kilden til svovelforurensning til Norge. Naturvernforbundet i Sør-Varanger hadde ikke folk til å gjøre jobben alene, og engasjerte Thomas Nil-

sen (i dag redaktør i Barents Observer) og Yngvild Lorentzen. Etter en tid henvendte Sør-Varanger seg til Naturvernforbundet sentralt, og spurte om de kunne videreføre prosjektet. Det ble starten på internasjonal avdeling, sier Høystad.

UTVIDET MED TV-AKSJON

Etter hvert ville man utvide arbeidsområdet for satsingen i Russland, og arbeidet spredte seg til Karelen og St. Petersburg, og videre til resten av Russland og andre tidligere sovjetrepublikker. I dag har internasjonal avdeling virksomhet i alle tidligere sovjetstater, unntatt Baltikum og Turkmenistan. I tillegg drives det enten direkte prosjektvirksomhet og/eller samarbeid med lokale miljøvernere i Romania, Bulgaria, Nigeria, Ghana, Togo, Benin, Burkina Faso, Elfenbenskysten, Uganda, Mosambik og Sør-Afrika.

– Tv-aksjonen i 1996 var spesielt viktig for å få arbeidet spredd til nye områder, forteller Høystad.

ENORMT SKOLEPROSJEKT

Den andre spiren til dagens internasjonale avdeling var prosjektet Air Pollution Project Europe, der skolebarn målte sur

nedbør i mange land for å se sammenhengen mellom industriutslipp, vindretning og forsuring. Dette var på 1980-tallet, før Storbritannia anerkjente at deres utslipp hadde noen sammenheng med sur nedbør i Norge.

– Senere ble dette til et skoleprosjekt med klima som motivasjon og energisparing som metode. Per i dag er det over 300 000 elever i 15 land som er med på prosjektet SPARE, som startet i 1996, sier Lorentzen.

Prosjektet har blitt tilpasset områdene der det gjennomføres. SPARE var opprinnelig laget for land som sløste med energi, men det er ikke problemet på bygda i Sentral-Asia, forklarer Høystad.

– I Tadsjikistan, der mange bor høyt til fjells og energiforsyningen stoppet helt opp etter Sovjetunionens sammenbrudd, måtte vi finne på noe annet. Vi så at mye kunne gjøres med enkle tiltak. En skole som får etterisolert vegger og vinduer kan få en innendørs temperaturøkning på 10 grader på vinteren. Det gjør mye både for energieffektivitet, trivsel og læringsmiljø, og bidrar til å gi våre partnerorganisasjoner kompetanse og påvirkningsmuligheter, forklarer Høystad.

Workshop om isolasjon i Russland på 1990-tallet.
FOTO: DAG ARNE HØYSTAD

Bygging av isolert drivhus i fjellregionen Pamir i Tadsjikistan.
FOTO: INTERNASJONAL AVDELING

Vindmøllen i Murmansk.
FOTO: MAYA SHELKOVNIKOVA

Vindmølle til besvær

I 2001 fikk Naturvernforbundet, i samarbeid med miljøorganisasjonen Gaia og Norsk Vind Energi, bygd ei vindmølle i Murmansk. Den skulle være starten på et vindkrafteventyr på Kola, men uklart regelverk, korrupsjonsmistanker og mangel på mulighet for å selge kraften til nettet gjør at vindmøllen akkurat nå bare produserer strøm til ett hotell. Håpet er imidlertid at vindmøllen skal bidra til satsing på fornybar energi i det ellers så fossilavhengige Russland.

STOR VEKST I AFRIKA

I 2006 ble Naturvernforbundet kontaktet av ei norsk jente som arbeidet som frivillig for den togolesiske organisasjonen JVE. Lorentzen og Høystad forsto at mange av erfaringene fra prosjektene i østerled kunne overføres til Afrika. Fra starten med bygging av effektive solovner i 2006 har prosjektene i Afrika hatt en voldsom vekst. I dag samarbeider Naturvernforbundet med flere organisasjoner både innenfor og utenfor det internasjonale nettverket Friends of the Earth. JVE har vokst til å bli et stort, internasjonalt afrikansk ungdoms-miljønettverk.

– Der, som i øst, etablerer vi oss ikke som Naturvernforbundet, men inngår samarbeid med lokale miljøvernere. De fleste landene vi arbeider i har vanskelige styresett og store miljøutfordringer, noe som gjør det vanskelig for lokale miljøorganisasjoner å nå gjennom. Derfor trenger de støtte. Men det er fremgang. Blant annet i Russland har organisasjonen SEU klart å danne en representativ organisa-

sjon som påvirker i klimaspørsmål, beretter Lorentzen.

KOBLING TIL NORGE

Det går ikke like bra i alle land. Usbekistan er et eksempel på et land der det er veldig tungt å drive med frivillig miljøarbeid, og i Turkmenistan måtte de gi opp.

– Dette er land langt nede på utviklingsindeksen med ekstremt korrupt styresett. Men enkelte steder fungerer det likevel. I Hviterussland har vi etablert et

stort samarbeid mellom sivilsamfunn og myndigheter. I tillegg er SPARE-prosjektet veldig populært der, sier Lorentzen.

Nå arbeider internasjonal avdeling med å koble Naturvernforbundets nasjonale og internasjonale arbeid, spesielt når det gjelder oljesaker. Kampanjen «Keep the oil in the soil» (Hold oljen i bakken) i Nigeria samarbeider nå med Naturvernforbundet om å holde Lofoten, Vesterålen og Senja oljefritt. Dette styrker begges kamp, mener Lorentzen.

FOTO: OECD

Gratulerer med 100 år! Takket være miljøbevegelsen kjenner ikke ungene våre ord som sur nedbør, tønnegravning og tynt ozonlag. Villaksen er tilbake på Sørlandet, mange vassdrag fredet og Lofoten-Vesterålen uten oljeboring. Det er all grunn til å feire! Men: Store globale utfordringer som klima og arts mangfold gjenstår. Samtidig må fattigdom avskaffes. Miljø og utvikling må smelte sammen! Uten Naturvernforbundet ville ikke Norge startet det banebrytende regnskogsprogrammet som viser at vi kan verne skog og skape utvikling samtidig. Vi trenger flere nye ideer! Feir med glede og stolthet og kast dere så i kalosjene igjen!

Erik Solheim

Tidligere miljø- og utviklingsminister

Grønnsaksrevolusjon i Ve

I Vestfold kan seksti andelseiere hente sine egne økologiske grønnsaker rett fra gården. Hvis Naturvernforbundet i Vestfold lykkes, er dette bare begynnelsen. Det skal bli mange, mange flere.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

– Det var en gutt som lurte på hvorfor vi skulle putte gulrøttene ned i jorda. Man kan jo bare dra til butikken og kjøpe dem der, forteller Lone Charlotte Haugland, som leder prosjektet for andelsgårder i Naturvernforbundet i Vestfold.

– Det får meg til å tenke at slike gårder har en viktig pedagogisk funksjon. Her kan vi finne tilbake til våre gamle tradisjoner med dyrking og selvberging, sier Haugland.

– STOR INTERESSE

I det gamle inkariket var det vanlig at folk dro til et allment område på en bestemt dag og dyrket jorda i fellesskap. Her til lands har landsbyer og storfamilier i perioder drevet jordstykker i fellesskap. I Vestfold satser nå Naturvernforbundet på andelsgårder, hvor folk kjøper andeler i gårdens produksjon av grønnsaker.

– Andelseiere får i begynnelsen av sesongen delta i planleggingen sammen med gården for å bestemme hva slags grønnsaker som skal dyrkes. På denne måten får man mat med «bondens ansikt». Og bonden får vite hvem han dyrker maten til, så han legger ekstra kjærlighet og omtanke i jobben sin, for-

Fakta

Naturvernforbundet i Vestfold

JOBBER NÅ MED

- Vern av våtmarker; Presterødkilen (vernet 1969) og Ilene (vernet 1981)
- Nei til oljekraftverk og gasskraftverk på Slagentangen
- Motstand mot utbygging E18 i nordre Vestfold, samferdsel
- Forurensning og miljøgifter; Sandebukta, Horten havn, Langøya, Sandefjordsfjorden, Tjome m.fl, renere vann i Oslofjorden
- Jordvern
- Arealplaner
- Naturgledearrangementer

NØKKELINFO

Antall lokallag: 4
Leder: Øyvind Johnsen
E-post: vestfold@naturvernforbundet.no

HISTORIE

Stiftet: 1. januar 1971, Vestfold Naturvern
Første leder: Bjørn Thuv, adjunkt
Viktige saker:
■ Vern av våtmarker; Presterødkilen (vernet 1969) og Ilene (vernet 1981)
■ Nei til oljekraftverk og gasskraftverk på Slagentangen
■ Motstand mot utbygging av E18 i nordre Vestfold, samferdsel
■ Forurensning og miljøgifter; Sandebukta, Horten havn, Langøya, Sandefjordsfjorden, Tjome m.fl, renere vann i Oslofjorden
■ Jordvern
■ Arealplaner
■ Naturgledearrangementer

teller Haugland.

En gård er allerede i gang, og flere er på trappene. Hvis det går som fylkeslaget håper, kan det snart bli vanlig å være andelsbonde i Vestfold.

– Det er stor interesse. Vi starter opp

et nytt andelslandbruk i Sandefjord nå. Bare i løpet av to uker fikk Facebook-siden over 200 følgere. Vi trenger ikke å bruke penger på å markedsføre dette, sier Haugland.

STARTET I JAPAN

Den moderne formen for andelsbruk ble startet i Japan på 1960-tallet. Folk så at jordbruket ble industrialisert og at bruken av sprøytemidler økte. De ønsket seg rene matvarer og kjøpte dem direkte fra bonden. I Sveits og Tyskland ble det også startet andelsbruk på denne tiden. I USA er ordningen utbredt, med rundt 12 000 registrerte gårder i 2007, og det finnes også mange slike gårder i Storbritannia og Canada. I Norge har vi ikke kommet like langt. Her er det 9 andelsbruk, men Haugland tror det vil bli langt flere.

Gratulerer med dagen! På vegne av Utdanningsforbundet vil jeg takke for godt samarbeid om klimaprisen, som vi sammen deler ut til skular og barnehagar som har utmerkt seg med godt arbeid knytt til klima og miljø. For organisasjonen vår har dette samarbeidet gitt ny kunnskap og styrke engasjement. Våre organisasjonar har felles sak i mangt og mykje. Natur og utdanning er nøkkelen til ei god framtid for oss alle.

Ragnhild Lied
leiar i Utdanningsforbundet

FOTO: TOM EGIL JENSEN

stfold

– Det er et stort potensial i dette. Folk har blitt mer bevisste på hvor maten kommer fra, at den er kortreist og produsert økologisk, sier Haugland, som selv er andelsbonde og vegetarianer.

HENTER FERSKE GRØNNSAKER

I Vestfold var Holt gård i Undrumsdal først ut i prosjektet, men Virgenes gård i Lågendalen fantes i fylket fra før av. På Holt har seksti andelseiere kjøpt en del av gårdens grønnsaksproduksjon. De deler avlingen mellom seg, og drar og henter ferske grønnsaker på gården fra august og utover høsten, så lenge beholdningen varer. Det er også en del på lager i en jordkjeller, som poteter, gulrot, kålrabi, rødbeter, løk og purre. De som ønsker det, kan være med på dugnad. Holt gård er besøksgård med husdyr, kafé, bakerovn, arrangementer og aktiviteter i naturen. Å komme hit er svært populært for store og små andelseiere.

– Man drar gjerne til gården hver 14. dag. For meg som vegetarianer har det vært helt herlig. På Holt gård kunne jeg få hele sortimentet; poteter, gulrøtter, løk, rødbeter, agurk, neper, salat, bondebønner, sukkererter, fennikel, mangold, purre, squash, hokkaido-gresskar, kålrot, tomat, svartrot og grønnkål, alt sammen helt ferskt. Jeg kunne bare gå rett forbi grønnsaksdisken på Rema i flere måneder. Det var en veldig god følelse, sier Haugland.

ØNSKER FEM ANDELSGÅRDER

Prosjektet ble startet i fjor og er tildelt bygdeutviklingsmidler fra Fylkesmannen i Vestfold. Nå søker Naturvernforbundet i Vestfold om tilleggsmidler til å videreføre prosjektet. Målet er at det skal etableres fem andelsgårder i fylket i løpet av tre år. I år blir Sverdstad gård i Sandefjord med i ordningen, og Haugland er i samtaler med ytterligere tre gårder.

– Det er et veldig godt miljø på vår gård. Vi finner det beste av grønnsaker, men også det beste hos hverandre. Det er et par stykker som har slitt med depresjon. De fant stor hjelp i å kunne gå ut i åkeren, grave litt i jorda og se ting vokse. Det var rett og slett som medisin for dem, sier Haugland.

På Holt gård i Vestfold har seksti andelshavere kjøpt hele grønnsaksavlingen til bonde Roar Lefsaker. Det gir dem ferske økologiske grønnsaker, nok til mange måneders forbruk.

FOTO: LONE CHARLOTTE HAUGLAND

Vernet viktige våtmarker

En lang rekke våtmarker er vernet etter press fra naturvernere i Vestfold. To av de mest verdifulle finner vi ved Tønsberg; Presterødskilen og Ilene våtmarkssystem. Her finnes tilnærmet urørte våtmarker av stor verdi som rasteplass for fugler på trekk vår og høst med et rikt fugleliv, som er vernet etter Ramsar-konvensjonen for våtmarker.

Nei til E18

Mye matjord og flott skognatur kunne vært spart om naturvernerne i Vestfold hadde fått bestemme hvor E 18 skulle gå i nordfylket. I perioden fra 1989 til 1994 kjempet Naturvernforbundet for å legge veien i en alternativ trasé langs jernbanelinjen, noe som ville gitt en kortere og billigere vei. Flere demonstrasjoner og aksjoner ble gjennomført.

FOTO: JULIE LUNDE LILLESÆTER

Et bærende prinsipp for bønder verden over er at jorda man dyrker skal leveres i like god eller i bedre stand enn da man overtok den. Prinsippet om å forvalte naturen godt for fremtidens generasjoner er dessverre ikke lenger bærende i vår tid. Utviklingsfondet takker Naturvernforbundet for å være en utrettelig beskytter av miljøet og naturens fremtid, både i Norge og internasjonalt. Sammen har Utviklingsfondet og Naturvernforbundet jobbet for økt fokus på miljø i norsk bistand og vi har vært fødselshjelpere for Regnskogfondet. Vi gratulerer den unge 100-åringen hjertelig med jubileet!

Kari Helene Partapuoli
Daglig leder Utviklingsfondet

Et av verdens mest forurensede steder

Massive utslipp av miljøgifter gjorde Grenland til et av verdens mest forurensede steder. Fortsatt kan du ikke spise fisken her, men det kunne vært langt verre om ikke Naturvernforbundet tok saken på 1970-tallet.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Dioksiner, klorforbindelser og tungmetaller. PCB, kvikksølv og PFAS. Listen over giftige stoffer som er sluppet ut i luft og sjø i nedre Telemark er lang og vond. Så vond at Frierfjorden var en av verdens mest forurensede fjorder. Da Naturvernforbundet begynte å jobbe med saken på 1970-tallet, var det knapt noen begrensninger på utslippene. Farlige miljøgifter ble sluppet rett ut – urensset – i fjorden, i lufta og på land.

VEKKET FOLK

– Naturvernforbundet i Telemark kanaliserte en motstand og bidro til en oppvåkning om forurensningen i Grenland. Det var mange som forsvarte industrien og mente at vi måtte godta forurensning.

Noe må vi leve av, mente de, forteller Leif Stige i Naturvernforbundet i Telemark.

På 1970-tallet jobbet han med luftmålinger i Grenland i et offentlig organ som ble opprettet på grunn av bekymringer

for utslippene til luft. Han husker godt da det hele startet.

– Det begynte da de skulle etablere petrokjemibedriftene i Bamble. Det var stor motstand, for Grenland var et industri-

Stanset Petter Stordalens hyttepalass

En skogsbilvei og bygging av et hyttepalass i et landskapsvernområde er stanset takket være Naturvernforbundet i Telemark.

Fylkeslaget har greid å stanse byggingen av en skogsbilvei inn i Brattfjell-Vindeggen landskapsvernområde. De har også stukket kjepper i hjulene for finansmannen Petter Stordalen, da han forsøkte å bygge hyttepalass i det samme verneområdet.

– De siste årene har vi prioritert å jobbe med areal- og forvaltningsplaner, forteller Tormod Svartdal, leder i Naturvernforbundet i Telemark.

Forvaltningsplanene for Brattfjell-Vindeggen og Hardangervidda har stått høyt opp på fylkeslagets sakliste.

– I Telemark er det sterke krefter som hele tiden skal uthule vernet. Der har vi vært veldig aktive, og vi har vunnet gjenom med vårt syn flere ganger, forteller Svartdal.

Herøya industripark i Grenland. Etter at Norsk Hydro etablerte seg her i 1928 har store mengder miljøgifter blitt sluppet ut. Selv om dagens utslipp er få, plages fortsatt Grenlandsfjordene av gamle miljøsynder.

FOTO: GUNNSTEIN LYE

område allerede. Nok er nok, mente mange. Naturvernforbundet i Telemark ble opprettet på denne saken, forteller Stige.

TORSKEN STINKET LUT

Herøya Industripark ble etablert av Norsk Hydro allerede i 1928. Her var det produksjon av gjødsel, magnesium og ferrolegering, og i Brevik produserte Norcem sement. Ingen visste hvor store utslippene var, men det var ikke vanskelig å se konsekvensene av dem. Luftforurensningen var alvorlig, og det stinket lut og kjemikalier av torsk fanget i Frierfjorden.

Naturvernforbundet greide ikke å stanse kjemibedriftene i Bamble, men man oppnådde noe annet. For første gang ble det stilt strenge krav til utslipp, ikke bare ved de nye bedriftene, men også Hydro måtte redusere sine utslipp betraktelig på Herøya. Det var ingen liten seier.

– Jeg husker at jeg traff direktøren i en av petrokjemibedriftene en sankthansaften. Han mente at Naturvernforbundet hadde oppnådd noe vesentlig. En prosess var satt i gang. Siden skulle utslippskrav bli stilt over hele landet, men de kom tidligere i Grenland på grunn av protestene, forteller Stige.

AKSJONISME OG TØNNEGRAVING

Store utslippsreduksjoner ble gjennomført på 1970-tallet, men det var ikke lett å se noen bedring i miljøet. Mange årtier med utslipp hadde satt sine spor. På 1980-tallet kom Natur og Ungdom og Bellona på banen. De førte en tøffere linje mot industribedriftene. Tønner ble gravd opp og sivil ulydighet brukt i kampen mot forurensningen.

– Vi gravde opp tønner på fabrikker, både de som var i drift og de som var nedlagt, for å avdekke ulovlig dumping

Fakta

Naturvernforbundet i Telemark

JOBBER NÅ MED

- Biologisk mangfold
- Bærekraftig utbygging
- Energi
- Forurensning
- Miljøfyrårn
- Samferdsel

NØKKELINFO

Antall lokallag: 4

Leder: Tormod Svartdal

E-post: tormod.svartdal@jotun.no

HISTORIE

Stiftet 9. mars 1972, Telemark Natur- og Miljøvern

Første leder: Per Olav Tveita

Viktige saker:

- Lytingsdalen naturreservat (vernet 1989, midlertidig vern 1978)
- Vannkraft
- Forurensning i Grenland
- Hyttebygging i sårbar natur
- Rovdyr
- Skiensmarka
- Hardangervidda nasjonalpark
- Brattfjell-Vindeggen landskapsvernområde
- Jordvern
- Arealplaner
- Naturgledearrangementer

av miljøgifter, forteller Per-Erik Schulze. Han ble med i Natur og Ungdom i 1987, og var selv med på flere aksjoner. Nå er han leder i Naturvernforbundets lokallag i Kragerø.

– Vi var ute etter det som var dumpet og gravd ned ulovlig. Vi sneik oss også inn på fabrikkområdene om natta for å se hvordan de håndterte miljøgiftene. Jeg husker godt at vi klatret opp på taket på Weifa i Kragerø. Vi pirket borti mye den gangen, og vi var på sporet av noe. De gamle syndene har vi fortsatt problemer med, forteller Schulze.

DIOKSINER I FISK OG SKALLDYR

Det er fortsatt kostholdsråd i Grenlandsfjordene. På grunn av høyt innhold av miljøgifter advares det mot å spise fisk og skalldyr.

– Det er giftige mengder av dioksiner

i krabbene helt nede i Kragerø som gjør at de ikke kan spises, flere årtier etter at utslippene opphørte. Hele kyststripa i Telemark nedstrøms Grenland har et problem med dioksiner. Det viser behovet for å rydde opp i forurensningen som fortsatt ligger i sjøbunnen og på land, sier Schulze.

Men situasjonen kunne vært langt mer alvorlig, om ikke noen hadde tatt tak i saken på 1970-tallet.

– Det kunne nok gått flere tiår før forurensningen ble oppdaget og ryddet opp i hvis ikke Naturvernforbundet var til stede og tok tak i dette så tidlig som på 1970-tallet, sier Schulze.

Og Leif Stige følger fortsatt med for Naturvernforbundets fylkeslag.

– Jeg er fortsatt aktiv og opptatt av å unngå at vi faller tilbake til gamle synder, sier Stige.

Hjarteleg til lukke med 100-årsjubileet! Som hundreåringar flest har de sett dykkar preg på samfunnet vårt. De har ungdomar som veks, og som støttar og utfordrar dykk. Lite tyder på at dei neste hundre åra vert mindre utfordrande enn dei som no vert markert.

Klimakrisa må løysast, og naturmangfaldet skal takast vare på. Vi deler overordna mål, men har ulike løysingar. Når de planlegg dei komande hundre åra, rår eg dykk til å ha meir omsut for truga planter og småkryp i kulturlandskapen vår,

i tillegg til rovdyra. Vern den bærekraftige og klimavenlege matproduksjonen i Noreg. Lat naturen lage meir grøn energi! Vi må finne løysingane som trengs for å sikre våre etterkomarar ei grøn og trygg framtid gjennom å spele på lag med naturen.

Til lukke med dagen, og dei komande hundre åra!

Venleg helsing

Senterpartiet v/Liv Signe Navarsete.

Bli med til Nedre Timenes

Bli med til Nedre Timenes en dag i mai! Skogsområdet ligger sentralt i Kristiansand, mellom Drangsvannene og kjøpesenteret Sørlandsparken. Det er bare å ta bussen til Håneskrysset. Etter en kort spasertur ned gårdsveien er vi midt i en sjelden naturperle.

Tekst: MARTE ROSTVÅG ULLTVEIT-MOE
redaksjonen@naturvernforbundet.no

Det er tidlig på dagen, og sola har ikke begynt å varme ennå. Fuglene holder konsert, og se der! Ute på enga! Ser du revungene som leker? Best vi går en annen vei, så vi ikke skremmer dem.

MANGFOLD OG DYREFØR

Vi rusler inn i det frodige landskapet og beundrer de gamle styvingstrærne. Før i tida ble disse trærne brukt til produksjon av vinterfôr til dyra. Tørre kvister og blader er fin mat til sauene. Styvingstrær kan bli veldig gamle, og det er mange sjeldne sopper og insekter som trives i slike trær.

Vi går opp på en liten kolle, og vasser i liljekonvaller. Dufta er intenst vårlig. På toppen av kollen blir vi stående ved en gravhaug fra jernalderen. Bare storfolk fikk slike graver, kanskje ligger det en dronning i denne haugen? Vi blir stående en stund og lar tankene fly, før vi rusler ned til neste eng.

SOMMERFUGLPARADIS

Aurorasommerfuglene sitter ikke stille et øyeblikk. Hunnene er hvite, og hannene har knalloransje vingespisser. To og to flyr de rundt og rundt på den vesle

Fakta

Naturvernforbundet i Vest-Agder

JOBBER NÅ MED

- Samferdsel
- Vindkraft
- Ulovlig naturinngrep
- Skjøtsel av kulturlandskapet på Hærøya i Søgne kommune
- Lokal mat (Spis Sørlandet)
- Naturlos-turer
- Beskyttelsesområder for torsk og hummer i havet

NØKKELINFO

Antall lokallag: 4 stk (Søgne, Vennesla, Kristiansand og Mandal)
Leder: Thorbjørn Fredriksen
Fylkessekretær: Peder Johan Pedersen
E-post: peder@doebla.no

HISTORIE

Agder Naturfredningsforening stiftet 26. februar 1938
Første leder: Distriktstollinspektør Gerhard von der Lippe, Kristiansand
Vest-Agder Naturvern stiftet 20. august 1968.

Viktige saker:

- Vern av Mandalsvassdraget
- Miljøgifter og forurensning
- Sur nedbør
- Sjøfugl

enga. Vi løper etter dem med kamera parat, men må snart gi opp forsøkene på å fotografere dem. Vi slår oss ned blant løvetannblomstene i enga og beundrer de raske dyra. Kanskje de driver en slags parringsdans?

Nedre Timenes er et paradys for sommerfugler. Her trives alt fra de store dagsommerfuglene til unnselige møll. Min

favoritt er den hvite tigerspinneren: En liten sommerfugl med hvite vinger og en kropp med svarte og gule tigerstriper. Vi får ikke se den om dagen, for den flyr bare om natta. Men det kjennes bra å vite at tigerspinneren bor her og har det bra. Den står på lista over truede dyrearter, heldigvis er arten i framgang.

Entomologen Kai Berggren har i mange år hatt lysfelle på Nedre Timenes, og undersøker nøye alt som flyr inn i fella. Hittil har 1 205 forskjellige arter sommerfugler blitt registrert her. Det vil si at halvparten av alle sommerfuglarter som er registrert i Norge, holder til i den vesle skogteigen et steinkast fra Håneskrysset. Større sommerfuglmangfold finnes knapt noe sted i hele Norge.

FIRE TUSEN ÅR GAMLE BESKJEDER

På et solvendt berg tar vi oss en rastepause. Her gikk den unge historiestudenten Endre Wrånes på tur en vårdag

Naturvokterne

Aktive og kunnskapsrike barn er fremtidens naturvernere. Naturvernforbundet i Vest-Agder har siden TV-aksjonen «Miljø for livet» i 1996 gjennomført en rekke tiltak for å stimulere barns naturglede. Fylkesleder Thorbjørn Fredriksen har i mange år reist rundt til barnehager og småskoleklasser og snekret fuglekasser og fuglematere sammen med ungene. Ved å gjøre en del av arbeidet sammen, fikk

barna et eierforhold til fôrautomater og fuglekasser, og ble opptatt av hvilke fugler som til en hver tid var der. Bare i 2008 ble det snekret og satt opp 100 fuglekasser. 83 av dem fikk raskt nye beboere som la til sammen 456 egg. Prosjektene er gjennomført i samarbeid med Miljøagentene/ Blekkulfs Miljødetektiver, Grønn Hverdag, TV-aksjonen, Sparebankstiftelsen DNB Nor og Statkraftfondet.

Naturfag, gym og historie: 5. klasse på Tordenskjolds gate skole i Kristiansand var på ekskursjon til Nedre Timenes en vårdag i 2011. Blomsterkransene er av engkarse og løvetann, og midt i bildet sitter lærer Mette Namløse.

FOTO: MARTE ROSTVÅG ULLTVEIT-MOE

for noen år siden og fant helleristninger – den eneste forekomsten i hele Kristiansand. Fagfolk har besøkt feltet og malt opp de gamle skålgropene med rødmaaling så de skal være mer synlige for oss nålevende mennesker. Ingen vet hvilket budskap noen ville sende for kanskje fire tusen år siden, da skålgropene ble hogd inn i fjellet. Er det solsymboler? Eller kan det være stjernekart? Ser ikke den ene samlingen av skålgroper litt ut som Karlsvogna?

I kveldinga vender vi nesa hjemover. Svarttrosten fløyter intenst fra toppen av et lindetre. Hysj! Hører du dunkingen? Det er hakkespettene som jobber med å hogge seg en reirplass. To sjeldne hakkespettarter hekker på Nedre Timenes, både hvitryggspett og dvergspett. Nebbet fungerer som ei lita øks, og hakkespetten har spesialtilpasset hode for å tåle den evige ristinga. Hakk-hakk-hakk-hakk!

FLERE SJANSER

Og rekker du ingen tur til Nedre Timenes i mai, så har du sjansen til neste år. Eller året etter. Eller året etter der. Nedre Timenes skal nemlig ikke bygges ut eller «utvikles». Det bilbaserte kjøpesenteret kan ikke utvides sørover eller legge parkeringsplasser i denne naturperlen. For Nedre Timenes har vært naturreservat siden 2011. Endre Wrånes arvet far-

mors skogeiendom, og stilte seg i spissen for grunneiergruppa som ville verne. Naturvernforbundet i Kristiansand jobbet for vernet blant annet ved å arrangere turer og informere politikerne. Bedriften Stormberg bidro også i arbeidet for naturreservat. De systematiske registreringene av mangfoldet på Nedre Timenes var en viktig faktor for å få området verna.

Naturreservatet er en fantastisk gave til hakkespettene og sommerfuglene. Men det er også en gave til folk flest. Turgåere, fotografer, hundeluftere, badere og joggere bruker området til rekreasjon. Skoleklasser, Universitetet i Agder, Agder Naturmuseum, Ansgarskolen og Zoologisk Forening bruker Nedre Timenes til undervisning og opplæring. Selv sofa-

Stemorsblomst (*Viola tricolor*) og korsknapp (*Glechoma hederacea*).

FOTO FRA NEDRE TIMENES: ØIVINN BRUCE

slitere kan ha glede av mangfoldet på Nedre Timenes. Bare tanken på at musvåken flyr og tigerspinneren flagrer her i Kristiansand er egentlig helt fantastisk.

FOTO: M. B. HAGAUTENRIKSDEPARTEMENTET

Miljøet og naturen har behov for forsvarere som Naturvernforbundet. Deres innsats har bidratt til at Norge fortsatt har uberørt utmark. Vi skylder Naturvernforbundet en stor takk for arbeidet som er lagt ned av tusenvis av frivillige over disse hundre årene. Men det gjenstår mye arbeid når det gjelder vår tids største utfordring: klimaendringene. Regjeringen er klar til å handle både lokalt, regionalt og globalt. Som utenriksminister er jeg spesielt opptatt av det vi kan gjøre regionalt og globalt. Det vet jeg Naturvernforbundet også er. Gratulerer så mye med 100-årsdagen!

Børge Brende

Utenriksminister og tidligere miljøvernminister

Da nedbøren drepte

Vann ble fisketomme, og skogen ble skadet. På 1980- og 1990-tallet var sur nedbør en av de verste miljøtruslene.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Situasjonen var dramatisk. Vann etter vann ble fisketomme, og de begynte å se tegn på skader i skogene. Allerede for hundre år siden var det svikt i laksefisket og i enkelte vann døde all fisken. Mange tiår gikk uten at man forsto hvorfor, og da de skjønnte at det skyldtes sur nedbør, startet en langvarig kamp mot tungindustri og myndigheter på kontinentet og i Storbritannia.

SKOGSKADER I SPØRRETIMEN

Naturvernforbundet i Aust-Agder var sterkt engasjert i saken. De så tydelige skader på skogen og opplevde fiskedød i innsjøer og elver. I 1985 kunne Stig Olsen i Aust-Agder Naturvern fortelle om skader på skog som var funnet på Sørlandet. – Disse skadene ble av Norsk Institutt for Skogforskning karakterisert som mulig forurensningsrelaterte. Aust-Agder Naturverns resultater vakte stor oppmerksomhet i media og ble tatt opp i spørretimen i Stortinget, står det å lese

Miljøvernminister Erik Solheim ved Tovdalselva i Aust-Agder i 2011. Reduserte utslipp og kalking mot sur nedbør har fått laksen tilbake i elvene på Sørlandet.
FOTO: KLIMA- OG MILJØDEPARTEMENTET

i Naturvernforbundets årsmelding for 1985.

DREPTE 75 PROSENT AV ØRRETBESTANDENE

Verst var likevel skadene i elver og ferskvann. Så godt som alle vannforekomstene i Aust-Agder har vært sterkt berørt av forurensning. – Sur nedbør har hatt enorme skade-

virkninger på laks og innlandsfisk i Aust-Agder. Mange stedege ørret- og abborstammer har dødd ut i Aust-Agder på grunn av forurensning. I 1993 var rundt 75 prosent av ørretbestandene og 45 prosent av abborbestandene tapt eller skadd. Også røye- og sikbestandene har blitt borte, melder Fylkesmannens miljøvernavdeling på Miljøstatus sin side for Aust-Agder.

Fakta

Naturvernforbundet i Aust-Agder

Det har ikke vært noe aktivt fylkeslag i Aust-Agder de siste årene.

NØKKELINFO

Antall lokallag: 1
Kontaktperson i Aust-Agder: Stig Rubach
E-post: s.rubach@online.no

HISTORIE

Stiftet 20. november 1968, Aust-Agder Naturvern
Første leder: Kjell Bøe, journalist
Inntil 1968 var fylkeslaget del av Agder Naturfredningsforening, stiftet 26. februar 1938

Viktige saker:

- Sur nedbør
- Vern av Tovdalsvassdraget (delvis vernet 1993, vernet i 2009)
- Vern av Årdalen (1993)
- Njardarheimen
- Våtmarksområdet Holvika
- Oljeboring i Skagerrak
- Vern av Nedre Tingsaker
- Rovdyr
- Samferdsel

FISKEN VENDER TILBAKE

Forsuringen skyldtes langtransportert luftforurensning fra industri på kontinentet og i Storbritannia, i hovedsak svovel og nitrogenoksider. Konsekvensene i Aust-Agder var store fordi berggrunnen stort sett består av gneis og granitt, som naturlig er sure. Dermed blir ikke nedbøren så lett nøytralisert. Siden 1980 er svoveltilførselene til Aust-Agder halvert, noe som gradvis har bedret situasjonen. I tillegg har kalking av vassdrag bidratt til at livet har vendt tilbake til en rekke vann og elver.

– I dag er livskraftige fiskebestander tilbake i mer enn 350 vann og bekker som for få år siden var fisketomme eller på randen av å dø ut på grunn av forurensning, melder Fylkesmannens miljøvernavdeling.

Veien
videre
er et
felles
ansvar

- vi gjenvinner batterier

BATTERIRETUR®

Vi gjenvinner batterier

www.batteriretur.no

Trillemarkas pris

De måtte tåle trusler og fornærmelser. Én mistet jobben, én ble skutt etter. Uten innsatsen til en liten gruppe mennesker ville trolig ikke Trillemarka blitt reddet, men det hadde en pris.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Sigdal, Buskerud høsten 1995:

Tom Hellig Hofton sitter på toppen av en ås i Trillemarka. Tjueåringen har vandret i skogene her siden han var barn, med fiskestang om sommeren og på ski om vinteren. Da han først kom til de gamle skogene, hadde skogsbilveier, hyttefelt og hogstflater ennå ikke nådd de indre delene av dalførene. Men i dag er det trafikk i dalbunnen. Han kan se lastebiler kjøre innover i de gamle skogene. De bygger vei, for kommunen har planer om å hogge og bygge hytter, mange hytter. Andre steder spiser hogstflater seg innover i gammelskogen.

– DETTE ER IKKE RIKTIG

– Jeg tenkte at hvis ingen gjør noe, vil enda et verdifullt skogområde bli omformet til et utarmet og kjedelig hverdagslandskap, forteller Hofton.

Og Hofton skal bli blant dem som gjør aller mest. Samme høst begynner han å gjøre biologiske registreringer i skogene. Han har kommet over et hefte fra Siste Sjanse, en gruppe biologer som hadde laget en metode for å kartlegge skog. Det var som å få et skattekart i hendene. Han er stadig ute, og våren 1996 leverer han det

Fakta

Naturvernforbundet i Buskerud

ARBEIDER NÅ MED

- Vassdrag
- Forurensning
- Ulovlige fyllinger og forsøpling
- Slåttekurs på Ryghsetra, Nedre Eiker
- Rovfugl
- Skogvern

NØKKELINFO

Antall lokallag: 5
Leder: Harald Baardseth
Fylkessekretær: Per-Øystein Klunderud
E-post: pedroklu@online.no

HISTORIE

Stiftet 5. mai 1972, Buskerud Natur- og Miljøvernforening
Første leder: Nils Chr. Bang

Viktige saker:

- Dagalifallene
- Vern av Hardangervidda
- Slepetråsen i Nore og Uvdal
- Vern av Trillemarka
- Skogvern
- Vassdrag

første forslaget til et større verneområde i Trillemarka-Rollagsfjell til Fylkesmannen.

DET BRAKER LØS

Omtrent samtidig blir Øystein Engen ansatt som miljøvernleder i Sigdal kommune. Han skal snart bli en omstridt person. På den tiden bestemte regjeringen seg for å øke skogvernet i Norge, og Fylkesmannen i Buskerud ba om forslag til verneområder. Engen svarer at Sigdal kommune har skogseiendommer i Trillemarka, som burde un-

dersøkes med vern som mål. Da braker det løs. Det blir innkalt til ekstraordinært møte i formannskapet med én sak på dagsorden; Engens brev til Fylkesmannen.

– Det ble brukt sterke ord. Jeg ble anklaget for «angiveri» og «geriljavirksomhet», fordi kommunen hadde planer om å hogge skogen i området uten innblanding fra vernemyndighetene, forteller Engen.

LANGVARIG STRID

Og dermed var det hele i gang. Scenen er

Sivøy i Svartetjennet i Trillemarka-Rollagsfjell.
FOTO: TOM HELLIK HOFTON

NORGES STØRSTE SKOGRESERVAT

Men hverken trusler, oppsigelser eller skremmeskudd kunne hindre at Trillemarka-Rollagsfjell ble Norges største skogreservat. I desember 2008 ble 148 kvadratkilometer med gammel, rik og variert skognatur vernet. Det ville neppe skjedd uten innsatsen fra den lille gruppen med ildsjeler i Sigdal og Naturvernforbundet i Buskerud.

– Det var ubeskrivelig! Hvis man bare står på og aldri gir seg, kan faktisk fornuften og kunnskapen seire til slutt. Her er et fantastisk naturområde sikret for ettertiden. Det skal få utvikle seg og forbli en «bank» for artsmangfoldet. Her kan alle oppleve et stort, ekte norsk skoglandskap, der billedkunstneren Kittelsen fant inspirasjon til trollene sine, og der viktige deler av bygdas gamle identitet og kulturhistorie har sine røtter. Det er godt å vite, sier Hofton.

satt for en langvarig strid om gammelskogene i Trillemarka-Rollagsfjell. Skogeiere, politikere, ordførere og kommuner på den ene siden, naturvernere, biologer, fylkesmann, direktorat og andre politikere på den andre. Naturvernforbundet i Buskerud får en nøkkelrolle i kampen, og en liten kjerne bestående av Engen, Hofton, Dag Kjærnet og Gjermund Andersen jobber systematisk. Hofton gjør biologiske registreringer, og de andre følger med ute i skogene og melder fra om hogster, jobber politisk og legger strategier.

Som miljøvernleder i Sigdal kommune blir Engen svært upopulær blant vernemotstanderne. Han utsettes for personangrep og trusler, og i 2000 tar saken en dramatisk vending.

– Det ble ganske ille for min del, fordi kommunens politikere vedtok å legge ned miljøvernlederstillingen. Det ble ikke sagt direkte at jeg mistet stillingen som følge av mitt engasjement for Trillemarka. Den offisielle grunnen var dårlig økonomi, men det fester jeg ikke mye tillit til, forteller Engen.

BLE SKUTT ETTER

Hofton fortsetter sitt arbeid med biologiske registreringer i skogene. Fylkesmannen har gitt Norsk institutt for naturforskning (NINA) i oppdrag å kartlegge store deler av området. Hofton fortsetter arbeidet, sammenfatter det med NINAs funn og lager rapporter. For naturvernerne er han svært nyttig, men grunneierne ser på ham som en fiende. Hofton har flere ubehagelige møter ute i skogen. Verst ble det i 2005, da han ble skutt etter av en skogeier.

– Mannen skjelte og smelte og sa at jeg bare måtte passe meg fordi det var jakt og da kunne det hende jeg ble tatt av dage. Da

han var kommet tretti meter fra meg, fyrte han av to skremmeskudd med geværet sitt. Jeg så ikke hvilken retning han skjøt, men det var liten tvil om at budskapet var rettet mot meg, sa Hofton til Natur & miljø i 2009.

Hardangervidda og Dagalifallene

På 1970-tallet raste kampen om Nord-Europas største høyfjellslette. Hardangervidda ble den første nasjonalparken hvor størstedelen lå på privat grunn. Det kom ikke uten motstand fra grunneiere og andre rettighetshavere.

Naturvernforbundet i Buskerud var med og kjempet for vern av Dagalifallene og unik fjellnatur i mange år. Kampen fortsatte også etter at nasjonalparken ble opprettet i 1981, da ulike interesser utfordret vernet.

– Fylkeslaget ble på mange måter stiftet på denne saken, forteller Per-Øystein

Klunderud, fylkessekretær i Naturvernforbundet i Buskerud.

På slutten av 1980-tallet blusset striden opp igjen, da det skulle lages en slepetrasé til bruk for å frakte vilt og fisk ned fra vidda. Saken toppet seg da Naturvernforbundet gikk til sak mot Nore og Uvdal kommune og Staten, fordi deler av traseen var ulovlig. Det ble imidlertid ingen rettssak, fordi kommunen godtok å rette opp flere av feilene som var gjort. Tov Sandnæs i Naturvernforbundet i Buskerud var sterkt engasjert i saken.

– Det kosta en del personlig å stå oppe i denne kampen, men jeg angrer ikke på at jeg var med. Jeg tror jeg har bidratt til å ta vare på naturen, sier Sandnæs.

FOTO: SIGNE CHRISTINE URDAL

Jeg vil med dette overbringe mine hjerteligste gratulasjoner til Naturvernforbundet som fyller 100 år i 2014. Naturvernforbundet er landets eldste natur- og miljøvernorganisasjon, og har spilt en viktig rolle i samfunnsdebatten i disse årene. Dere gir stemme til deler av skaperverket som ikke kan gjøre det selv. KrF har alltid hatt en god dialog med Naturvernforbundet, og ønsker å fortsette med det i 100 år til. Takk for at dere hjelper oss å utøve forvalteransvaret i praksis.

Knut Arild Hareide
Leder, Kristelig Folkeparti

Opprør mot monstermøller

Kampen mot store vindmøller har blitt den viktigste saken for Naturvernforbundet i Østfold. De har bidratt til å stanse opptil 200 meter høye vindmøller i Østfolds siste villmarker.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Det startet i 2002 med Havguls søknad om å bygge vindmøller i Vestfjella i Aremark, midt i et av Østfolds fineste naturområder med naturreservater og inngrepsfri natur, noe det er lite av i fylket. Over et område på 20 kvadratkilometer ville Havgul Clean Energy plassere 54 vindmøller med en høyde på 179 meter. Det er over femti meter høyere enn Oslo Plaza.

– Da startet bråket, forteller Ole Martin Wergeland Krog, styremedlem i Naturvernforbundet i Østfold.

VANT KAMP MOT VINDMØLLER

Fylkeslaget satte i gang det som skulle bli en langvarig strid mot vindmøllene, og den lokale motstanden vokste år for år. For det var ikke bare møllene, høyt ruvende med store fundamenter, det var også veiene. For å kunne frakte inn og sette opp de store konstruksjonene må det bygges brede veier, veier som kan tåle spesialtransporter på 60-80 meters lengde. Naturinngrepet for bygging av veier til 54 vindmøller ville bli massivt.

Fylkeslaget skrev høringsuttalelser, var i mediene, laget brosjyrer og startet

Fakta

Naturvernforbundet i Østfold

JOBBER NÅ MED

- Skog, «grisehogst» og sprøyting
- Vannmiljø
- Biologisk mangfold/ Din nabo er en drage
- Samferdsel
- Rehabilitering av oljeskadd vilt
- Vindkraft

NØKKELINFO

Leder: Øyvind Enger
E-post: ostfold@naturvern.no
Antall lokallag: 5

HISTORIE

Stiftet 25. mai 1973, da Landskapsvernet i Østfold, stiftet i 1963, ble tatt opp som kretsforening i Naturvernforbundet.

Viktige saker:

- Vern av Ytre Hvaler nasjonalpark (2009)
- Hummer
- Forurensning ved Unger fabrikker, Fredrikstad (1985)
- Vern av myrer
- Rovdyr
- Dobbeltspor på jernbanen
- Vansjø, vern (1992)

den lokale motstandsgruppen Vestfjellas Venner.

Også fra offentlig hold har motstanden vært stor. Fylkesmannens miljøvern-avdeling har gått imot prosjektet på grunn av de store naturinngrepene, og i fjor sa kommunestyret i Aremark nei til utbyggingen. I mars i fjor bestemte Norges vassdrags- og energiverk (NVE) seg for å avslå søknaden.

NVE SA NEI

– Det nytter å slåss! Da NVE sa nei til konsesjon i Aremark var de trolig påvirket av den massive motstanden prosjektet hadde møtt, sier Wergeland Krog.

Saken er imidlertid ikke endelig avgjort ennå. Havgul har klaget på vedtaket og gjort flere endringer. Antall vindmøller er redusert til 43, og møllene er trukket lenger vekk fra naturreservatet. Klagen er

FOTO: BELLONA

Gravde opp gifttønner

I september 1985 gravde Naturvernforbundet i Østfold og Natur og Ungdom opp tønner med giftige kjemikalier deponert på området til Unger fabrikker i Fredrikstad. Etter hvert overtok Statens forurensningstilsyn (SFT) og politiet gravingen. Til sammen 237 fat ble avdekket, og det ble også avslørt ulovlig lagring av 1200 rustne fat på fabrikkens andre lagerområde. Innholdet, miljøskadelig og ekstremt etsende filtersyre, var i ferd med å renne ut i Glomma.

«Den ulovlige nedgravingen og lagringen førte til at bedriften ble politianmeldt av så vel naturvernorganisasjonene som SFT. Aksjonen fikk stor publisitet i alle media. Den bidro også sterkt til at SFT på statsbudsjettet for 1986 fikk bevilgninger til nye stillinger på kontrollsidene», står det i Naturvernforbundets årsmelding for 1985.

nå til behandling i Olje- og energidepartementet.

– Endringene gjør liten forskjell. Hvis dette bygges, blir området ødelagt. Men jeg tror ikke de vil få konsesjon. Det er så stor motstand mot prosjektet, sier Wergeland Krog.

FLERE VINDPARKER

Naturvernforbundet i Østfold har også bidratt til å stanse en planlagt utbygging i Rokkefjella og Syverstadåsen i Halden, hvor de fleste grunneierne valgte å trekke seg ut av prosjektet. Hensyn til naturen og frykt for å bli sittende igjen med ansvaret for opprydding ved en eventuell konkurs var viktige grunner.

I Marker har imidlertid vindkraftselskapet E.ON Vind Sverige fått konsesjon til å bygge 27 vindmøller i Høgås og Jo-arknatten.

– Etter NVEs vurdering er de samlede fordelene ved etablering av Høgås og Jo-arknatten vindkraftverk, med nettilknytning og tilhørende infrastruktur, større enn ulempene tiltakene medfører, står det i vedtaket fra NVE.

– Det kan godt hende at vindmøllene her blir opp mot 225 meter høye. Jeg tror ikke folk har forstått hva et slikt anlegg innebærer av inngrep. Mange tror at man setter disse møllene pent ned i blåbærlyngen, og at de lett kan fjernes etterpå. Slik er det definitivt ikke. Vi snakker om massive inngrep. I tillegg kommer støy- og helseeffekter. Jeg var ikke mot vindmøller før jeg satte meg inn i vindkraftplanene her i Østfold. Slik er det med de fleste. Folk er for vindmøller helt til de forstår hvor store de er og hvor store inngrep de vil gjøre i marka vår, sier Wergeland Krog.

SAKSBEHANDLING PÅ HØYGIR

I NVE går saksbehandlingen på høygir om dagen. Stortinget har vedtatt at det skal bygges ut 13 terawattimer (TWh) fornybar energi innen 2020. Vindkraft vil stå for cirka 6,6 TWh, resten skal komme gjennom vannkraft. Skal man rekke å få vindkraften i drift innen 2020, må NVE være ferdig med sin saksbehandling innen 2017. Akkurat nå ligger cirka 71 saker til behandling på landsbasis, og det kommer stadig nye søknader. 79 kraftverk har fått konsesjon, mens 31 er avslått.

FOTO: TOMMY SOLBERG

Her i Vestfjella i Østfold ville Havgul plassere 54 vindmøller med en høyde på 179 meter. Motstanden mot prosjektet er stor.

I Østfold har E.ON Vind Sverige også søkt om å bygge 30-40 vindmøller i Danserfjella utenfor Moss. Saken er til utredning, og Naturvernforbundet i Østfold følger nøye med.

– Vindkraft har vært den viktigste saken for Naturvernforbundet i Østfold i flere år, og det kommer helt sikkert til å bli det i noen år ennå, sier Wergeland Krog.

FOTO: BÅRD E. ANDERSEN

FOTO: SINDRE THORESEN LØNNES, DNT

Naturvernforbundet har vært en viktig samarbeids- og alliansepartner for Den Norske Turistforening (DNT) gjennom 100 år og vi vil gratulere jubilaranten på det hjerteligste!

Naturvernforbundet og DNT hadde samme verdigrunnlag fra starten av, men Naturvernforbundet har utvidet sitt virkeområde til å ta for seg hele perspektivet av miljøsaker. Til tross for noe ulik tilnærming til vernearbeidet har Naturvernforbundet og DNT alltid hatt et godt samarbeid.

DNT ønsker å gratulere Naturvernforbundet med de første 100 år.

Nils Øveraas
Generalsekretær i DNT

Oslomarkas utrettelige voktere

Storpoet flammekjuke er kritisk truet over hele Europa. Soppen lever på gamle trær og er bare funnet fem ganger i Norge. Hadde det ikke vært for Naturvernforbundet i Oslo og Akershus, ville ett av funnstedene blitt hogd i høst.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Å skjerme Oslomarka mot kraftgater, veier, flatehogst og boliger, det har vært oppgaven. I mange tiår har Naturvernforbundet i Oslo og Akershus (NOA) og forløperen, Østlandske kretsforening, voktet om skogene rundt hovedstaden. Veier er stanset, kraftutbygginger hindret, hogster stoppet. Skog er vernet.

– Uten NOA hadde ikke marka hatt det vernet den har i dag. Da ville Oslo kommunes skoger blitt drevet på en helt annen måte, og skogbruket ville ikke hatt det riset bak speilet som det nå har, sier Gjermund Andersen, leder i NOA.

RISET BAK SPEILET

Og riset bak speilet har markas største skogeier Løvenskiold fått føle mange ganger, senest i fjor høst, da det skulle

hogges i Storflåtaflaka i Krokskogen. Skogeieren og skogbrukssjefen i Ringelike undersøkte skogen i september. Den 16. oktober, tre dager etter at Løvenskiold søkte, ga skogbrukssjefen i tillatelse til å hogge. I godkjennelsen omtales skogen som et «ordinært skogområde» med «ingen registreringer av spesielle artsnatuurverdier». Det stemte dårlig med hva NOAs visste om stedet.

– Området ble registrert som «eventyrskog» i 2005, og jeg hadde tidligere sett flere truede og sårbare arter i den ene teigen som skulle hogges, blant annet den sterkt truede soppen lappkjuke, forteller Andersen.

STORPORET FLAMMEKJUKE

Lappkjuke er en velkjent som indikatorart for artsrike skoger. Der det finnes lappkjuke, er det ofte et rikt mangfold med andre sjeldne og truede arter. Det skulle vise seg å stemme godt. På grunn av NOAs klage sendte Løvenskiold sin egen biolog inn i området. Han gjorde et svært sjeldent funn; storpoet flammekjuke, en kritisk truet sopp som bare er funnet fire steder i Norge.

– Og dette er det femte stedet! understreker Andersen.

NOA engasjerte så en biolog, som fant en lang rekke andre truede og sårbare arter i området. Beskrivelsen «ordinært skogområde» kunne knapt passet dårligere på skogen her. Enden på visa var at

Fakta

Naturvernforbundet i Oslo og Akershus

JOBBER NÅ MED

- Nærmiljøet i Oslo og Akershus
- Oslomarka
- Samordnet areal- og transportplan

NØKKELINFO

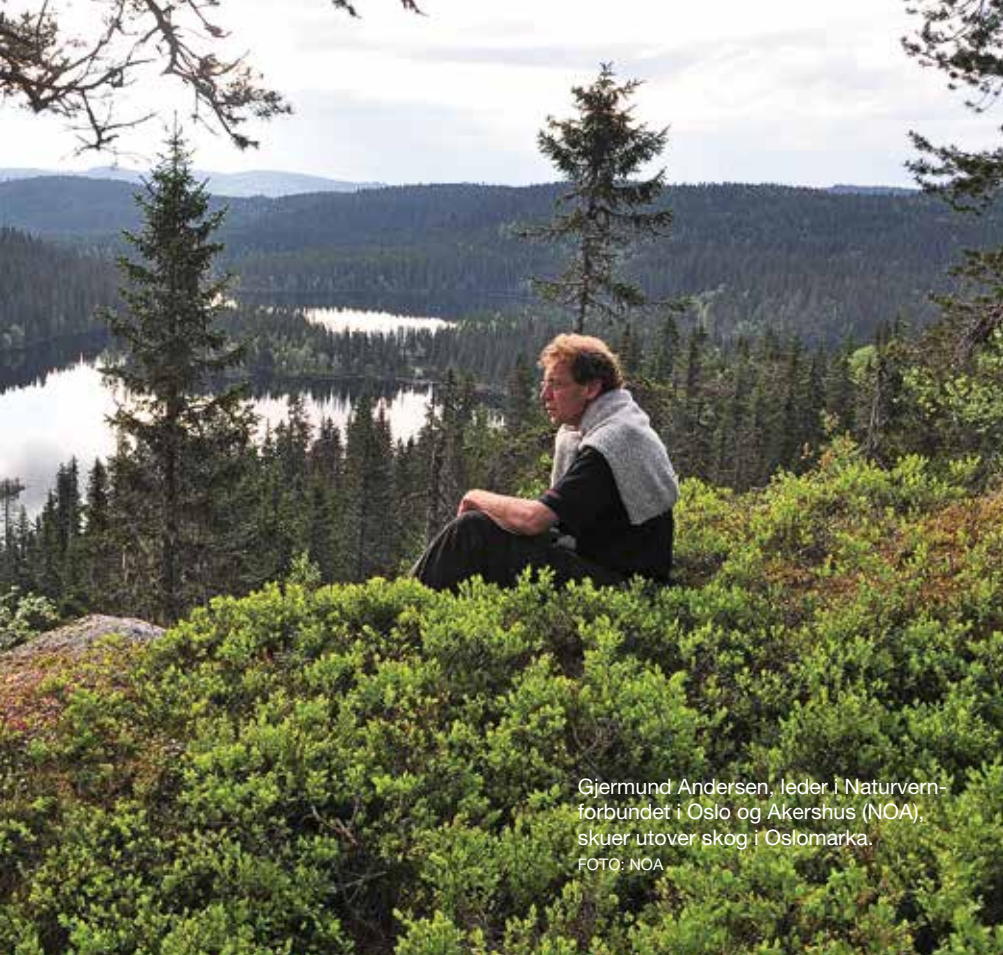
Antall lokallag: 18
Leder: Gjermund Andersen
E-post: noa@noa.no

HISTORIE

Stiftet: 29. april 1914, Østlandske kretsforening av Landsforeningen for naturfredning i Norge.
Første leder: Thorbjørn Heyerdahl, ekspedisjonssjef
Endret navn til Naturvernforbundet i Oslo og Akershus i 1989

Viktige saker:

- Vern av «Den gamle mester» og andre enkeltstående trær
- Vern av områder: Skultrevannsåsen (1916), Tofteholmen (1919), Fokstumyra (1923), Nordre Øyeren (1975), Vassfareet (1985), Østensjøvannet (1992), Bygdøy (2012)
- Gjende, Sjøa, Jotunheimen
- Verneområder i Oslomarka, fra 0,3 til 7,9 prosent av Marka vernet de siste 20 år
- Markaloven, med vernehjemmel for eventyrskog (2009)
- Seier i Høyesterett i prinsippsak om miljøinformasjon (2010)

Gjermund Andersen, leder i Naturvernforbundet i Oslo og Akershus (NOA), skuer utover skog i Oslomarka.
FOTO: NOA

Løvenskiold trakk søknaden.

– Hvis vi ikke hadde fulgt med, ville umistelige naturverdier vært tapt. Dessverre er ikke dette det eneste eksemplet, sier Andersen.

NORGES STØRSTE MILJØDEMONSTRASJON

Historien om Oslomarka er en historie om konflikt og dragkamp mellom en lang rekke interesser, men naturvernerne har alltid hatt bred støtte i befolkningen. Til tider har den vært massiv. For det er ikke Alta, klima eller gasskraft som har samlet flest mennesker til demonstrasjon for en miljørak i Norge. Det er Oslomarka. Den 28. november 1946 demonstrerte titusener av mennesker mot bygging av kraftlinjer gjennom Nordmarka.

«Hvor mange som var med er umulig å si nøyaktig, men vi tar neppe for hardt i når vi sier at det på Rådhusplassen var samlet over 30 000 mennesker», skriver Aftenpostens reporter, som var på stedet og forteller at toget brukte 44 minutter på å passere.

På 1940-tallet ble det laget en skisse til markagrense, og på 1960-tallet ble grensa gått opp og vedtatt av kommunen. Den markerte grensen mellom skog og by, mellom bebyggelse og natur. I flere tiår ble det jobbet for å sikre skogområdene mot inngrep, men det var først på 1990-tallet at verneprosessen kom skikkelig i gang. Da begynte NOAs marka-

gruppe å registrere biologiske verdier i skogene. De gikk også til aksjon mot en rekke hogster i foreslåtte verneområder. Markagrappa la frem mange vernefor-slag, og fra 1994 til 2013 økte vernet i Oslomarka fra 0,3 til 7,9 prosent.

SIDESPRANG I EVENTYRSKOG

De siste årene har NOA jobbet med å registrere eventyrskog. Dette er skoger som gir en helt spesiell opplevelse. Fire slike skoger er nå vernet, og ytterligere 26 ligger klar til vern.

– En eventyrskog er trolsk, vill, fantasiekkende. For oss har det vært viktig å kunne verne skoger fordi de har en høy opplevelsesverdi, og den muligheten fikk vi i markaloven, som trådte i kraft i 2009, forteller Andersen.

Jevnlige arrangerer NOA sidesprang,

NOA 100 år

Naturvernforbundet i Oslo og Akershus (NOA) fyller 100 år i år. Som Naturvernforbundets første kretsforening ble NOAs forløper, Østlandske kretsforening, etablert 29. april 1914. I styret satt flere av de første naturvernpionérene i Norge; Nordal Wille, Thorbjørn Heyerdahl, Alexander Nansen, Hans Reusch og Michael Saxlund.

I løpet av de første årene arbeidet kretsforeningen med fredning av trær, planter og områder på Østlandet. Fredning av Skultrevannsåsen i Drangedal, Tofteholmen i Buskerud og Fokstumyra på Dovre var de første store seierne. Siden har en lang rekke arter og områder blitt vernet etter initiativ fra NOA. Sist ut er fire eventyrskoger i Oslomarka, Skjenningsåsen, Godbekken, Hauktjern og Spinneren, som ble vernet i oktober 2013.

Jubiléet feires med et festmøte på stiftelsesdagen og medlemsfest 24.mai. Det blir også gjennomført et omfattende foredrags- og turprogram. Se www.noa.no.

der folk ledes bort fra brede skogsbilveier og ut på smale stier i eventyrskog.

– På ett av sidesprangene kom det over 700 mennesker. Det var ikke et negativt ord, alle koste seg. «Her har vi gått i 40 år, og vi ante ikke at det var så fint her, like ved stien», var det én som sa. Slike sidesprang er noe av det morsomste jeg er med på, forteller Andersen.

FOTO: ARBEIDERPARTIET

Jeg har hatt nær kontakt med Naturvernforbundets organisasjon og mange av de fremste tillitsvalgte siden begynnelsen av 1970. Først som medlem i industrikomiteen, siden i kommunal- og miljøvernkomiteen i 17 år og derfra til statsråd i Miljøverndepartementet. Diskusjonene har gått på hele spekteret av naturvernssaker og andre sentrale miljøsaker. I dag har jeg ofte kontakt med Lars Haltbrekken.

Naturvernforbundet har vært og er landets største og viktigste miljøorganisasjon. Det er jeg sikker på også vil være tilfelle i tida som kommer.

Jeg gratulerer en oppegående og sprek 100-åring.

Thorbjørn Berntsen
Tidligere miljøvernminister

Fra Naturvernforbundets historie

1936

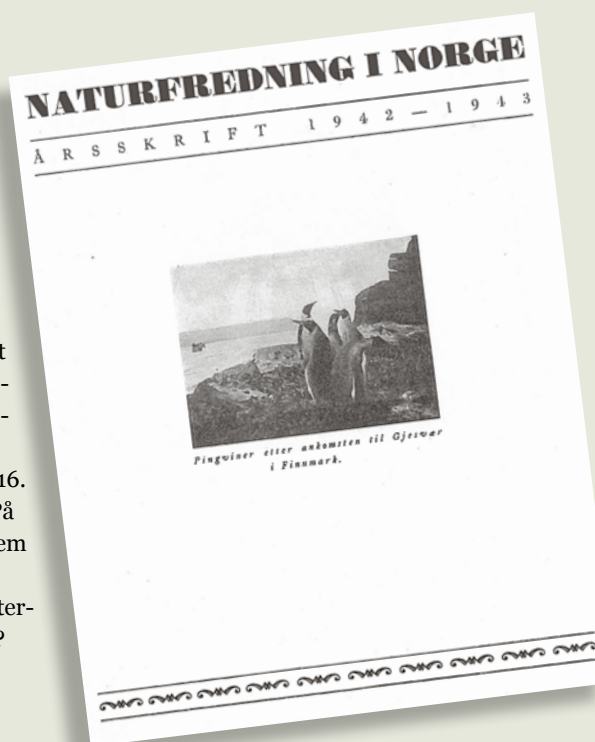
Har kongepingvinen hekket på vår kyst? Svaret er faktisk ja!

Det underlige spørsmålet stilles i Naturvernforbundets årsmelding for 1942-43. Det står med store trykte bokstaver på side 16. Bare slå opp og se selv! På forsiden er det bilde av fem pingviner som står på en holme ved Gjesvær i Vesterålen. Pingviner, i Norge?

NI KONGE-PINGVINER SATT UT

I august 1936 forsøkte Naturvernforbundet å innføre pingviner som ny art i Norge. Ni kongepingviner ble satt ut på Røst i Lofoten og Gjesvær i Vesterålen. Pingvinene var fraktet opp fra hvalfangststasjonen på Sør-Georgia i Antarktis. Kort tid etter ankomsten forlot imidlertid fuglene disse stedene, og i årene som fulgte flakket de rundt på kysten, hvor de møtte ulike skjebner. Verst var det nok for kongepingvinen som i 1937 forvillet seg i land ved en gård i Gamvik. Den ble slått i hjel av «en kone» som mente det var «et utyske». «Noe senere ble det skutt et bomskudd etter en annen utenfor Lyngfjorden av en vettskremt alkejeger», kan vi lese i årsmeldingen. Og det var kanskje ikke så rart folk slo og skjøt, for de hadde ikke sett pingviner i Norge før, i alle fall ikke ute i det fri.

Men hekket kongepingvinene langs norskekysten? Ifølge årsmeldingen fra 1942-43 så gjorde de det! «De her nevnte pingvinene må antagelig være ungfugl etter de kongepingvi-

Pingviner pryder forsiden på Naturvernforbundets årsmelding for 1942-43.

nene som høsten 1936 ble satt ut på Røst», står det å lese.

GULLPINGVINER OG BRILLEPINGVINER

I 1938 satte Naturvernforbundet ut en ny og større koloni med pingviner på Røst. Denne gangen var det gullpingviner og brillepingviner. I årene som fulgte ble det sett pingviner i Vesterålen, Kåfjord og Reine. En pingvinunge dukket opp i Sund i Flakstad i 1948. I 1949 ble det sett pingviner på Andøya og Komagfjorden i Finnmark. Så sent som i 1954 hevdet noen at de så en pingvin i Hamarøy i Nordland, men det kan ha vært en lomvi.

Men så var det slutt. Det hekker ikke lenger kongepingviner på vår kyst, og det er kanskje like greit.

1954

I 1954 ble en ny naturvernlov vedtatt. Utkastet til loven var skrevet av et utvalg fra Naturvernforbundet.

I juni 1947 oppnevnte Kirke- og undervisningsdepartementet et utvalg som skulle arbeide med en ny lov om naturvern. Utvalget besto av flere medlemmer fra Østlandske kretsforening i Naturvernforbundet og ble ledet av Nils Onsager, leder kretsforeningen. Loven ga hjemmel for vern av større naturområder og det ble opprettet et statlig naturvernråd der lederen i Naturvernforbundet skulle være medlem.

1963

Magne Midttun ble Naturvernforbundets første generalsekretær i 1963. Midttun ledet Naturvernforbundet i en periode da medlemstallet skjøt til værs, fra cirka 1100 i 1963 til cirka 35 000 da han sluttet i 1978.

FOTO: NATURVERNFORBUNDET

1962

Den 21. desember 1962 gikk en drøm i oppfyllelse. Endelig, etter mange tiårs kamp, fikk Norge sin første nasjonalpark i Rondane.

Helt siden starten hadde Naturvernforbundet jobbet for å få vernet større naturområder, i Jotunheimen, på Svalbard, i Børgefjell og i Pasvik. Så lyktes det endelig i 1962 med vernet av 575 kvadratkilometer i Rondane. Året etter ble Børgefjell vernet, og i 1964 kom landsplanen for nasjonalparker. Det tok litt tid, men én etter én ble de vernet alle sammen. Nå er det 44 nasjonalparker i Norge.

1973

Gjende og Sjøa vernet.

Naturvernforbundets Hanna Resvoll-Holmsen startet kampen for vern av Sjøa (bildet) og Gjende i Oppland allerede på 1920-tallet. I 1973, tretti år etter hennes død, ble de vernet. I 1980 ble hele Jotunheimen vernet som nasjonalpark. Det skulle hun ha visst!

FOTO: JONAS LINDGREN

NATUR OG UNGDOM

Lappkjukenes gjennombrudd

1994 var året da Lillehammer arrangerte OL, et flertall stemte nei til norsk EU-medlemskap og lappkjukenes fikk overtaket på hogstmaskinene på Hadeland.

Tekst: JON BJARTNES
redaksjonen@naturvernforbundet.no

Lunner, april 1994. En rekke politibiler kommer kjørende gjennom granskogen. Vegen er smal og stiger avsides opp fra dalbunnen, i retning åskammen der grensa går mellom Hadeland og Romerike. Etter den siste motbakken stanser politibilene ved en lysning. Det er ti biler i alt. Politifolkene åpner dørene. Ute i vårlufta møter de lukta av ferskt tømmer. I skogkanten står en hogstmaskin. Like ved den: en gruppe aksjonister fra Natur og Ungdom. Nå vet både politifolk og aksjonister omtrent hva som kommer.

MILEPÆL

Kampen om skogområdet Skotjernfjell på åsen mellom Hadeland og Romerike ble den kanskje viktigste milepælen i arbeidet med vern av skog i Norge. Det mener Gjermund Andersen, leder i Naturvernforbundets skogutvalg.

– Jeg deler skogvernarbeidet opp i tiden før og etter kampen om Skotjernfjell, sier Andersen. Som daværende daglig leder i Naturvernforbundet i Oslo og Akershus (NOA) var han selv dypt innblandet i konflikten.

TYSKE FORLAG OG SJELDNE KJUKER

Her er noen av ingrediensene i kampen om den raggete skogkrullen nord i Oslo-marka: Et nettverk av frivillige biologer. Store europeiske miljøorganisasjoner. En bygdeallmenning på Hadeland. En statsminister med internasjonalt renommé som miljøverner. Journalister. Store og pengesterke tyske forlag. Sist og minst, men kanskje aller viktigst likevel: Norges

største kjente bestand av den sjeldne soppen lappkjuke.

PÅ LETING ETTER SIGNALARTER

For å forstå bakgrunnen for konflikten om Skotjernfjell skruer vi først tiden enda noen år tilbake, til årene rundt 1990.

– Dette var i en tidlig fase i arbeidet med å ta vare på skogenes naturverdier. Det fantes ingen sertifiseringsordninger for bærekraftig skogbruk. Den eneste sjansen dersom man ville beskytte et verdifullt naturområde, var å forsøke å få det vernet etter naturvernloven, sier Andersen.

Men for å få et område vernet etter naturvernloven, måtte man først kunne dokumentere hvilke naturverdier som sto på spill.

– Når det gjaldt skogen var denne kunnskapen stort sett mangelvare. Derfor begynte vi i NOA et samarbeid med en gruppe biologer utdannet ved Universitetet i Oslo, under tittelen «Siste sjanse». Vi fant en svensk metodikk for å registrere biologiske verdier i skog. Så gjorde vi noen endringer tilpasset norske forhold og begynte å oppsøke skogområder der sannsynligheten var stor for å finne sjeldne arter. Ett av elementene i metoden handlet om å finne signalarter, det vil si arter som erfaringsmessig var gode indikatorer på stor artsrikdom, sier Andersen.

KJUKEFUNN I OSLOMARKA

En av artene biologene så etter var lappkjuke. Som andre kjuker vokser den på trestammer. Lappkjukenes har spesialisert seg på løvtrær – altså falne stammer – av gran. Soppen er i dag klassifisert som sterkt truet i den norske rødlista over truede arter. Når biologene finner denne

Skotjernfjell er et rikt skogområde med mye gammel skog, som ble vernet etter en seig og original kamp fra naturvernere.
FOTO: BÅRD BREDESEN

Lappkjuke.

FOTO: CASPAR S/FICKR.COM

soppen i et område, regner de det som sikkert at det også finnes andre, sjeldne, trelevende sopper i samme skog.

Derfor var entusiasmen stor blant biologene i «Siste sjanse» da de kom over en rekordstor bestand i Skotjernfjell, bare noen få mil nord for hovedstaden.

– Da vi begynte å lete etter biologisk interessante områder, var Skotjernfjell ett av de første vi fant, sier Andersen.

Og derfor gikk alarmen blant naturvernere og biologer da det viste seg at området var blinket ut for hogst. Sensommeren 1992 ble en mindre del av skogen ved Skotjernfjell hogd. «Skog-massakren» var overskriften Aftenposten satte på sin artikkel derfra.

HOGSTSØKNAD

Men det var mye skog igjen, og naturvernerne i NOA kom over at skogeieren i Skotjernfjell, Lunner Almenning, hadde planer om en ny, større tømmerhogst i området.

– I andre skogområder visste vi ingenting om en hogst før den var i gang. Men siden Skotjernfjell var definert som en del av Oslomarka, måtte skogeieren søke om lov til å hogge der. Da vi oppdaget søknaden satte vi i gang et stort opplegg for å forhindre at hogsten ble noe av. Vi tok kontakt med skogeieren og alle relevante myndigheter, men opplevde at argumentene våre ikke gjorde særlig inntrykk, sier Andersen.

EN EUROPEISK DISKUSJON

Men hverken Lunner Almenning eller de norske skogbruksmyndighetene var nok helt klar over hva det var som var i ferd med å bygge seg opp. Den voksende oppmerksomheten om skogens naturverdi-

Gjermund Andersen og andre aktivister merket tømmeret som ble hogd i Skotjernfjell, under stor pressedekning.

FOTO: NATURVERNFORBUNDET I OSLO OG AKERSHUS

er var ikke bare et norsk fenomen. I 1992 etablerte miljøorganisasjoner over hele Europa nettverket Taiga Rescue Network, som samarbeidet på tvers av grensene om å skape oppmerksomhet og press for å ta bedre vare på naturverdiene i de nordlige skogene. Nettverket bidro blant annet til å sette trykk på Norges statsminister Gro Harlem Brundtland. Internasjonalt hadde hun høy status for sitt miljøengasjement, ikke minst etter at hun ledet arbeidet i FNs kommisjon for miljø og utvikling. Et tredvetalls europeiske miljøorganisasjoner sendte tidlig i 1993 telefakser til den norske statsministeren, med oppfordring om å øke det norske skogvernet fra datidens nivå, som lå på 0,6 prosent av den produktive skogen.

– Oppmerksomheten var aller størst i land som selv kjøpte mye tømmer og tømmerprodukter fra andre. I Tyskland fikk Greenpeace 300 000 mennesker til å sende postkort til det store forlaget Springer, med oppfordring om å unngå papir laget av tømmer fra urskogsområder, forteller Andersen.

Og i Springer forlag leste man sine postkort. Høsten 1993 fikk tømmerleverandøren Norske Skog brev fra sin stor-kunde Springer, med en serie spørsmål om miljøhensyn forlaget mente en tømmerleverandør måtte klare å svare på.

AKSJONENE

Ved inngangen til 1994 var det klart for ny hogst i Skotjernfjell. Men 4. januar

ble det stans i arbeidet. Da aksjonerte en håndfull aktivister med tilknytning til NOA. Gjermund Andersen var en av dem.

– Vi var vel en 15-16 stykker, som gikk inn og stanset hogsten rent fysisk. Så, midt under aksjonen i januar, viste det seg at det var gjort en formell feil i saksbehandlingen av hogstsøknaden. Dermed ble hogsten midlertidig stanset. Men utpå vårvinteren ble den tatt opp igjen, sier Andersen.

Naturvernernes strategi handlet da heller ikke først og fremst om å vise til formelle feil. Målet var internasjonal mobilisering.

– Vi visste at store innkjøpere av tømmer ville ligge unna hvis det ble kjent at tømmeret kom fra en urskog. Derfor dro vi igjen opp i Skotjernfjell, sprayet ordet «urskog» på enden av stokkene og inviterte med oss journalister for å vise det fram. Resultatet ble store oppslag i både Aftenposten og Fjell og Vidde. Vi henvendte oss også direkte til Springer, som vi visste hadde engasjert seg i spørsmålet om bevaring av europeiske skoger. Og vi vet at det internasjonale presset ga resultater: I etterkant har folk i Norske Skog bekreftet at de sto i fare for å miste en stor kontrakt denne vinteren. Og når kundene truet med å forsvinne, forsvant også Norske Skogs motivasjon for å kjøpe tømmeret, sier Andersen.

Naturvernforbundet er de fleste norske miljøorganisasjoners mor eller mormor. Natur og Ungdom, Grønn Hverdag og Miljøagentene har vokst ut av Naturvernforbundet (og Bellona ut av Natur og Ungdom, og Zero ut av Bellona). Naturvernforbundet startet også Regnskogfondet sammen med Utviklingsfondet. Lenge var vi bare en person som en del av Naturvernforbundets sekretariat. I dag er vi over 40 ansatte i Norge med 70 partnere i 12 regnskogsland. Dette hadde ikke vært mulig uten Naturvernforbundet som ga Regnskogfondet både selvstendighet, samarbeid og styrke.

Dag Hareide

Daglig leder, Regnskogfondet

FOTO: GAUTE GAARDER, REGNSKOGFONDET

RINGVIRKNINGER I MANGE ÅR

I dag ramser Gjermund Andersen opp en lang rekke ringvirkninger etter kampen om Skotjernfjell.

– For det første ble det fart i diskusjonen om hva et bærekraftig skogbruk er og bør være. Etter alt som skjedde rundt Skotjernfjell var det viktig for skogbruksnæringen å vise kunder og myndigheter at de kunne få naturvernensiden til forhandlingsbordet. Slik startet arbeidet med miljøsertifisering av skogbruket, som siden ble til den såkalte «Levende skog»-standarden. Vi har aldri vært fornøyd med standardene eller måten de er blitt overholdt på, men de har vært bedre enn ingenting. For det andre ble det mer fart i arbeidet med skogvern i Norge. Barskogvernet ble gradvis utvidet. Kampen om Skotjernfjell la et nytt grunnlag for vernediskusjonen. Dette har påvirket både det store og viktige vernevedtaket om Trillemarka, og den gradvise økningen i områder som kommer med i ordningen for frivillig vern. Igjen må jeg få si at dette er ordninger som har store svakheter. Men de representerer store framskritt sammenlignet med hvordan skogene ble forvaltet før, sier Andersen.

BØTER OG NATURRESERVAT

Men hvordan gikk det så i selve Skotjernfjell?

Jo da: De 15 demonstrantene fra Natur og Ungdom som ble brakt inn av ti politibiler den aprildagen da vår historie begynte, fikk hver sin bot på 5000 kroner, en betydelig sum den gangen. Senere samme år erklærte Norsk Institutt for Naturforskning at de gjenværende skogområdene i Skotjernfjell ville være en klar kandidat til å fredes ved neste utvidelse av det nasjonale barskogvernet. Lappjukebestanden var en viktig del av begrunnelsen. Og så, i 2002, ble Skotjernfjell offisielt vernet som naturreservat.

■ Les mer: Professor Sigmund Hågvær har skrevet en serie artikler om barskogvernets historie i Norge. Artiklene er publisert på hjemmesidene til Norsk Biologforening, bio.no. Her er en snarvei: <http://alturl.com/guh6f>

FOTO: GJERMUND ANDERSEN

Eventyrskoger vernet

Før jul 2013 ble fire områder i Oslo marka vernet med bakgrunn i deres opplevelseskvaliteter. Dette var første gang i Norges historien at områder ble vernet ut fra hensyn til friluftsliv og naturopplevelse.

– Et gjennombrudd etter sammenhengende kamp gjennom 43 år, sier Gjermund Andersen, leder i Naturvernforbundet i Oslo og Akershus (NOA). Det er den relativt ferske markaloven som åpner for denne typen vernebegrunnelse. Områdene som er vernet ble først identifisert gjennom et «eventyrskog»-prosjekt i regi av NOA.

En høypotent politisk bombe

I 1996 vedtok Stortinget å bygge to gasskraftverk i Norge. Det ledet til enorm miljømobilisering, en regjerings fall, en mislykket månelanding og enorm klimadebatt. Gasskraftkampen er etter all sannsynlighet Norges mest sentrale politiske sak de siste 20 årene.

Tekst: KRISTIAN S. AAS
ka@naturvernforbundet.no

Mobiliseringen rundt vedtakene om gasskraftverk på nittitallet løftet gasskraftsaken fra en teknisk energidebatt til en høypotent politisk bombe. Naturvernforbundet har vært med hele veien, støttet kampen mot kraftverkene, bidratt til sommerleiren i Øygarden som førte til at gasskraftsaken dominerte norsk media sommeren 1997, mobilisert medlemmer og bidratt med politisk jobbing. Men aksjonen startet hos vår ungdomsorganisasjon Natur og Ungdom (NU), hos en lang rekke personer som var på vei mot organisasjonens øvre aldersgrense på 25 år.

90-ÅRENES MILJØSAK

På forsommeren 1995 hadde NU-leder Lars Haltbrekken utropt kampen mot gasskraftverkene til «90-årenes miljøsak». Etter stortingsvedtaket trodde mange at saken var tapt. Men det skulle vise seg at kampen bare såvidt hadde begynt.

Ifølge tidligere Natur & miljø-journalist Andreas Tjernshaugen, som har gitt ut boken «Gasskraft – tjue års klimakamp», hadde muligens historien om gasskraftsaken sett annerledes ut hvis Lars Haltbrekken hadde vært mindre sta. Gasskraftsaken ble valgt for å få klimasaken på dagsorden. Det brygget opp til klimatoppmøte i Kyoto, der man hadde planlagt å vedta restriksjoner på industrilands klimagassutslipp. Samtidig kunne gasskraftkampen gjøres til «et nytt Alta», med massemobilisering, teltleir og stort politisk gjennomslag. Alta-saken var såpass betent at hvis man bare fikk politikere og journalister til å tenke på Alta, ville signalet være klart: Her er de politiske konsekvensene store, uoversiktlige og lite forutsigbare.

AKSJONSGRUPPE

NUs landsmøte i januar 1997 valgte å true

Fakta

Gasskraft i Norge

BYGD:

■ Melkøya

Ferdigbygd i 2007. Del av Snøhvit-utbyggingen.

■ Kårstø

Kombinerte gass/dampturbiner bygd 1987-93, til intern kraftforsyning (300 GWh). Gasskraftverk (3,5 TWh) ferdigstilt 2007. Prosjekt for rensing skrinlagt i 2009.

■ Mongstad

Søknad om konsesjon 2005. Tildelt konsesjon i 2006. Åsted for «månelandingsprosjektet» til Stoltenberg. Testsenter for CO₂-deponering åpnet 2012. Planer om fullskala deponering av utslippene skrinlagt 2013.

PLANLAGT:

■ Kollsnes

■ Skogn

■ Tjeldbergodden

■ Elnesvågen

■ Karmøy

■ Slagentangen

med sivil ulydighet mot gasskraftverk. Forberedelsene til aksjoner ble koordinert av den gamle lederen Lars Haltbrekken, sammen med flere personer som hadde sittet sentralt i NU. Sammen med den nye lederen Silje Schei Tveitdal og nestleder Alfred Fidjestøl i NU planla de Fellesaksjonen mot gasskraftverk. Aksjonen ble planlagt i all hemmelighet, og lansert våren 1997. De hadde ett mål: Å stoppe gasskraftplanene til Naturkraft AS på Kollsnes i Øygarden utenfor Bergen og på Kårstø i Rogaland. Kollsnesplanene hadde kommet lengst, og der ble

konfrontasjonen planlagt. «Vi vil fysisk stoppe anleggsmaskinene, og vi vil holde på til Thorbjørn Jagland snur», sa tidligere NU-leder Åsne Berre Persen på pressekonsferansen der Fellesaksjonen ble lansert.

STØTTE FRA HØYT OG LAVT

Mange støttet Fellesaksjonen i sine krav. Regjeringen var splittet. Både næringslivsfolk, fagforeninger og miljøbyråkrater rykket ut med motstand mot gasskraft, to av Jaglands mest sentrale rådgivere var motstandere, og miljøvernminister Thorbjørn Berntsen var skeptisk. AUF vedtok at de ikke ville drive valgkamp for Arbeiderpartiet hvis byggingen startet før valgkampen.

Journalist Per Lund i Natur & miljø Bulletin ringte biskop Odd Bondevik, og spurte om Kirkens rolle i gasskraftsaken. Biskopen svarte at det var svært naturlig for Kirken å delta i arbeidet mot gasskraftverk, og uttrykte forståelse for sivil ulydighet i saken. Uttalelsene skapte ramaskrik, men synliggjorde en alliansepartner som miljøorganisasjonene ikke hadde tenkt på før.

SOMMERSTUNT MED RESULTATER

Hele sommeren 1997 arrangerte Fellesaksjonen leir i Øygarden. Medieoppmærksomheten var så stor at humorprogrammet «Hallo i uken» på NRK vitset med at det var flere journalister enn aksjonister i Øygarden. Valgkampen samme år ble dominert av gasskraft. Høsten 1997 ble det vedtatt at eventuelle gasskraftverk måtte ha utslippstillatelse etter forurensningsloven for sine CO₂-utslipp, et vedtak som utsatte byggingen. Valget førte til at Arbeiderpartiet ga fra seg regjeringsmakten etter Thorbjørn Jaglands famøse 36,9 prosents-utspill. Inn toget sentrumpartiene, som alle var motstandere av gasskraft. I 1998 presen-

terte Hydro nye planer for nær forurensningsfri gasskraft, som viste seg umulig å realisere. Kraftprisene var tilbake til det normale, og Naturkrafts prosjekter lå døde tilbake. «Entusiasmen for prosjektet ble etter hvert lett å kontrollere», sa Hydro-direktør Egil Myklebust til forfatter Tjernshaugen.

GIKK AV PÅ GASS

Men en sterk fløy i Arbeiderpartiet, anført av Jens Stoltenberg, ønsket å åpne for gasskraftverk i Norge. Og da Arbeiderpartiet bestemte seg for å instruere regjeringen om å overprøve utslippstillatelsen til Naturkraft for å gjøre det mulig med gasskraftverk uten rensing, banet dette veien for å felle regjeringen på gasskraftsaken. Kjell Magne Bondeviks første regjering ble den første i Norge som gikk av på et miljøspørsmål. Paradoksalt nok var det også Bondeviks første regjering som ga konsesjon til landets første gasskraftverk, på Melkøya utenfor Hammerfest.

Stoltenberg fikk bare et lite mellomspill som statsminister før Bondevik igjen inntok regjeringskontorene i 2001. Og debatten begynte å handle mer om rensing enn om et klart ja eller nei til gasskraft.

– EIER IKKE SKAM I LIVET

I 2005 kom Stoltenberg tilbake i regjeringsposisjon, sammen med gasskraft-

motstandere i Senterpartiet og SV. Mot å love satsing på renseteknologi ble det bygd ut gasskraftverk på Kårstø og Mongstad. Mest fokus ble det på rensesprosjektet på Mongstad, og det ble månelyst da regjeringen i 2006 vedtok å utsette rensingen til 2014.

– Kristin Halvorsen eier ikke skam i livet. Dette er det største miljøsviket Norge har sett, tordnet NU-leder Bård Lahn, mens hans nestleder Ingeborg Gjørum, senere nestleder i Naturvernforbundet, ble rikskjendis da hun gråt på tv.

I neste nyttårstale omtalte statsminister Stoltenberg rensesprosjektet på Mongstad som «vår månelanding». Men teknologiske utfordringer, manglende styring og lite iver preget prosjektet. I 2013 ble månelandingen avblåst.

UTSLIPPSBOMBER

Det ble også anskaffet mobile gasskraftverk som skulle brukes ved midlertidige kraftunderskudd, noe som provoserte Naturvernforbundet.

– Det er ingen krise at strømmen koster mer enn normalt. Det som er krise, er at verden rammes av klimaendringer. Da er ikke løsningen å starte utslippsbomberne som de mobile gasskraftverkene er, sa leder Lars Haltbrekken da det ble vurdert å starte opp de mobile kraftverkene i 2010.

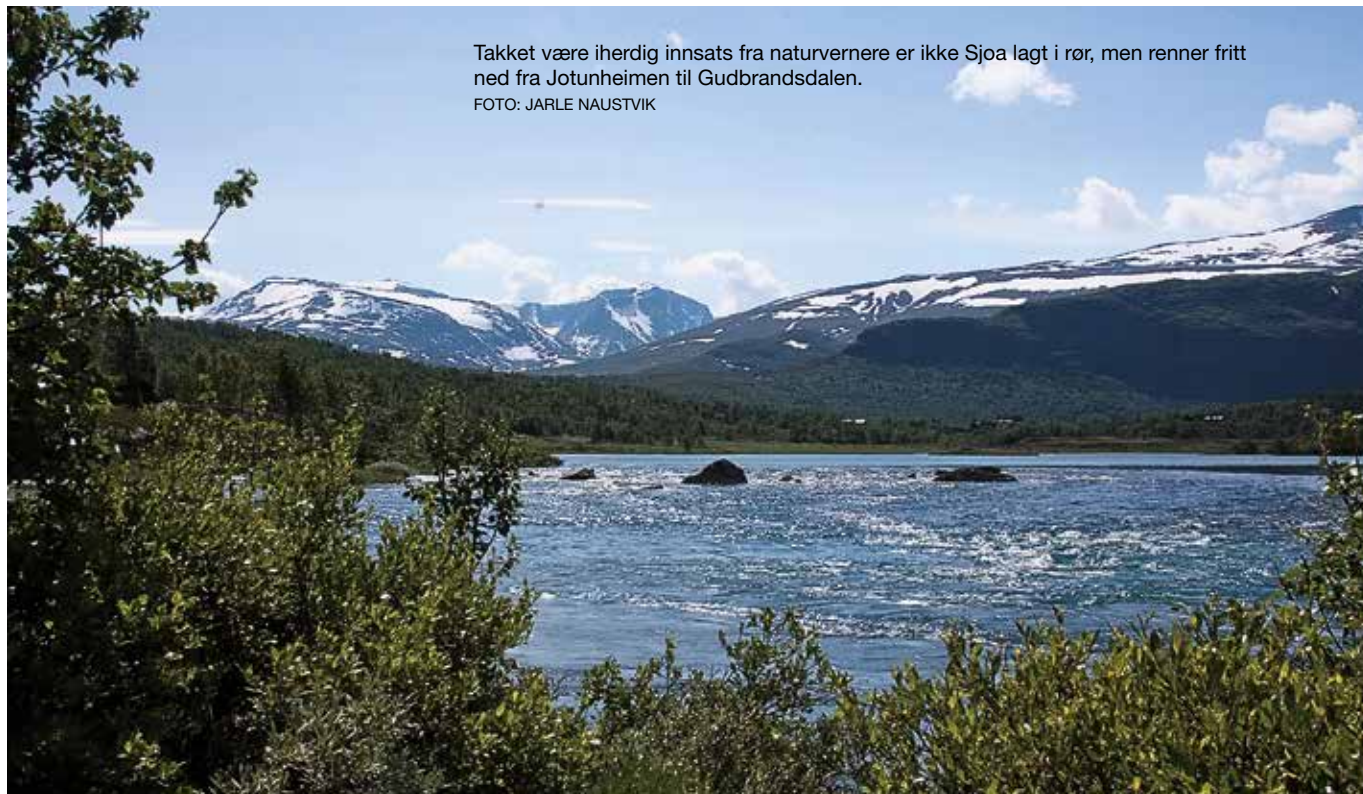
Andreas Tjernshaugen avslutter sin beretning om gasskraftkampen med et hjertesukk: «Det som virker temmelig sikkert, er at det fortsatt er mange år til norske politikere slutter å krangle om gasskraftverk.» De ordene er like gyldige i dag som i 2007.

Friluftsrådernes Landsforbund hyller og gratulerer Naturvernforbundet med 100 års innsats for norsk natur. Vi takker for alle små og store naturperler som er tatt vare på. Vi gleder oss over muligheter til rike friluftsopplevelser – og veit at de ikke kommer av seg sjøl. Mye tyder dessverre på at Naturvernforbundets tydelige og kompromissløse innsats for miljø og naturvern lokalt, nasjonalt og globalt blir minst like viktig i framtida. Lykke til!

Morten Dåsnes

Friluftsrådernes Landsforbund

Takket være iherdig innsats fra naturvernere er ikke Sjoa lagt i rør, men renner fritt ned fra Jotunheimen til Gudbrandsdalen.

FOTO: JARLE NAUSTVIK

Elveredderne i Oppland

Statkraftverkene ville tvinge Otta med alle sideelver over til Vestlandet og utføre massive inngrep i Jotunheimen og Breheimen. Men de skulle ikke få gjøre det uten kamp. Naturvernerne i Oppland rustet seg til strid for elvene sine.

Tekst: KÅRE OLERUD OG LARS HELLING
REDAKSJONEN@NATURVERNFORBUNDET.NO

Oppland, 1974:

Fredrik Heitkøtter sitter bak skrivebordet hjemme. Han leser manuskriptet sitt en siste gang. – Joda, argumentene er sterke og holder vann faglig, konstaterer han.

Men det store spørsmålet er, vil de holde vann unna rør?

Med manuskriptet og lysbildekassettene trygt plassert i sekken henter han broren Normann, og sammen setter de kurs for årsmøtet og vassdragstreffet til Oppland Naturvern, eller Naturvernforbun-

det i Oppland som fylkeslaget heter i dag. Året er 1974, og kampen for Jotunheimen er i gang for fullt.

VARIG VERN

En seier var allerede bokført. I 1970 la Norges vassdrags- og energidirektorat fram planer om regulering av elva Sjoa og møtte for første gang motbør. I Heidal skrev samtlige innbyggere under på et opprop for varig vern av Sjoa. Naturvernerne hadde sterk folkelig støtte. Lokalpolitikere og fylkesting ville ha rask utbygging, men tapte. I 1973 behandlet Stortinget den første verneplanen for vassdrag. Hele Sjoa-vassdraget med Gjende ble varig vernet.

«GROTESKE PLANER»

NVE ga ikke opp og la samme år fram planer – groteske planer, mente natur-

«Vi må leve med forandringer og er kanskje rett ut produkter av forandringer, men vi vet ikke alltid – vi kan ikke alltid vite – hvilke forandringer som er livsviktige og hvilke som leder til døden.» Dette konkluderer den amerikanske miljøhistorikeren Donald Worster med i boken «Nature's Economy: A history of Ecological Ideas.» Naturvernforbundet er organisasjonen som ivaretar vår tids utfordringer. La oss håpe at Naturvernforbundet fortsetter å være en foregangsorganisasjon i møtet med de store forandringene vi står overfor i dag.

Harald A. Nissen

Nasjonal talsperson for Miljøpartiet De Grønne
Bystyrerepresentant for MDG i Oslo bystyre

FOTO: MONICA LOVDAHL

Fakta

Naturvernforbundet i Oppland

ARBEIDER NÅ MEST MED

- Motorferdsel i utmark
- Rovdyr
- Vern av vassdrag
- Villrein

AKTUELL LINFO

Antall lokallag: 8

Leder: Paul Lindviksmoen

E-post: oppland@naturvernforbundet.no

HISTORIE

Stiftet: 20. november 1966, Oppland naturvern

Første leder: Alv Kveberg, fylkesidrettskonsulent

Viktige saker:

- Vassdragsvern: Sjøa – vernet 1973, Gjende – vernet 1973, Øvre Otta – delvis vernet 1993
- Jotunheimen nasjonalpark, opprettet 1980
- Prosjekt Miljøvennlig OL (PMOL) 1989 – 1994
- Første fylkeslag med lokallag i alle kommuner i 1993. Senere har tallet variert.
- Ormtjernkampen, Norges minste nasjonalpark. Vesentlig utvidet i 2011 med nytt navn Langsua nasjonalpark.

Fakta

Opplands elevereddere – noen sentrale aktører

- Fredrik Heitkløtter og Jon Sylte, spilte viktige roller også nasjonalt
- John Tvedt, Jotunheimen
- Bjørn Høitomt og Lars Helling, Dokka/Etna
- Per Steinar Løkken, Øvre Otta

vernere – for Norges største naturinngrep med kraftutbygging i Jotunheimen/Breheimen. Bortsett fra vernede Sjøa omfattet planene utbygging av nær sagt hver eneste elv og større bekk. Eksempelvis skulle Otta med alle sideelver føres over til Vestlandet og bygges ut sammen med vassdraga i Stryn.

NATURPERLENE MÅTTE BEVARES

Det er dette fylkeslagets årsmøte i 1974 skal drøfte. Fredrik setter fra seg sekken. Han og Normann hilser på Hans Agneberg, Lars Helling, Jon Sylte og Per Steinar Løkken. Møtet begynner. Gjennom innledninger og debatter, innlegg for innlegg blir naturverdier belyst, argumenter formulert og finslipet og strategi utmeislet. De drar på befaringer i Bøverdalen og Skjåk. Alle erkjenner at utfordringen er formidabel, men kampviljen gløder.

– Naturperlene i Jotunheimen og Breheimen må bevares. For oss selv, og for våre etterkommere.

BRED ALLIANSE

Et ledd i strategien var, i samarbeid med Norges Naturvernforbund sentralt, å bygge opp arbeidsgrupper i alle kommunene. Samtidig ble det stiftet lokallag av Naturvernforbundet i Ottadalskommunene. En annen og viktig del var å samarbeide og bygge allianser. Dette gjaldt naturvernvenner i Sogn og Fjordane, men også krefter utenfor miljøørsla som hadde felles holdninger og interesser. Det hver-

ken Fredrik eller de andre ildsjelene (se faktaboks) den gang kunne ane, var at de hadde startet et maratonløp der målsnora først kom i sikte to årtier etter med utvidelsen av Verneplan IV for vassdrag i 1993. Og da var det bare halv seier for Øvre Otta. I 1999 vedtok Stortinget halv utbygging av Øvre Otta, og mange verdifulle sideelver ble spart.

Elveredderne i Oppland må holde be-

redskapen oppe og rykke ut når kraftfokuserte hjerner ypper til omkamper. Og nye kamper ble det, både i 2005 og 2008. Da ble det brukt utradisjonelle virkemidler; en storstilt kulturkveld i Universitetets aula og en budstikkestafett der blant andre langrennslandslaget med Vegard Ulvang i spissen stilte opp for Øvre Otta. Øvre Otta er delvis utbygd, det kunne vært mye, mye verre.

– Hva hadde skjedd om vi ikke hadde tatt opp kampen for Jotunheimen, Gjende, Sjøa og Øvre Otta? Det har vi spurt oss om flere ganger, forteller en av elveredderne.

– Svaret er: Da ville disse vassdragene gått i rør. Da hadde landskapene mistet livsnervene sine.

«OL – feil satsing!»

Naturvernforbundet og Natur og Ungdoms kamp under slagordet «OL – feil satsing!» var tapt da vinter-OL i 1994 ble lagt til Lillehammer. Den nye strategien ble å bruke OL til å skape økt miljøbevissthet ved store idrettsarrangementer. Redskapet ble Prosjekt Miljøvennlig OL (PMOL) 1988-1995. Med et samlet budsjett på rundt 5 millioner kroner, var det Naturvernforbundets til da største prosjektsatsing. Et viktig resultat var at Den Internasjonale Olympiske Komité vedtok at framtidige søkerbyer skulle velges ut også etter miljøkriterier. PMOL ble i 1994 tildelt FNs miljøpris «Global 500» sammen med samarbeidspartnerne Lillehammer olympiske organisasjonskomité (LOOC) og Miljøverndepartementet.

FOTO: BERIT ROALD

I et land der kultur, økonomi og nasjonalfølelse i stor grad er knyttet til vill og vakker natur, er naturvernsspørsmål alltid viktig. Ikke bare reiselivsnæringen vil at natur- og kulturlandskapet bevares, hele næringslivets konkurransekraft er i økende grad knyttet til miljøeffektiv utnyttelse av naturressursene. Naturvernforbundet er en viktig premissleverandør. Sammen må vi finne balansen mellom bruk og vern. NHO gratulerer jubilanten.

Kristin Skogen Lund
Adm. Direktør, NHO

Våtmark til besvær

Historien om Åkersvika er historien om hvordan kampen for verneområdene ikke tar slutt når de er vernet, men må tas igjen og igjen. Utbyggingspress truer stadig Mjøsas fuglehovedstad.

Tekst: MARIUS LUNDBY
redaksjonen@naturvernforbundet.no

Åkersvika naturreservat ligger i Hamar og Stange kommuner, og har vært fredet i mer enn 40 år. Våtmarksområdet grenser mot det gamle kulturlandskapet Åker, mot Mjøsa, Hamar by og Ottestad i Stange. Det består av to elvedeltaer som muner ut i den grunne Åkersvika ved Mjøsa. De næringsrike sedimentene i grunnen og kulturlandskapet elvene renner gjennom gir rik bunnfauna og stor variasjon av vegetasjonstyper. Vegetasjonen og mudderbankene i deltaet gjør området viktig som hekkebiotop og rasteplass for trekkfugl.

TREKKFUGLENES VEIKROER

Åkersvika danner sammen med Nordre Øyeren og Øra en linje i trekkruta mot hekkplassene nordover for mange arter av vadefugl og ender. Disse områdene er trekkfuglenes veikroer. Det er til nå observert mer enn 220 fuglearter i Åkersvika. Varierende vannstand og regulering av vassdrag påvirker beiteforholdene for fugl. Etter at nåværende regulering av Mjøsa hevet vannstanden allerede fra august, er høsttrekket sterkt redusert, og det er nå vårtrekket som er av størst betydning. Åkersvika er også viktig for fiskebestanden i Mjøsa. 16 av de 19 fiskeartene som finnes i Mjøsa gyter her. Det er registrert en lang rekke rødlistearter, av disse er flere sterkt utrydningstruet.

MAGNET FOR UTBYGGING

Det kan nesten se ut som om vernestatus har gjort området til en magnet for utbygging. Byggingen av E6 var planlagt før opprettelsen av naturreservatet kom. Reservatets grenser ble trukket opp slik at de tillot motorvegtraseen å gå gjennom, dele opp og delvis skille Flagstaddeltaet fra resten av området. Senere lot en også riksveg 25 krysse E6 og gå i bro over re-

Fakta

Naturvernforbundet i Hedmark

JOBBER NÅ MED

- Rovdyr
- Bevaring av Einunndalen
- Utbygging av E6
- Skogvern
- Villrein
- Byutvikling

NØKKELINFO

Antall lokallag: 4
Leder: Hege Sjølie
E-post: hedmark@naturvern.no

HISTORIE

Stiftet 4. desember 1968
Første leder: Erik Holager, byveterinær.

Viktige saker:

- Åkersvika
- Skogvern
- Rovdyr
- Vassdragsvern

servatet. Sammen med tilknytningen til Stangevegen utgjør dette en tungt belastet trafikkmaskin omsluttet av naturreservatet på flere sider.

SJØFLYPASS OG IKEA

Etter at Miljøverndepartementet i 1972 vedtok fredning, ble området mellom Hamar by og Åkersvika regulert til industriformål. For å utvide industriområdet ville bygningsrådet i Hamar i 1974 bygge en kunstig halvøy på 300 mål ut i vika. Den store utfyllingen ble stanset av en utvidelse av reservatet.

Ideen om å bygge et søppelforbrenningsanlegg ute i vika har vært spesielt standhaftig. Ideen dukket først opp mot

slutten av 70-tallet, gikk igjen i forskjellige versjoner utover 80-tallet, og dukket opp for siste gang i 1993. Andre utbyggingsplaner som ikke har blitt realisert er containerterminal, småbåtmarina, sjøflyplass og IKEA-varehus. Noen prosjekter har likevel blitt realisert, slik som Viking-skipet. Det ble bygget på en utfylling av mudderbankene i Åkervika og utløste behov for bygging av en forbindelsesveg, Stangevegen-avkjøringen fra E6.

BIT FOR BIT

E6 skal også utvides til firefelts motorveg. Prosessen om trasévalg for utvidelsen har vært lang og omfattende over mange år inntil Miljøverndepartementet i 2013 godkjente at utvidelsen til firefelts motorveg kunne gjøres ut i området som fra før av var vernet som naturreservat.

De fleste utbyggingssakene i Åkersvika dreier seg ikke om bygging inne i selve reservatet. Men buffersonen mot det fredede området er tynn (40 meter) og utbygging inntil denne påvirker derfor førings- og hekkeområdene for fugl. Forurensning og fysiske endringer vil over tid føre til økologiske endringer. Dette er brudd både med intensjonen for fredning og med Ramsar-konvensjonen. Det er meningsløst å frede et naturreservat for så å, bit for bit, redusere dets økologiske kvalitet. Dette kan true respekten for vernet natur i det hele.

UVISS FREMTID

Årsaken til at Åkersvika naturreservat aldri har fått tilstrekkelig respekt lokalt er nok sammensatt. Men noen årsaker virker tydeligere enn andre.

1) Reservatforskriften tillot vegbygging/vedlikehold og grensene ble trukket slik at arealet ble delt av en motorveg. Dette har gjort at mange aldri har godtatt området som «uberørt natur».

2) Gradvis inngrep har banet vegen for nye inngrep. I planarbeid og debatt

Åkersvika er et smykke av et våtmarksområde ved Mjøsa, og en av fuglenes viktigste "veikroer". Men den trues stadig av utbygging. Nå er det utvidelse av E6 som er på tarppene.

FOTO: LARS MEHLUM

framstilles oftest den isolerte effekten av foreslåtte utbygging som ubetydelig. I neste hånd blir forrige utbygging argument for å fortsette «siden skaden allerede er skjedd».

3) Konsekvenser som «økologiske endringer» har liten forståelse lokalt. At inngrep på sikt kan føre til endring av fugletrakk og utryddelse av arter, kan gjentas og gis belegg i det uendelige, men blir stort sett oppfattet som underordnede argument.

4) Våtmark ser «unyttig» ut. Selv om våtmarksområder har særskilt høy verdi som i økologisk sammenheng oppfattes disse ofte som unyttige hinder for utvikling.

Åkersvikas fremtid er uvis. Utvidelsen av E6 kan bli dråpen som gjør at området ikke klarer å holde på sin naturverdi. Naturvernforbundet i Hedmark vil fortsette å kjempe for naturen i Åkersvika.

Skogvernarbeid i Hedmark

Hedmark er selve skogfylket i Norge, her finns storskogene i taigabeltet. Velkjente navn som Finnskogen, Femunden, Ljørdalen, Rendalen, Imsdalen og Atndalen klinger godt i et naturhjerter. Et storslått og vidt utsyn høyt over skoglandskapet tåkelegger imidlertid inngrepene som det enorme nett av skogsbilveier, plantasjeskog, store flatehogster, homogene plantefelt, dype hjulspor og snauhogd kantvegetasjon langs vassdragene utgjør. Det er viktig at naturmangfoldloven fungerer for skog, siden så mye av naturmangfoldet finnes her. Sensommeren 2013 hadde Naturvernforbundet sitt vellykkede skogverntreff i områder med intakt gammelskog. Alle fikk se rødlistede arter. Noen deltakere var lykkeligere enn

andre, for på noen få meters avstand fikk de se en bjørn komme svømmende inn mot i land, og som fortsatte uanfektet inn i skogen. Det gjorde stemningen upåklagelig rundt kveldsbålet.

Det er alvorlig når Statskog hogger i skog som er i en verneprosess. Statskog må bli en spydspiss på et bærekraftig skogbruk og verne langt mer skog i Hedmark, i stedet for å hogge seg ut av naturverdiene. De må bidra til et miljøviktig løft av skogbruket og profilering av det, inkludert lov og vern. Statskog har skogarealer i Hedmark som vil kunne bidra til å bøte på det ubotelige.

Gjermund Gjestvang

Naturvernforbundet i Hedmark

FOTO: MONA NORDØY

Kjære alle i Naturvernforbundet! Gratulerer med 100 år i kamp for naturen.

Eg er svært takksam for dei kampene de har kjempa på vegne av alle oss som burde kasta oss like aktivt inn i kampen! Naturvernforbundet er jo den miljøvernorganisasjonen i Norge som har gjort mest for det klassiske naturvernet, og dette er viktig å minna oss om i dag, for nettopp dette vernet er ironisk nok truga av den store klimakampen som me jo alle er einige i å kjempa.

Vissa om at vannkraft og vindkraft fører til mindre utslepp av klimagassar, gjer no at mange som er opptekne av å verna naturen ser seg tvunga til å øydeleggja dei ville fossane våre, dei frie elvane og endra det norske kulturlandskapet på ein dramatisk måte. Eg vil bruka jubileumshel-singa mi til å minna om ansvaret me alle har for det klassiske naturvernet, og be om at dette ikkje vert gløymt på vegen mot eit betre klima!

Herborg Kråkevik

En blå tråd

Vassdragsvernet går som en blå tråd gjennom Naturvernforbundets historie. Norsk elvenatur er unik. Mye av den er utbygd, og gir oss ren kraft. Naturvernforbundet har alltid presset på for å redde de mest verdifulle og unike vassdragsperlene fra utbygging. Hetest ble det i Alta.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
og TOR BJARNE CHRISTENSEN
ka@naturvernforbundet.no
tbc@naturvernforbundet.no

Mardøla-aksjonen i 1970 regnes ofte som startskuddet for norsk miljøaksjonisme.

Men vern av vassdrag går helt tilbake til naturvernets barndom. I foredraget «Om naturens mindesmærker og deres bevarelse» av professor Nordal Wille, som utløste dannelsen av det som senere ble Naturvernforbundet, sa Wille:

«Industriens Fremgang har saa store materielle Fordele for Landet, at vi maa ofre meget derfor, men vi bør ialfald gjemme nogle Exempler av Fosse fra den gamle Tid, saa vore Etterkommere kan faa Anledning til at se, hvad man før

Slaget ved "nullpunktet" i Stilla, der rundt 800 naturvernere og samer ble arrestert 14. januar 1981.

FOTO: PER R. LØCHEN, NTB SCANPIX

forstod ved et Fossefald og ikke tror, at det er et Jernrør med Vand i, som kalles saa.»

VILLE BEVARE

Ideen om at norsk vassdragsnatur må bevares har stått sterkt. Allerede i 1960 tok Stortinget opp spørsmålet om utarbeidelse av en landsplan for vern av vassdrag mot kraftutbygging. To utvalg ga innstillinger, og i 1973 ble Verneplan I for vassdrag vedtatt. Denne sikret 95 vassdrag mot kraftutbygging. I 1980, midt under Altastriden, ble Verneplan II for vassdrag vedtatt. Denne omfattet hele 133 vassdrag, hvorav Alta-Kautokeinovassdraget var ett av dem. Her ble imidlertid den allerede vedtatte utbyggingen holdt utenfor. Og snart skulle den føre til de største miljøaksjonene i Norge noensinne.

SLAGET I STILLA

Det er tidlig morgen 14. januar 1981. Natten ligger fortsatt som et teppe over Stilla i Alta. Aksjonistene har slått opp en leir med telt og lavvoer, det såkalte nullpunktet, på veien opp til den planlagte demningen. Det er iskaldt. Mange fryser der de sitter fastlenket som en levende barrikade mot anleggsmaskinene. Samer, miljøvernere og andre samfunnsengasjerte har kommet for å kjempe for elva og samenes rettigheter. I dag skal det avgjørende slaget stå.

En hær med politifolk er på vei, hele 600 mann marsjerer opp mot nullpunktet. De er kalt inn fra lensmannskontor over hele landet. Regjeringen mener alvor, hele ti prosent av Norges politistyrke er mobilisert. Aksjonistene skal fjernes. I løpet av sommeren og høsten 1980 har de greid å stanse arbeidet flere ganger. Da de igjen slår seg ned på anleggsveien er grensen nådd. Nå skal maskinene frem. Demningen skal bygges.

MÅTTE BRUKE PRESSLUFTBOR

Blant aksjonistene finner vi Naturvernforbundets nylig avgåtte leder Per Flatberg. Som ansatt i Naturvernforbundet deltok han ikke i sivil ulydighetsaksjoner, men nå er han fri til å være med.

– Jeg var inne i islavvoen til filosofen Sigmund Kvaløy Setreng. Politiet hadde holdt på en time og måtte ta i bruk pressluftbor for å komme igjennom. Vi satt der ti-femten stykker. Da den første politimannen ramlet inn, reiste bare Sigmund

Rjukandefossen i Mørkedøla i Hemsedal får her stå som representant for de flotte fossene som er vernet i Norge. Den er lett tilgjengelig fra riksvei 52 over Hemsedalsfjellet. Elva ble vernet i Verneplan 3 for vassdrag.

FOTO: SVEIN GRØNVOLD/NN/SAMFOTO/SCANPIX

seg rolig og bød ham på krumkake, forteller Flatberg.

Politiet holder på hele dagen. De kutter lenker, bærer folk bort og botelegger dem. Cirka 800 blir arrestert, mange blir satt i varetekt. Først klokken 23.20 er de ferdige, og nå ligger veien åpen. Kort tid etter at nullpunktet er ryddet, dunderer anleggsmaskinene inn.

GRO ANGRET I ETTERTID

Nå skyter arbeidet fart, og den 110 meter høye demningen blir bygget.

– Det var et fryktelig nederlag. Vi holdt på å jobbe livet av oss i Naturvernforbundet for å hindre utbyggingen. Jeg hadde små barn på den tiden, men kom på jobb klokken syv og ble til sent på kveld. Jeg hadde lagt igjen så mye av meg ►

Godfarfossen i Buskerud er blant fossene som nå er truet av utbygging.

FOTO: ØYSTEIN ENGEN

- selv i Alta, og det var tungt å erkjenne at vi hadde tapt, sier Flatberg

I 1987 settes kraftverket i drift. Men aksjonistene skal likevel få et plaster på såret. I 1989, bare to år etter åpningen, går statsminister Gro Harlem Brundtland ut offentlig og innrømmer at utbyggingen var nødvendig.

TAPET BLE SEIER

– Vi tapte kampen om Alta, men den før-

te til at andre vassdrag ble reddet. Ingen hadde særlig lyst på en gjentakelse. Saken fikk også konsekvenser for gasskraftsaken høsten 1997, da byggingen av gasskraftverket på Kårstø ble utsatt for å unngå aksjoner. Jeg tror fortsatt myndighetene frykter Alta-lignende aksjoner i striden om olje i Lofoten, sier Flatberg.

For ham var imidlertid ikke saken over da aksjonene opphørte. Sammen med de tre andre lederne i Folkeaksjonen, Alfred

Nilsen, Tore Bongo og Sven Suhr, blir han tiltalt og dømt som oppvigler i 1983. Det er første gang siden andre verdenskrig at oppviglerparagrafen blir tatt i bruk.

– Det var for å statuere et eksempel, men jeg er virkelig stolt av den dommen, sier Flatberg.

FLERE VERNEPLANER

Alta-saken fikk store ringvirkninger, både for samenes stilling i det norske samfunnet og for natur og miljøvern, spesielt vassdragsvern. Det var klart at det fortsatt var mange vassdrag som ikke var vernet, som det ville være svært kontroversielt å bygge ut. I forberedelsen av Verneplan III for vassdrag ble universitetene trukket med i større grad, og i 1986 ble 46 nye vassdrag vernet. Blant disse fant man Gaula, Forra, Driva, Atna og flere andre vassdrag der det eksisterte konkrete planer for utbygging. Verneplanene ble komplettert med Verneplan IV i 1993 (med blant annet Rauma, Tovdalsvassdraget, Lomsdal/Visten og Saltdal). Verneplanene er senere supplert i 2005 og 2009 (Vefsna).

KAMPEN ER IKKE OVER

Bak mange av de vernede vassdragene skjuler det seg årelang kamp om elvenaturen. Mange av Naturvernforbundets lokallag er tuftet på kamp mot utbygging av vassdrag, noe som gjenspeiles i fylkeslagsreportasjene i dette jubileumsmagasinet. Men vassdragskampen er ikke over. I fjor utropte Naturvernforbundet 12 vassdrag som må vernes. Nå eksisterer det planer for å bygge ut fem av disse: Lågen/Nedre Otta, Einunna, Godfarfoss, Vigdøla og vassdragene som renner ut i Ullsfjorden.

– Med over 800 søknader på bordet må Regjeringen i alle fall sørge for å stanse de prosjektene som gjør størst skade på de elvene vi har igjen. Vi står i fare for å bygge ned svært verdifulle vassdrag. Nå må bremsene settes på. Dessuten bør subsidiene til ødeleggelse av sårbar elvenatur erstattes av økt støtte til energieffektivisering, sier leder Lars Haltbrekken i Naturvernforbundet.

Deler av artikkelen er tidligere publisert i Natur & miljø 1-2011.

Kjære Naturvernforbundet,
Gratulerer med 100 års arbeid for å beskytte naturen og miljøet vårt. Naturvernforbundet har bidratt til å forme Norge og Statoils tilnærming til en ansvarlig utvikling av naturressurser og vi ser fram til videre diskusjoner om vår klima- og energiframtid.

Med vennlig hilsen
Helge Lund
Konsernsjef, Statoil

FOTO: TROND ISAKSEN, STATOIL

Fakta om Naturvernforbundet

Generalsekretærer i Naturvernforbundet

1963-1978: Magne Midttun
 1978-1980: Per Flatberg
 1980-1987: Torbjørn Paule
 1987: Rolf Sørli
 1987-1988: Thor Midteng
 1988-1990: Jørn Siljeholm
 1990-1994: Dag Hareide
 1995: Helene Bank (fungerende)
 1996-1998: Terje Kronen
 1998-1999: Kåre Olerud (fungerende)
 1999-2002: Jørund Ubøe Soma
 2002-2006: Tore Killingland
 2007: Jan M. Vevatne
 2007-2012: Jan Thomas Odegard
 2012-nå: Maren Esmark

Jan Thomas Odegard.

FOTO: KRISTIAN SKJELLUM AAS

Medlemstall i Naturvernforbundet

1914: 41
 1920: 299
 1930: 675 ¹⁾
 1940: 679 ²⁾
 1950: 406 ³⁾
 1960: 734
 1970: 6274
 1980: 36 410 ⁴⁾
 1990: 54 414 ⁴⁾
 2000: 17 155
 2010: 19 572
 2014: 20 346

- 1) Uten Trøndelag og Nord-Norges kretsforening, som ikke er nevnt i gjeldende årsmelding
- 2) Uten Vestlandske, Trøndelag og Nord-Norges, som ikke leverte medlemstall ved årsmelding grunnet «de gjeldende forhold» (krigen).
- 3) Kun de som er oppgitt i leverte årsmeldinger. Blant annet Vestlandske leverte ikke.
- 4) Inkludert Natur og Ungdom.

Naturvernforbundets ledere

1916-1920: Hjalmar Broch
 1920-1924: Thorbjørn Heyerdahl
 1924-1925: Jens Holmboe
 1925-1935: Kristen Gran Gleditsch
 1935-1945: Adolf Hoel
 1945-1946: Gunnar Horn
 1946-1947: Nils Onsager
 1947-1948: Werner Werenskiold
 1948-1951: Fridtjov Isachsen
 1951-1956: Hjalmar Broch
 1956-1963: Thorvald Kierulf
 1963-1969: Anders Hagen
 1969-1972: Odd Lohne

1972-1978: Ragnhild Sundby
 1978-1981: Hans J. Engan
 1981-1983: Per Olav Tveita
 1983-1984: Ragnhild Sundby
 1984-1987: Honoria Bjerknes Hamre
 1987-1989: Erik Solheim
 1989: Eirik Wærner (fungerende)
 1989-1991: Ragnar Vik
 1991-1993: Arild Ådnem
 1993-1995: Stein Malkenes
 1995-1998: Heidi Sørensen
 1998-2005: Erik Solheim
 2005-nå: Lars Haltbrekken

Fra venstre: Magne Midttun, leder Lars Haltbrekken og Erik Solheim.

FOTO: NATURVERNFORBUNDET

Æresmedlemmer i Naturvernforbundet

1925: Thorbjørn Heyerdahl
 1963: Thorvald Kierulf
 1967: Mikkjel Fønhus
 1969: Ove Arbo Høeg
 1978: Sigvald Normann-Hanssen
 1983: Oscar Breien
 1984: Ragnhild Sundby
 1984: Nils Borchgrevink
 1993: Magne Midttun

1997: Rolv Egelandsdal
 1997: Jon Østeng Hov
 2001: Kjell Baalsrud
 2003: Per Flatberg
 2003: Ragnar Vik
 2007: Thor Midteng
 2007: Erik Solheim
 2013: Honoria Bjerknes Hamre
 2013: Vigdis Siri

Per Flatberg.

FOTO: KRISTIAN SKJELLUM AAS

Vigdis Siri.

FOTO: NATURVERNFORBUNDET

Svalbardekspedisjonen 1907. Blant elleve menn, står Hanna der i hvit blondeskjorte og lue med lange dusker. Bak: Rittmester Gunnar Isachsen, skipper Jacobsen, stud. real Hanna Resvoll-Holmsen, og assistent Strengenhagen. I midten: Assistent Håvimb, islos Svendsen, maskinisten, cand. real. Adolf Hoel og kokken. Foran: Den franske maleren Louis Tinayre og to matroser.

FOTO: NORSK POLARINSTITUTT

En grønn pionér

I organisasjoner og sosiale bevegelser er det alltid noen som står frem som særlig aktive og engasjerte. Slik også i Naturvernforbundets tidlige fase, da organisasjonen het Landsforening for naturfredning i Norge. Da markerte Hanna Resvoll-Holmsen seg som en ildsjel.

Tekst: BREDO BERNTSEN

Hun var født i Vågå i 1873, men vokste opp i hovedstaden da faren hadde fått arbeid der, og flyttet dit med hele familien.

Hanna ble som ung gift med en gårdbruker i Østerdalen og fikk en sønn der. Men det ble et kort, ulykkelig ekteskap. Hun ble skilt og forlot mannen og en sønn som var odelsgutt. Men kontakten med sønnen holdt hun vedlike.

FORSKNING

Tilbake i Kristiania tok hun først latinarium og satset så på realfagstudiet, hvor botanikken ble hennes spesialfelt. Det gjorde forøvrig også hennes litt eldre søster Thekla. Med støtte fra den arktisk

interesserte fyrst Albert I av Monaco, besøkte hun Svalbard i 1907 og 1908. Hun lå alene i telt i ødemarken og botaniserte med rifle på ryggen. Hanna tok også yp-

Hanna Resvoll-Holmsen var Norges første moderne natur- og miljøverner. Hun var glødende opptatt av å bevare naturen på Svalbard, og var viktig i arbeidet for naturfredningen på øyriket.
FOTO: NORSK POLARINSTITUTT

perlige fargefotografier i det høye nord – som den første. Resultatet av det hele ble en hovedoppgave skrevet på fransk (!): Les Observations Botaniques de la Campagne Scientifique de S.A.S. le Prince Albert Ier de Monaco. La Mission Isachsen au Spitsberg 1907. I 1910 tok hun, som eneste kvinne, sammen med ni andre, realfageksamen. Hun var da suverent best av dem alle med Udmerket godt (1.40) i hovedfaget. Året etter giftet hun seg med sin gamle studiekamerat, geologen Gunnar Holmsen.

Hva så? Jo, mer forskning måtte til – og hun var den første i Norge som benyttet seg av matematiske eller statistiske metoder i studiet av plantesamfunnene. Det var særlig fjellvegetasjonen som in-

teresserte henne. Flere vitenskapelige studier ble etter hvert gjennomført og trykt. I 1915 ble hun universitetsstipendiat. De omfattende studiene fortsatte, og i 1920 oppsummerte hun et mangeårig feltarbeid i et svært verk på 260 sider: Om Fjeldvegetationen i det Østenfjeldske Norge. I 1921 ble Hanna dosent i plantegeografi. Som underviser ble hun berømmet for sine pedagogiske evner med sine «huskevers» og sin bruk av lysbilder.

KAMPEN FOR VERN AV GJENDE OG SJOA

Det var i 1916, under studier i Jotunheimen, at den dyktige botanikeren fikk nyss om at det forelå hemmelige planer om utbygging av Gjende og Sjoavassdra-

Kjære Naturvernforbundet, gratulerer med 100-årsjubileet! Naturvernforbundet har gjennom 100 år vært en viktig pådriver for et bedre miljø. Dere har holdt fast ved det dere kjemper for – det klassiske naturvernet – og samtidig fulgt med i utviklingen og vært i forkant av viktige miljøproblemer.

Naturvernforbundet har en demokratisk forankring som gjør at synspunktene deres har stor tyngde hos oss. Kombinasjonen av lokal, nasjonal

og internasjonal kompetanse og engasjement er imponerende.

Ofte er vi enige og jobber for felles mål, men vi har ulike roller. Noen ganger er dere kritiske til oss og ønsker at vi skal gå lenger i å beskytte miljøet. Det er vi glade for! Vi trenger dere som vaktbikkje. Hold på engasjementet og lykke til de neste 100 årene!

Ellen Hambro,
miljødirektør i Miljødirektoratet

get. Det førte henne inn i en aktiv naturvernfasen som skulle vare hele livet ut. Da startet hun en tilsynelatende fåfengt kamp mot selve den nye tidens modernitet og fremskritt med kraftutbygging som selve symbolet. Sjelden i vår historie har noen arbeidet så iherdig for å forhindre at et viktig naturområde skulle ødelegges. I årene fremover brukte hun alle de virkemidler hun kunne for å forhindre at Gjende og Sjudalen ble maltraktert: Avisinnlegg, artikler, dikt, foredrag, fotografier og – ikke minst – direkte kontakt med organisasjoner, stortingsfolk og statsråder.

Ja, hun var som en hel pressgruppe alene. Slik ble hun vår første moderne natur- og miljøverner! Hun aktiviserte den nye naturfredningsforeningen – der hun snart selv ble ivrig medlem. I Turistforeningens årbok for 1917 skrev hun for eksempel et lengre innlegg – i form av en artikkel med tilhørende fotografier hun selv hadde tatt – om Gjendes skjønnhet og hva som truet den berømte fjellsjøen: «Der fôr som en skræk i mig ved det eventyrlige syn – en skræk for at industriens lange, knoklede arm skulde stikke seg herind mellem fjeldene og øse av Gjendes smaragdgrønne vann». Protestene kom etter hvert fra flere hold. Og da reguleringen i Jotunheimen ble sluttbehandlet av Stortinget i 1924 ble det bestemt at Bygdin og Vinstra skulle utbygges; Sjøa og Gjende ble holdt utenfor planene. (Disse naturperlene fikk for øvrig formelt varig vern i 1973).

FJELLSKOGEN OG SVALBARDFREDNING

Som etablert forsker var det også fjellskogen Hanna interesserte seg for. Der foregrep hun debatten i våre dager om

Den 4. juli 2009 ble minnesteinen over Hanna Resvoll-Holmsen avduket av bestyrer på Gjendesheim, Bjørg Vole. Her sammen med initiativtager Bredo Berntsen. Minnesteinen er laget av skulptøren Øystein Bernhard Moberaten.

FOTO: PER FLATBERG

betydningen av biologisk mangfold – med det hun kalte «naturskogens rike nyanseering». Hun glemte heller ikke sin tid i unge dager som forsker på Svalbard. Blant annet utga hun den første boken om Svalbards flora på J.W. Cappelens forlag i 1927. Hun og geologen Adolf Hoel tok mange grep for – via naturfredningsforeningen – å få fredet den nordvestligste delen av Spitsbergen som nasjonalpark. Det lyktes ikke, men en botanisk fredning fikk de til. Ved kongelig resolusjon av 26. februar 1932 ble det endelig fredet to større områder av botanisk verdi. Her skulle man sikre at mange av de sjeldne

og hardføre arktiske plantene på Svalbard skulle få et sikkert og varig voksested.

FORTSATT VERNEENGASJEMENT

Fra 1921 til 1924 var den ivrige botanikeren vararepresentant til styret i Østlandske kretsforening for naturfredning i Norge – fra 1924 og til 1940 var hun styremedlem. Der var hun engasjert med mange vernesaker. Fra 1928 til 1931 var hun i tillegg først redaksjonssekretær, og så redaktør for foreningens blad Norge. Tidsskrift om vårt land. Reiseliv, Turistvesen, Natur, Folkeliv. Her skrev hun selv flere artikler illustrert med fine svart/hvitt fotografier hun selv hadde tatt. Men all denne innsatsen kostet henne meget – og det er påtagelig at etter 1930 var det stort sett slutt på hennes hyppige avisartikler, men fortsatt kom det enkelte fagarartikler. Og hver sommer reiste hun stadig rundt om i Norge. Så sent som i 1939 viste Hanna den gamle gløden da Naturfredningsforeningen fylte 25 år. Da skrev hun et lengre, morsomt dikt med økologisk tilsnitt. Slik lød det første verset:

Da jorden lå nyskapt fra Skaperens hånd
fikk mennesket det hele å styre;
foruten en sjel blev det også gitt ånd,
der skjenket det evner så dyre.

Det kunde da tyde den hellige lov:
å bruke det hele med lempe,
men ikke behandle naturen med rov
og sig selv som en drabelig kjempe.

Men på dette tidspunkt var Hanna utslitt og svekket. Hun led lenge av en smertefull sykdom osteomalaci, og døde 13. mars 1943. Professor Erling Christophersen sa i sin minnetale i Vitenskapakademiets matematisk-naturvitenskapelige klasses møte 26. mai 1944: «Hanna Resvoll-Holmsen var en ildsjel. Hun sparte aldri seg selv og var aldri redd for bryderi, og gikk med glød inn for de oppgaver hun satte seg. Hun var besjelet av en dyp og varm kjærlighet til Norges natur, og hennes forskergjerning har båret rike frukter både til forståelsen av vår natur og til dens bevarelse.»

Sommeren 2009 ble det, på undertegnede initiativ, reist en minnestein ved Sjøas utløp fra Gjende, for å hedre denne dyktige botanikeren og naturvernpi-néren.

Jeg vil gjerne få lov til å gratulere Naturvernforbundet med 100 år i miljøet og naturens tjeneste. Dere har jobbet med et vidt spekter av saker gjennom disse årene, og har vært en betydelig stemme i den offentlige debatten. Jeg ønsker dere lykke til i det videre arbeidet, og håper dere får en fantastisk feiring og markering av de første 100 årene.

Siv Jensen

Finansminister og leder av Fremskrittspartiet

FOTO: RUNE KONGSRO

OSO Hotwater varmtvannsberedere **-ditt beste miljøvalg**

10
års
Garanti

eco
Foam
OSO HOTWATER TECHNOLOGY

Green Globe
system

Verdensledende kvalitet
produsert i Norge

OSO Hotwater AS er markedslederen i Norge som alltid har hatt en svært høy miljøprofil. Bedriften øremerker 5% av fortjenesten hvert år til miljøarbeid, og har blitt tildelt flere prestisjefylte miljøpriser bl.a. 'Beste miljøbedrift i Skandinavia' og hedersprisen 'Glassbjørnen' fra GRIP. Det fokuseres på miljøvern i både materialvalg, produksjonsprosesser og i selve produktene, som kan resirkuleres 100%.

- Kvalitet i toppklasse med svært lang levetid
- Isolert med OSO ECO Foam skumisolasjon, sparer strøm
- Produseres i Norge i fabrikk med miljøtanken i sentrum
- Hele berederen kan 100% resirkuleres
- Meget energieffektive produkter med 10 års garanti

Think.
Future

Besøk oss på
www.oso.no

built on trust™

**Nature has its own rules.
We simply shape our ships to follow them.**

www.vard.com

VARD™
a Fincantieri company

Fra Naturvernforbundets historie

1981

Cirka 800 aksjonister arrestert i Alta.

Den 14. januar 1981 ble cirka 800 personer arrestert i Stilla, fordi de hadde slått seg ned som en levende barrikade mot anleggsmaskinene. Naturvernere og sa-

mer sto sammen i kampen for å hindre vannkraftutbygging i Altavassdraget, men tapte slaget. I 1987 åpnet kraftverket.

FOTO: NATURVERNFORBUNDETS ARKIV

1993

Kurt Oddekalv ekskludert.

Med overveldende flertall vedtok landsmøtet i Norges Naturvernforbund å ekskludere Kurt Oddekalv som medlem i forbundet. 92 delegater stemte for eksklusjon, bare sju stemte i mot, mens seks delegater valgte å forholde seg avholdende.

1997

Ingen gasskraft på Kollsnes.

Aksjonister hindret gasskraftverk. Uten massiv motstand fra Naturvernforbundet og en samlet miljøbevegelse, ville trolig Naturkraft satt i gang bygging av gasskraftverk på Kollsnes i Øygarden utenfor Bergen. Les mer om gasskraftsaken på side 70 og 71.

1981

Første nasjonalpark på privat grunn.

Hardangervidda ble Norges første nasjonalpark hvor over halvparten av verneområdet ligger på privat grunn. Striden om Nord-Europas største høyfjellsplatå raste på 1970-tallet. Motstanden mot vern var massiv. Naturvernforbundet hadde jobbet lenge for å bevare den store villreinstammen og den unike fjellnaturen.

FOTO: SONDRÉKV

2007

PFOS forbudt.

Etter flere år med press fra blant andre Naturvernforbundet, kom det forbud mot bruk av miljøgiften PFOS i 2007. PFOS er brukt i brannskum, allværsjakker, tekstiler og impregneringsmidler. Stoffet er svært miljøskadelig og hoper seg opp i næringskjeden.

FOTO: ROY LARSEN/
BRANNMANNEN.NO

2007

Milliarder til regnskogen.

Den 10. desember 2007 bevilget regjeringen Stoltenberg inntil 3 milliarder kroner årlig for å stanse hogst av regnskog. Regnskogmilliardene kom etter forslag fra Lars Haltbrekken i Naturvernforbundet og Lars Løvold i Regnskogfondet. De to var på klimatoppmøtet på Bali da Jens Stoltenberg slapp nyheten, og kunne feire en av Norges største miljøseire sammen.

2013

Oljefritt Lofoten, Vesterålen og Senja.

30. september 2013 ble nok en runde i striden om oljeutvinning i Lofoten, Vesterålen og Senja vunnet. Da annonserte påtroppende statsminister Erna Solberg at det ikke vil bli åpnet for oljeboring i den kommende fireårsperioden.

2008

Trillemarka vernet.

Den 5. desember 2008 ble 147,7 kvadratkilometer skog i Trillemarka-Rollagsfjell vernet som Norges største skogreservat. I mange år hadde Naturvernforbundet kjempet for saken i en opphetet strid med grunneiere og andre interesser.

FOTO: TOR BJARNE CHRISTENSEN

Hvordan vinner vi fremtidens

Naturvernforbundet har kjempet for natur og miljø i 100 år. Vi ba en økonomiprofessor, en næringslivskjendis og to miljøvernere svare på hvordan forbundet kan bidra til å vinne miljøkampen de neste 100 årene.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Farlige klimaendringer, masseutryddelse av arter og spredning av miljøgifter. Miljøutfordringene er store og vanskelige

å løse. Vi ba BI-professor Jørgen Randers, hotellkonge Petter Stordalen, Ingrid Skjoldvær fra Natur og Ungdom og Naturvernforbundets leder Lars Haltbrekken gi sine beste tips til miljøkampen i de neste hundre årene. Svarene spente fra å

organisere en europeisk massebevegelse til å utvikle sterke lokal- og fylkeslag, dokumentere effektive miljøtiltak og mobilisere folks kjærighet til naturen.

Her er svarene i sin helhet:

FOTO: NATUR OG UNGDOM

Ungdommen

Hvem: Ingrid Skjoldvær

Hva: 1. nestleder i Natur og Ungdom

Hvorfor: Fordi hun representerer verdens beste ungdomsorganisasjon

Hvordan vinne miljøkampen?

– Kombinasjonen av lokalt miljøvern og å se miljøproblemene i et globalt perspektiv vil være avgjørende for Naturvernforbundets gjennomslagskraft. Jeg tror Naturvernforbundet kommer til å vinne stadig flere miljøseire de neste 100 årene gjennom å ha sterke og robuste lokal- og fylkeslag over hele landet som hver dag viser fram de miljøvennlige løsningene og minner oss på hvorfor naturen er verdt å ta vare på.

FOTO: NORDIC CHOICE HOTELS

Hotellkongen

Hvem: Petter Stordalen

Hva: Hotelleier, eiendomsutvikler og investor

Hvorfor: Fordi han er opptatt av miljø

Hvordan vinne miljøkampen?

– Gratulerer med 100-års dagen! Naturvernforbundet gjør en viktig jobb. Noe av det viktigste er å vise frem både problemområder og løsninger slik at vi som er aktører i næringslivet kan sette fokus på de rette tinga. Vi er helt avhengig av dokumentasjon fra Naturvernforbundet og andre organisasjoner, for at vi skal bruke våre ressurser og energi på de tiltakene som har best effekt. Jeg tror på kunnskap, dialog og på samarbeid. Lykke til med de neste 100!

FOTO: ÅSA MARIA MIKKELSEN

Miljøverneren

Hvem: Lars Haltbrekken

Hva: Leder i Naturvernforbundet

Hvorfor: Fordi han nå leder Naturvernforbundet inn i forbundets andre hundreår

Hvordan vinne miljøkampen?

– Naturvernforbundets viktigste bidrag er å mobilisere folks kjærighet til naturen og omtanke for de som skal komme etter oss. De som er bitelitt bekymra for framtida, de som går på fjellet, langs elvene, de som plukker bær og sopp, de som kjenner hjertet slå noen ekstra slag når de hører fosseduren, de hører hjemme hos oss. Får vi alle dem med oss, står vi sterkere og vil vinne enda flere slag!

miljøkamp?

FOTO: JO STRAUBE

Professoren

Hvem: Jørgen Randers

Hva: Professor i økonomi på BI

Hvorfor: Fordi han tenker radikalt

Hvordan vinne miljøkampen?

– Ved å organisere en europeisk massebevegelse hvor flest mulig av Europas 500 millioner innbyggere hvert år kjøper en utslippsrett i EUs kvotehandelssystem og deretter sletter denne, slik at den ikke er tilgjengelig for andre utslippere.

Hvis 500 millioner borgere fulgte denne oppfordringen, ville det lede til sletting av 500 millioner utslippsretter per år (500 millioner tonn CO₂ per år). Dette ville i sin tur lede til at kvoteprisen ville øke kraftig i løpet av få år og gi næringslivet et kraftig incitament til videre klimakutt. Kostnaden for den enkelte borger vil være svært lav – 40 kroner per år første år, stigende til 200 kroner i tredje år. Etter det tredje året ville målet, en kvotepris over 40 euro per tonn CO₂, være nådd og kampanjen kunne avsluttes. Med andre ord: Dra i gang «The Buy and Burn Campaign»!

FOTO: IMAGEDEPOTPRO/STOCKPHOTO

Naturvernforbundet takker våre samarbeidspartnere og naturpartnere

Naturvernforbundet
100 år
1914-2014

Samarbeidspartnere

FAGFORBUNDET

NorgesGruppen

WaterCircles

Den gode sirkelen gir deg
gunstigere forsikring

Statkraft

**Cultura
Bank**

RENAS

norsk varme
Bransjeforening for miljøvennlige ildsteder og skorsteiner

Naturpartnere

SMÅ TURER ER OGSÅ STORE

Norges Biloppsamleres Forening
European Union of Automobile Recycling Associations (EUARA)

Hvis du har bil

Du kan lese mer om støtte og samarbeid med Naturvernforbundet
på vår nettside: www.naturvernforbundet.no/stottespillere

Naturvernforbundet

VIL DU VEKKE KLIMAENGASJEMENT? BLI KLIMAAMBASSADØR

Forskernes advarsler om klimaendringer blir stadig tydeligere. Samtidig er klimaengasjementet i befolkningen lavere nå enn for et par år siden. Det vil vi gjøre noe med.

Men det skjer ikke av seg selv.

Derfor rekrutterer og skolerer Naturvernforbundet og Natur og Ungdom klimaambassadører. Utvalgte personer får tilbud om deltakelse på et eksklusivt kurs i formidling av klimaendringer. I etterkant holder de foredrag for skoler og andre.

Klimaambassadørene hjelper folk å forstå sannheten og alvoret i klimakrisen og hvordan problemet kan løses.

For mer informasjon:
naturvernforbundet.no/klimaambassadører

Anders Haug Larsen,
al@naturvernforbundet.no

Neste kurs for blir 14-15. juni

Klimaambassadører er et prosjekt fra

 Naturvernforbundet

 NATUR OG UNGDOM

Prosjektet er blitt til med støtte fra

 UTDANNINGS FORBUNDET

 Norad

 Tryg

EnergiNorge

Stor fotokonkurranse

Tema: Naturglede – Vinter

For å feire 100 år med naturvern inviterer Naturvernforbundet og Norsk selskap for fotografi (NSFF) til stor fotokonkurranse. Natur gir glede, derfor har vi valgt «naturglede» som tema. Det blir fire delkonkurranser, tre vinnere går videre hver gang, og i Natur & miljø 5-2014 kårer vi vinneren av hele konkurransen. Vi har mange flotte premier!

Bildet ble sendt inn til Natur & miljø's fotokonkurranse i nummer 2-2011. Temaet var «på tur».
FOTO: ROY GREGER

Naturglede – vinter

Første delkonkurranse
Innleveringsfrist: 21. mars
Tre vinnere presenteres i Natur & miljø nr. 2-2014
Premier: Flotte og kvalitetssterke sett med ullundertøysett fra Devold.

HVA ER NATURGLEDE?

Gleden over storslagen fjellnatur, vinterkledd skog eller kanskje et lite stille tjern. Naturglede er mye, men hvordan fotograferer man glede? Den utfordringen er herved sendt til deg. Finn frem kameraet, og kom deg ut! Vi gleder oss til å se resultatet.

Flotte premier

Flere naturvenner og støttespillere sponser konkurransen med premier. Vi har flotte premier fra blant annet Stormberg og Dale of Norway i de kommende delkonkurransene.

HOVEDPREMIE

Vinneren vil få en pokal fra NSFF. I tillegg vil vinneren få en weekendtur for 2 personer til det legendariske høyfjellshotellet Finse 1222 + NSB gavekort til en verdi av 1000,- som kan brukes på togreiser.

FOTO: JO STRAUBE

Konkurranseregler

- Hver deltager kan sende inn tre bilder til hver runde. Bildene merkes med fotografens navn og tittel på bildet.
- Bildene sendes på e-post til: redaksjonen@naturvernforbundet.no. E-posten merkes med «Naturglede» og tema (vinter, vår, sommer, høst).
- Bildene må være høyoppløselige (min. 1920x1080 piksler, max 10 mb)
- 1. delkonkurranse: «Naturglede – vinter», vinnere presenteres i Natur & miljø 2-2014. Frist: 21. mars. 2. delkonkurranse: «Naturglede – vår», vinnere presenteres i Natur & miljø 3-2014. Frist: 23. mai. 3. delkonkurranse: «Naturglede – sommer», vinnere presenteres i Natur & miljø 4-2014. Frist: 22. august. 4. delkonkurranse: «Naturglede – høst», Frist: 31. oktober, vinnere presenteres i Natur & miljø 5-2014. I Natur & miljø nr. 5-2014 presenteres også vinneren av hele konkurransen.
- NSFF stiller ut vinnerbildene fra rundene 1-3 på Fotografiets dag i slutten av august.
- Bildene vil bli vurdert etter skjønn, med vekt på at de skal fremstille tema på en interessant, aktuell og/eller estetisk måte. Juryen kårer 3 vinnere i hver runde, som

går videre til finalen. Juryens avgjørelse er endelig. Juryen består av Tor Bjarne Christensen, Honoria Bjerknes Hamre og Roald Synnevåg.

■ Naturvernforbundet og NSFF forbeholder seg retten til å offentliggjøre premierte bilder vederlagsfritt i det nummeret der konkurranseresultatene offentliggjøres, og ellers til markedsføring av konkurransen. Bildene vil bli kreditert med fotografens navn. Vinnerbildene blir en del av en vandreutstilling i Naturvernforbundets lokal-lag rundt om i landet i 2015.

■ Innsendere kan kun delta med bilder de selv har fotografert. Det er innsenders ansvar å sørge for å ha opphavs- og/eller fotorett til bildene og å sørge for at eventuelle personer på bildene har godkjent at bildene offentliggjøres. Rettsstridig, upassende eller krenkende materiale vil bli forkastet.

Norsk selskap for fotografi er paraplyorganisasjonen for alle Norges fotoklubber og har 123 medlemsklubber og over 4250 medlemmer.

Hvor kom naturverneren fra?

Den naturverneren som er inne i meg? Født sånn? Eller blitt sånn? Umulig å svare på, selvsagt. Like umulig som ikke å stille spørsmålet i et år hvor Naturvernforbundet er 100-åringen som ikke klatret ut av vinduet og forsvant, men i stedet spiller en viktigere rolle enn noensinne.

Tekst: JENS PETTER TOLDNÆS
redaksjonen@naturvernforbundet.no

Det eneste jeg mener å vite om årsakene til mitt beskjedne engasjement på klodens vegne er at følelsene for naturen ikke er et bevisst valg. Hadde det vært det, og jeg kunne sett fullt ut konsekvensene av en slik disposisjon, tror jeg kanskje jeg ville valgt annerledes. I så fall ville jeg vært spart for mange negative opplevelser, mye tristhet rett og slett.

Tristhet over vår utilstrekkelighet når det gjelder å ta vare på det som for meg er det viktigste i verden. Men jeg ville nok også mistet noe verdifullt på veien. Evnen til å være i natur, og føle en enkel og veldig god glede bare ved det.

Det ubevisste valget har uansett vært med å farge nærmest alt jeg har gjort i voksen alder; bosted, utdanning, jobber, livsledsager, venner og hobbyer. Hadde det vært et bevisst valg ville man kanskje kunne kalt det edelt, men det er det langt

i fra, og idealist blir også å ta for mye i. Det er i stedet bare noe som har hendt meg. Hvordan vet jeg altså ikke. Det ville muligens vært lett match for Freud, men selv kan jeg bare bedrive amatørmessig gjetting, og jeg setter en slant på indianerne.

For indianerne kom først – så kom hvalene. Høna og egget var ikke engang påmeldt. Jeg har alltid holdt med dem – indianerne, altså. Helt siden jeg – i cheyennehøvdingen Usikre Ulvs skikkelse – kamperte i Drangedals skoger på sekstitallet. Familien vår pleide å låne et skogshusvær – ei koie – der. Hvis vi ikke – ved hjelp av Norsk Hytteformidling – leide oss ei gammel seterbu i Valdres. Da slo Fleksible Ulv opp tipien sin der.

Det var egentlig både utaktisk og temmelig frustrerende å holde med indianerne – de tapte jo alltid. I bøkene, i tegneseriene, på kino og på tv. Men jo mer de tapte – jo mer holdt jeg med dem. Jeg kjente ikke til begreper som «moral» og «anstendighet» den gangen, men visste likevel at det ikke gikk an å holde med «de andre»; de vi – uansett tilknytning til storfedrift – kalte «cowboyene». Cowboyene hadde Winchester-geværer og revolvere. Kanskje var det en crow-indianer med revolver i en tidlig Sølvpilen-episode, men det var i tilfellet unntaket som bekreftet regelen: *Indianere brukte ikke revolver*. De kunne til nød ha et gevær, men helst bue og tomahawk. Usikre Ulvs tomahawk var et sørgelig våpen, øksehode av gummi med påmalt sølv-egg, montert på et bambusskaft. Ikke rart de tapte.

I forsøket på å leve et indianerliv stod spørsmålet om hva de spiste, lenge ubesvart for meg. Hva hadde comanchene til lunsj og kiowaene til kveldsmat? Jeg var klar over bison, men de kunne da ikke spise bare det? Dessuten slaktet jo de hvite ned bisonene. Jernbaneselska-

Høvding Usikre Ulv, sommeren 1966.
FOTO: TROLIG HØVDINGENS MOR

Naturverneren i meg: Født sånn eller blitt sånn? spør artikkelforfatteren.
ILLUSTRASJONS FOTO: BENGT FLEMARK/FLICKR.COM

pet delte ut geværer slik at passasjerene kunne skyte bison fra togvinduene. Dette opprørte Engasjerte Ulv i sterk grad. Nei, indianerne måtte spise noe annet, men her var populærlitteraturen nokså sparsom med opplysninger. Det virket ikke som om Sitting Bull spiste i det hele tatt – inntil jeg snublet over begrepet «maiskolber». Mais var ingen vanlig ingrediens i det norske kjøkkenet på sekstitallet, men min mor – trolig i et slags sjokk over at jeg hadde et konkret grønnsaks-ønske – klarte å oppdrive maiskolber på torget en sommer. Sympatien for indianerne vokste markant etter det middagsmåltidet, og det gikk noen år før Kresne Ulv prøvde seg på en maiskolbe igjen.

På et eller annet tidspunkt i denne perioden tror jeg det skjedde noe, og det er her hvalene kommer inn i bildet. Faren min var hvalfanger. I likhet med flere av onklene mine. Hver høst reiste de til Antarktis og kom igjen i mai året etter. Hvalfanger-unger hadde ikke fedre om vinteren. Dette pågikk helt fram til 1967. Da gikk den siste ekspedisjonen og det som ofte ble kalt «det norske hvalfangsteventyret» var slutt. Og når en næring får halen «eventyr» hengt på seg er som regel ikke slutten særlig vakker. Flere av hvalartene var på randen av utryddelse og min far – som neppe ville definert seg som naturverner – men som nok likevel var det, var sterkt kritisk til det han hadde vært med på, men som han likevel ikke rådde over.

Jeg merket at jeg begynte å holde med hvalene også, parallellen til mine fjærkledde forbilder i Nord-Amerika var åpenbar. Nok en moralsk høyverdig sak med grusomme odds jeg kunne interessere meg for. Og det skulle komme mer – mye mer – utover på det politisk bevisste syttitallet. Rovdyr, forurensning, vassdragsutbygginger, oljeboring, gift og elendighet. Høvding Skråsikre Ulv hadde

Indianermat: Maiskolbe.
FOTO: MICHAEL DORAUSCH/FLICKR.COM

FOTO: JON MICHAEL, GYLDENDAL

Jeg ønsker Naturvernforbundet til lykke med hundreårsdagen og lykke til med de neste hundre, som vil romme det avgjørende vendepunktet for natur og miljø. Mange trekk i tiden – en befolkningsvekst som dabber av, et gryende grønt skifte, utdanningsrevolusjonen i fattige land – gjør meg til optimist på naturens vegne. Men samtidig kan naturen lære oss at verdensendrende prosesser er langsomme og gradvise. Nettopp derfor er seiglivede og tålmodige organisasjoner, som Naturvernforbundet, så viktige.

Eirik Newth
Forfatter og foredragsholder

ufrivillig påtatt seg et slags samfunnsansvar som nesten ikke var til å bære.

For et valg var det som nevnt ikke; tvert i mot. Det var en måte å tenke på som var umulig å fravike. En til tider plagsom form for samvittighet overfor naturen. Plagsom fordi det dreide – og dreier – seg om en hærskere saker som er veldig vriene å vinne. Plagsom fordi det er komplisert å forstå – la oss si «klimapolitikk». Plagsom fordi det er – i hvert fall for meg – umulig å leve på en måte som er forenlig med det synet jeg har på naturen. Selv om jeg forsøker å gjøre en del ting «riktig» er listen over «feil» mange ganger så lang. Og jeg vet det så utmerket godt. Og sist, men langt fra minst, plagsom fordi menneskets utilstrekkelighet blir åpenbar når vi med all vår kunnskap om konsekvenser av å ødelegge naturen likevel gjør det. Man må jo ha en form for diagnose for å *velge* noe sånt.

Eller er det et slags overlevelsesinstinkt? Nokså ny forskning kan tyde på at vi har et iboende naturbehov, og at vi bør ta dette alvorlig. For «Nature deficit disorder», naturunderskuddssyndrom på noenlunde norsk, er ikke å spøke med for den som er disponert. Lidelsen er beskrevet av den amerikanske psykologen Richard Louv i boken «Lost Child in the Woods» og oppstår når mennesket blir fratatt muligheten til å være ute i naturen over tid. Stress, atferdsproblemer og depresjon følger med i pakka for den som rammes, og det er først og fremst snakk om barn. Jeg vet ikke om det er cheyener i Drangedal i dag, men jeg håper det.

Miljøfestival og folkefest

**Bli med på eventyr i Oslomarka
31.juli - 3.august.**

**På miljøfestivalen får du lære mer
om skogen, gå på jakt etter små-
kryp, klatre i trær, lage turmat, sit-
te ved bålet og treffe andre natur-
interesserte!**

**Temaet for årets festival er eventyr-
skog. Det blir spennende turer, lære-
rike kurs, artige aktiviteter og gode
samtaler.**

**Søndag 3. august klokken 12 blir
det folkefest på Kontraskjæret ved
Akershus festning i Oslo. Her blir det
utstilling, underholdning, bursdags-
kake og mer!**

Les mer om festivalen på naturvernforbundet.no/miljofestival2014

Vi gratulerer Naturvernforbundet med 100-årsdagen!

Årets flotteste bok:

Naturen svikter aldri

Naturvernforbundet
100 år
1914-2014

Spennende bidragsytere - forfattere, skribenter og fotografer - beskriver naturen som evig kilde til inspirasjon, glede, opplevelser, utfoldelse og rekreasjon, og setter fokus på hva naturen har betydd, betyr og vil kunne bety for mennesker i Norge.

Bidragsytere:

Roy Jacobsen
Hege Siri
Nils-Aslak Valkeapää
Marit Opeid
Cecilie Skog
Per Petterson
Lars Saabye Christensen
...med flere

**Forhåndsbestill i dag!
Kun 198,- (+ frakt)**

I anledning 100-årsjubileet til Naturvernforbundet lager Dinamo Forlag i samarbeid med Naturvernforbundet en annerledes og flott jubileumsbok.

Vi har gleden av å tilby denne praktboken til Naturvernforbundets medlemmer til en hyggelig jubileumspris: Medlemstilbud kr. 198. + frakt. Boken trykkes etter sommeren og vil kunne kjøpes i Naturvernforbundets nettbutikk.

Bestill boken allerede nå!

Du kan sikre deg ett eller flere eksemplarer av boken allerede nå. Forhåndsbestill boken «Naturen svikter aldri» på e-post salg@naturvernforbundet.no (kr. 198,- + frakt).

I innledningen i boken møter vi Erik Sture Larre, som også fyller 100 år i 2014. I artikkelen om ham i dette bladet kan du lese om hans sterke historie. Han bestemte seg for å bli naturverner i Gestapos fengsel under krigen. Larres historie belyser tema for denne boken – Naturen svikter aldri.

Naturvernforbundet

Dette skjer i 2014

Her er en liste over noen planlagte jubileumsaktiviteter i 2014. Listen er på ingen måte komplett, men gir en pekepinn på hvor mye som skjer i anledning Naturvernforbundets hundreårsjubileum. De aller fleste arrangementene er åpne, så her er det bare å komme!

FEBRUAR

Kongsberg: Arrangement i gågata 18. februar.
Drammen: Arrangement på Bragernes torg 18. februar. Bål og pølser.
Bergen: Jubileumsgallamiddag 18. februar.
Kristiansand: Busstur som viser mange miljøseiere og miljøløsninger 18. februar.
Steinkjer: Fotoutstilling på biblioteket i Steinkjer, åpner 18. februar.
Oppland: Fotokonkurranse for ungdom starter 18. februar.
Tromsø: Markering av hundreårsjubileet 18. februar.
Askøy: Markering av jubileet på Askøy senter 22. februar.
Hakadal: 23. februar: Tur til Karlshaug i Hakadal – verneområdet som Løvenskiold ga til Naturvernforbundet i 1922. Vi fyrer bål og koker kaffe. Ta med mat og skiutstyr som egner seg i løssnø. Tog fra Oslo S mot Gjøvik klokken 9.42.
Oslo: Klimakonferansen «Broen til framtiden: En klimaløsning nedenfra». Litteraturhuset, Oslo 27. februar.
Oslo: Vindkraftseminaret «Blowin' in the wind», Felix konferansesenter, Aker Brygge, Oslo. Arrangeres av Samarbeidsrådet for naturvern-saker 28. februar-1. mars.

MARS

Oslo: Møte om formidling av naturopplevelser. Innleder: Live Danielsen, Statens naturoppsyn. Miljøhuset, Mariboes gate 8, Oslo 5. mars klokken 18-20.
Bergen: Naturlig onsdag om energi og miljø 5. mars. Hub Bergen, Bryggen.
Bergen: Gruppemøte med Høyden naturstudenter 12. mars. Det grønne loftet, Bryggen klokken 19.
Lillehammer: Årsmøte 13. mars med innledning av Lars Haltbrekken. Fotoutstilling åpner samtidig.
Oslo: Møte om landskap og lokal natur som grunnlag for identitet og velferd. Innleder: Morten Clemetsen, Institutt for landskapsplanlegging, UMB. Miljøhuset, Mariboes gate 8, Oslo 19. mars klokken 18-20.
Prestfoss: Tur til Trillemarka med Dag Kjærnet som guide og kjentmann. Oppmøte 23. mars klokken 11 ved Statoil Prestfoss. Ta med ski, sitteunderlag, matpakke og drikke.
Voss: Bygg- og energigruppen i Naturvernforbundet Hordaland drar til Voss på studietur

med sosiale elementer. Se nettsidene for mer detaljer.

Bærum: Vil markere jubileet med et møte. Tid og sted ennå ukjent.

APRIL

Bergen: Informasjonsmøte for boligeiere med oljefyr. 1. april klokken 18.30-20.30. Mer informasjon på nettsidene.
Oslo: Møte om nærfriluftsliv – byutvikling, grønne lunger og korridorer. Innleder: Hanne Thofte-dahl, Vista Analyse AS. Miljøhuset, Mariboes gate 8, Oslo 2. april klokken 18-20.
Bergen: Naturlig onsdag om el-sykel og utfordringer for el-syklisten. Hub Bergen, Bryggen 2. april klokken 19.
Bergen: Informasjonsmøte for borettslag med oljefyr 3. april klokken 18.30. Flere detaljer på nettsiden.
Bergen: Omvisning i plusshus 7. april klokken 18-20. Se nettsidene til fylkeslaget for mer informasjon.
Bergen: Gruppemøte med Høyden naturstudenter 9. april. Det grønne loftet, Bryggen klokken 19.
Oslo: Tur til Østensjøvannet 23. april klokken 17.30. Oppmøte på parkeringsplassen ved vannets sørende. T-bane til Bøler eller buss til Abildsø eller Bogerudmyra. Ta med kikkert, her er det mye fugl!
Sogn og Fjordane: Jubileumshelg med seminar, utstilling og lansering av jubileumshefte 26. og 27. april. Følg med på fylkeslagets nettsider for detaljer.
Bærum: Tur til Kolsås-Dælivann landskapsvern-område 27. april klokken 11-16. Oppmøte på Valler stasjon klokken 11.
Oslo: Formell mottakelse og festmøte i anledning 100-årsdagen til Naturvernforbundet i Oslo og Akershus på Nordre Skøyen hovedgård. Kun inviterte gjester.
Jørpeland: Stand i Jørpeland sentrum for å markere jubileet og promotere Preikestolen nasjonalpark.
Sarpsborg: Jubileumsutstilling på Soli Brug fra 26. april til 4. mai. Natursti, debatt.

MAI

Inderøy: Blåveistur 6. mai.
Bergen: Naturlig onsdag 7. mai klokken 19 om naturmangfold. The Hub, Bryggen.
Oslo: Tur til Bygdøy folkepark: En kongstanke blir virkelighet. Oppmøte 21. mai klokken 17 ved Frognerkilen holdeplass, buss 30. Guide: Bredo Berntsen.
Oslo: Båttur på fjorden med veteranbåt 25. mai. Starter fra Akershusutstikkeren klokken 11. Pris 150,- Fugleliv og naturperler.
Bø: Kampanje for gjenbruk, «Gammel – men god». På Maimarknad på Bø torg og loppemarkedet på Bø skule.

JUNI

Bergen: Naturlig onsdag 4. juni.
Inderøy: Jubileumstur til verneområder i Inderøy 14. juni.
Oslo: Tur til Spålen-Katnosa, NOAs største markaseier, 15. juni klokken 10-18. Oppmøte Grorud T-bane klokken 10. Guide: Gjermund Andersen.
Oppland: Jubileumstur til Ormtjernkampen og Langsua nasjonalpark, sammen med DNT, 28. juni.

JULI

Lier: Åpen slåttehelg 19. og 20. juli i Merenmarka. Ljåslått, raking og hesjing, servering og levende musikk.
Oslo: Miljøfestival 30. juli-3. august. Kobberhaughytta og Studenterhytta, Nordmarka.
Oslo: Folkefest! «Naturvernforbundet 100 år» feires på Kontraskjæret ved Akershus festning søndag 3. august.

AUGUST

Bø: Kampanje for gjenbruk, «Gammel – men god» på Telemarkfestivalen.
Saltådal: Jubileumsmarkering og tur, Storjord nasjonalparksenter.

SEPTEMBER

Ålen: Jubileumsmarkering.

OKTOBER

Bø: Kampanje for gjenbruk, «Gammel – men god» på Oktobermarknad på Bø torg.
Tromsø: Jubileumsfest og seminar i Tromsø, med kulinarisk nordområdeaften og jubileumsfest.

NOVEMBER

Hadeland: Miljøfilmfestival planlegges i november. Debatter, bøker og tidsskrifter, servering.

IKKE TIDFESTET:

Drammen: Ryddeaksjon i strandsonen ved utløpet av Drammenselva.
Inderøy: Fotoutstilling på Inderøy bibliotek, aktiviteter i Børgin.
Indre Sunnfjord: Kinoreklame med bilder fra Fordefjorden.
Buskerud: Planlegger informasjonsturne.
Levanger: Naturkokker i 100! – naturkokkekurs.
Oslo og Akershus: Har et svært ambisiøst program med blant annet jubileumsbok, «gammeldags skisøndag», møter, turer og fester. Les mer på fylkeslagets nettsider.

Plamil®

Grab. Go. Enjoy. Simple.

melkefri • glutenfri • fri for nøtter • etisk produsert •
produsert med fornybar energi • søtet med Xylitol
www.plamilfoods.co.uk

Norsk Oljevernforening For Operatørselskap
www.nofo.no

En anerkjent og effektiv
oljevernorganisasjon
og pådriver innen
kompetanse og
teknologiutvikling

Vi kjøper mer, bruker mer – og kaster mer.

**KJP
MNDRE!**

Trenger du alt du har tenkt å kjøpe?
Kan du ikke låne eller leie?
Kjøp mindre.

Stavanger kommune, fagavdeling renovasjon

Vi som jobber på jernbanen er stolte
fordi vi også gjør en innsats
for et bedre miljø.

Norsk Jernbaneforbund

Oslo kommune
Oslo Havn KF

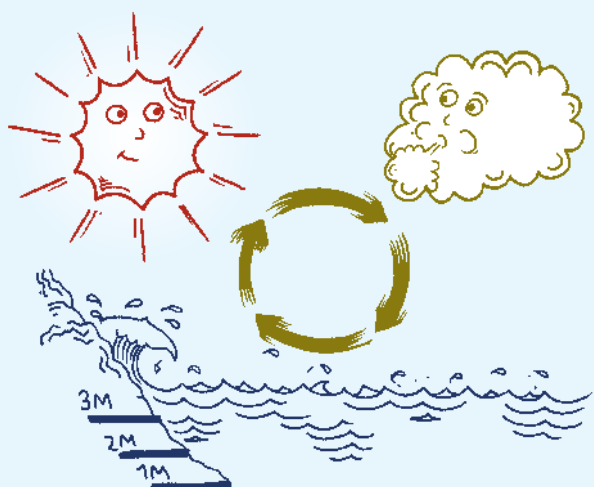

OSLO HAVN SATSER PÅ MILJØET REN FJORD FOR HUMMEREN FOR EKSEMPEL

Hummeren trives både under Rådhusbrygga og på Tjuvholmen. Prosjekt Ren Oslofjord har gjort at fjorden er renere enn på 100 år og bidratt til at plante- og dyrelivet har vendt tilbake.

OSLO HAVN. MER ENN EI BRYGGE.

Fornybar energi

Vannkraft er viktig for klimaet fordi det er en fornybar energikilde, uten klimagasser og andre forurensende utslipp. Om vel 20 år må halvparten av verdens strømproduksjon være fornybar for å unngå mer enn 2 graders oppvarming. Andelen fornybar er i dag under 15 prosent.

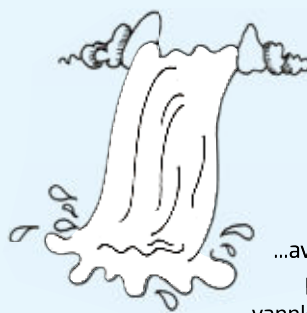
Lad opp tanken

Elektrifisering av transportsektoren bidrar til bedre miljø og klima. Et av prosjektene vi er med på er flere hurtigladestasjoner for elbiler. Målet er at du kan kjøre elektrisk uten å bekymre deg for "tom tank".

Bedre luft med fjernvarme

Fjernvarmeteknologi bidrar til miljøvennlig oppvarming og bedre luftkvalitet. Årlig sparer fjernvarmeanlegget vårt miljøet for ca. 21 millioner liter olje brukt til oppvarming.

99%

...av den norske elektrisitetsproduksjonen kommer fra vannkraft. Vi startet med vannkraftproduksjon allerede i 1912. I dag er vår samlede produksjon i et normalår på 6,7 TWh. Det tilsvarer strømforbruket til 335 000 husstander.

VI TAR KLIMAET PÅ ALVOR

Få energikilder er bedre egnet til å møte klimautfordringen enn ren og fornybar vannkraft. I årene fremover vil verdens behov for energi øke. Fornybar energi er vårt viktigste bidrag til en bærekraftig utvikling og begrensning av global oppvarming.

Morgendagen er her | bkk.no

